Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ROMA/HACI YOLU: KALKHEDON–NIKOMEDEIA–NIKAIA–IULIUPOLIS GÜZERGÂHI

Yüksek Lisans Tezi

NECİP ÜMİT ORAL

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

ROMA/HACI YOLU: KALKHEDON–NIKOMEDEIA–NIKAIA–IULIUPOLIS GÜZERGÂHI

Yüksek Lisans Tezi

NECİP ÜMİT ORAL

Danışman: Doç. Dr. HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK

İstanbul, 2022

ÖZET

ROMA/HACI YOLU: KALKHEDON–NIKOMEDEIA–NIKAIA–IULIUPOLIS GÜZERGÂHI

Bu çalışmada, Itinerarium Burdigalense, Itinerarium Antonini ve Tabula Peutingeriana adlı antik haritalarda karşımıza çıkan ve birçok Roma provincia'sındaki civitas'ları birbirine bağlayan, ancak otantik ismini bilemediğimiz Hacı Yolu'nun Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis (= Kadıköy → İzmit → İznik → Çayırhan) hattı ele alınmıştır. Bu güzergâh için bir literatür toplaması ve değerlendirilmesi yapılmış ve güzergâh üzerindeki bazı mansio ve mutatio'ların güncel lokalizasyonları paylaşılmıştır. QGIS programı vasıtasıyla bu rotanın güncel haritası oluşturulmuştur. Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis hattının Roma İmparatorluğu dönemindeki askerî rolü ve imparatorluğun bölünmesinden sonra Nikaia → Iuliupolis hattındaki rotanın değişmesine ve Itineraria'daki çelişkilere dair yorumlar getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Yolu, Itinerarium Antonini, Itinerarium Burdigalense, Iuliupolis, Kalkhedon, mansio, mutatio, Nikaia, Nikomedeia, Roma Yolu, Tabula Peutingeriana, QGIS

ABSTRACT

ROMAN/PILGRIM'S ROAD: KALKHEDON–NIKOMEDEIA–NIKAIA–IULIUPOLIS ROUTE

In this study, Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis (= Kadıköy → İzmit → İznik → Çayırhan) route of the Pilgrim's Road (authentic name unknown) which appeared on ancient itineraries called Itinerarium Burdigalense, Itinerarium Antonini and Tabula Peutingeriana and connects Civitates in many Roman Provincia is discussed. A literature review has been made for the route and current localizations of some mansiones and mutationes on the route have been put forward. Current maps of this route has been created using the QGIS. Comments have been made on the military role of Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis route during the Roman Empire, and the change of the route on Nikaia → Iuliupolis route after the division of the empire, and the contradictions in the Itineraries.

Keywords: Kalkhedon, Iuliupolis, Itinerarium Antonini, Itinerarium Burdigalense, mansio, mutatio, Nikaia, Nikomedeia, QGIS, Pilgrim's Road, Roman Roads, Tabula Peutingeriana

ÖNSÖZ

Çalışan bir anne–babanın çocuğu olarak; ilkokuldan geldikten sonra kendimi babamın kütüphanesindeki tarih kitaplarını, ansiklopedileri, atlasları karıştırırken bulurdum; haritaları didik didik ederek dünya ülkelerini, dağlarını, nehirlerini vs. ezberlerdim. Lise yıllarımda ise bazı günlerimi Side antik kentindeki yollarda yürüyerek, arkadaşlarımla tarih konuşarak geçirirdim. Tarih ve coğrafyaya ilgim o kadar büyüktü ki, lisede bir sayısal öğrencisi olduğum hâlde üniversite tercihlerinde Tarih bölümünü en üst sıralara yazmıştım. Lisans sıralarndayken Eskiçağ'a ve özellikle Büyük İskender'e büyük bir hayranlık duymaya başlamıştım. Hatta, Büyük İskender'in Küçükasya'daki sefer rotasını çalışmayı hayal etmiş ve ihtisasımı bu alan üzerinde yapmaya karar vermiştim.

En sonunda bu heyecanımı Doç Dr. Hüseyin Sami ÖZTÜRK'le paylaşıp kendisiyle böyle bir konu çalışmak istediğimi belirttim. Dr. ÖZTÜRK'ün Latince ve Antik Yunanca derslerini büyük bir şevkle dinledim. Nihayetinde Marmara Üniversitesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı'na kabul edildim ve kendimi bu ihtisas üzerinden geliştirme şansı yakaladım. Antik kentlerdeki gezilerimde hep gıpta ile baktığım "Roma Yolları" ile alâkalı bir çalışma yapma arzusuyla bir kez daha Dr. ÖZTÜRK'le görüştüm. Kendisi, kendi çalışma alanını da kapsayan Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis güzergâhındaki Hacı Yolu'nu çalışmamı tavsiye etti. Hocamın bu tavsiyesini seve seve kabul ettikten sonra tez konum belirlenmiş oldu.

Tez konum belirlendiğinde kendimi hep sevdiğim haritaların, miltaşlarının ve antik yolların arasında bulduğum keyifli bir süreç başlamış oldu. Bazı zamanlar sıkışsam da hocam tez konumun belirlendiği günden bitene kadar her hafta online ya da yüzyüze yaptığı görüşmelerde, noktasından virgülüne kadar okuyarak, değerli kaynakları, kütüphânesini ve bilgilerini benimle paylaşarak tezimin şekillenmesini sağladı. Tüm bunlar için saygıdeğer hocam Doç. Dr. Hüseyin Sami ÖZTÜRK'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Kendisinin rehberliği olmasaydı bu çalışma gerçekleştirilemezdi.

Tez görüşmelerinin çoğunu beraber yaptığımız, birçok konuda bana yardımcı olan ve tezimde kullanmış olduğum bazı yazıtlara ulaşmamı sağlayan, hoş sohbetli, değerli arkadaşlarım Uzay Can ARDAL ve Ulaş YALVAÇ'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Haritalara olan tutkum beni tez aşamasındayken Coğrafî Bilgi Sistemleri'ni öğrenmeye itmişti. Bu merak neticesindeki araştırmalarım esnasında, Tarih bilimini dijital dünyayla birleştirmeye çalışan saygıdeğer Doç. Dr. Yunus UĞUR'un çalışmalarına rastladım. Dr. UĞUR'a, onunla yaptığım görüşmelerde Coğrafî Bilgi Sistemleri'ne dair verdiği bilgiler ve tavsiyeler sebebiyle teşekkür etmek isterim. Ayrıca Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden Dr. Özlem ÇAKAR–KILIÇ'a vaktini ayırıp CBS hakkında bana verdiği bilgi ve yaptığı yönlendirmelerden dolayı çok teşekkür ederim. Tezimde sık sık yararlandığım Osmanlı yollarıyla alâkalı birtakım çalışmaları benimle paylaşan saygıdeğer bölüm başkanımız Prof. Dr. Fehmi YILMAZ'a ayrıca minnetlerimi sunmak isterim.

Son olarak, beni hayatımın her alanında büyük bir özveriyle mütemadiyen destekleyen, kendilerine olan minnettarlığımı kelimelerle ifade edemeyeceğim, onlara lâyık bir evlat olabilmek için çabaladığım aileme; hep en yakın arkadaşlarımdan biri olmuş sevgili kız kardeşim Banu ORAL'a, bizden sevgisini ve şefkatini hiç esirgemeyen saygıdeğer annem Deniz ORAL'a, karakteriyle bana hep örnek olan saygıdeğer babam Osman Faruk ORAL'a minnettar ve müteşekkirim. Bu tez çalışmasını bir ferdi olmaktan gurur duyduğum canım aileme adıyorum.

Necip Ümit ORAL

İstanbul 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**
GRAFİK LİSTESİ ..... **vii**
HARİTALAR LİSTESİ ..... **vii**
FİGÜRLER LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **x**
GİRİŞ **1**
1. Roma Yollarının İnşası ve Tasnifi 1
2. Konuya İlişkin Araştırmaların Durumu 3
3. Çalışmanın Amacı, Sınırları ve Kuruluş Düzeni 8
4. Teknik Noktalar 8
GELİŞME **11**
1. Küçükasya'da Antik Yol Ağı 11
   1.1. Küçükasya'daki Roma Öncesi Yollar 11
   1.2. Küçükasya'daki Roma Yolları 13
2. Hacı Yolu 19
   2.1. Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı 20
   2.2. Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı 29
   2.3. Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı 34
SONUÇ **47**
KAYNAKÇA **50**
TESTIMONIA **59**
1. Miltaşları 60
2. Köprüler 105
3. Yol Kalıntıları 107

4. Yazıtlar 109
5. Höyükler 115
6. Tümülüsler 118
EKLER 122
Tablolar 123
Grafik 144
Haritalar 145
FİGÜRLER 152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Roma/Hacı Yolu (Bordeux–Kudüs Güzergâhı) 20
Tablo 2: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı) 23
Tablo 3: Kartografların Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı) 24
Tablo 4: Itineraria ve Miltaşları (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı) 26
Tablo 5: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı) 30
Tablo 6: Kartografların Çizdiği Rotalar (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı) ... 31
Tablo 7: Itineraria ve Miltaşları (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı) 32
Tablo 8: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı) 35
Tablo 9: Itineraria ve Miltaşları (Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı) 36
Tablo 10: Itinerarium Burdigalense 123
Tablo 11: Itinerarium Antonini 124
Tablo 12: Tabula Peutingeriana 125
Tablo 13: Itineraria ve Miltaşları (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı) 126
Tablo 14: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı) 128
Tablo 15: Kartografların Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı) 130
Tablo 16: Miltaşlarında Adı Geçen İmparatorlar ve Tarihî Olaylar 132

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Kronolojik Olarak İmparatorlara Göre Miltaşı Sayıları 144

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Tabula Peutingeriana 145
Harita 2: Küçükasya'daki Roma Yolları 146
Harita 3: Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı 147
Harita 4: Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı 148
Harita 5: Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı, Kısım A 149
Harita 6: Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı, Kısım B 150
Harita 7: Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı 151

FİGÜRLER LİSTESİ

Fig. 1: Gallienus ve Saloninus Zamanına Tarihli Miltaşı.....153
Fig. 2: Tacitus Zamanına Tarihli Miltaşı 153
Fig. 3: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı 153
Fig. 4: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı 153
Fig. 5: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı 154
Fig. 6: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....154
Fig. 7: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı 154
Fig. 8: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı 154
Fig. 9: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı 155
Fig. 10: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....155
Fig. 11: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı 155
Fig. 12: Vespasianus, Titus ve Domitianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı....155
Fig. 13: II. Valentinianus, I. Theodosius, Arcadius ve II. Theodosius Zamanlarına Tarihli Miltaşı 156
Fig. 14: I. Valentinianus, Valens ve Gratianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı 156
Fig. 15: Tarihsiz Bir Miltaşı 156
Fig. 16: Adı Bilinmeyen Bir İmparatora Ait Miltaşı.....156
Fig. 17: Diocletianus, Maximianus ve Marcellus Zamanlarına Tarihli Miltaşı 157
Fig. 18: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....157
Fig. 19: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı.....157
Fig. 20: Macrinus ve Diadumenianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....157
Fig. 21: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı 158
Fig. 22: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....158
Fig. 23: Tarihsiz Bir Miltaşı 158
Fig. 24: Tarihsiz Bir Miltaşı 158
Fig. 25: Septimius Severus Zamanına Tarihli Miltaşı 159
Fig. 26: I. Valentinianus, Valens, II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı 159
Fig. 27: Tarihsiz Bir Miltaşı 159
Fig. 28: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....159
Fig. 29: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....160
Fig. 30: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....160

Fig. 31: Vespasianus, Titus ve Domitianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı....160
Fig. 32: I. Valentinianus ve Valens Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....160
Fig. 33: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı.....161
Fig. 34: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı.....161
Fig. 35: Iulianus Zamanına Tarihli Miltaşı.....161
Fig. 36: Elagabalus Zamanına Tarihli Miltaşı 161
Fig. 37: Diocletianus, Maximianus, Iovianus, I. Valentinianus ve Valens Zamanlarına Tarihli Miltaşı 162
Fig. 38: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı.....162
Fig. 39: Macrinus ve Diadumenianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı.....162
Fig. 40: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı.....162

KISALTMALAR LİSTESİ

bk. : Bakınız
ca. : Circa (Yaklaşık)
cm : Santimetre
Ç : Çap
Çev. : Çevirmen
D : Derinlik
dn. : Dipnot
Ed. : Editör
Eds. : Editörler
et alii : Diğerleri
Fig. : Figür
G : Genişlik
Hrsg. : Hazırlayan
HY : Harf yüksekliği
in: İçinde
km : Kilometre
m : Metre
mp. : Milliare passuum (Roma mili)
M.ö. : Milattan önce
M.s. : Milattan sonra
no. : Numara
s.v. : Ansiklopedi maddesi
U: Uzunluk
Y : Yükseklik

GİRİŞ

1. ROMA YOLLARININ İNŞASI VE TASNİFİ

Romalıların dünya kültür mirasına bıraktıkları en önemli eserlerden biri, belki de en önemli olanı "yollar"dır. Günümüzde de gıpta ile baktığımız ve övgüyle söz ettiğimiz Roma yollarının gerçekten bu övgüyü hakettiği ortadadır. Roma ve onun halefi bügünkü Avrupa medeniyeti, kuşkusuz varlığını bu yollara ve bu yollara bağlanan yerleşimlere borçlu olmalıdır. Günümüz araştırmacıların kaba tahminiyle 300.000 km'lik[1] olan bu yol ağının, o günkü şartlar düşünüldüğünde, büyüklüğünü ve önemini anlamak zor olmayacaktır. Yol, Romalılar için hem askerî hem de ticarî olarak devletin bekâsı için en temel unsurlardan biriydi. Bu sebeple Romalılar yol inşasına ayrı bir önem göstermişler, özellikle de askerî mühendislerini bu işlerine memur etmişlerdir. Romalılar yollarını viae publicae, viae privatae, viae militares, viae vicinales, viae urbicae olarak kategorize etmekteydiler[2]. Viae publicae devlet tarafından işletilen genel yol ağıydı; viae privatae ise bazı köprüler gibi ücretli yolların adlandırılmasıydı; viae militares, adı üstüne askerî yollara deniliyordu; son olarak, viae vicinales köy yolları, viae urbicae ise kentdeki yollar için kullanılıyordu.

Birçok yol inşasında topografyanın şartlarına göre Romalılar muhtelif teknikler uygulamışlardır. Eğer engebe fazla değilse en başlıca uygulanan teknik şuydu: Bir yol yapımı başlamadan önce arazi mümkün olduğunca temizlenir; ardından taşlar, çakıllar ve kumla güçlendirilerek üstüne büyük taşlar yerleştirilir ve sonra da bu taş döşemelerin üzeri toprak ve kumla kaplanarak düzleştirilirdi[3].

Dağlık ve kayalık bölgelerde ise bambaşka bir teknik uygulanır ve ilgili yerlerde ana kayanın işlenmesi ya da düzleştirilmesiyle yollar inşa edilirdi. Ancak, bu bölgelerde, o dönemde henüz barut gibi patlayıcı maddeler bulunmadığından bu işler daha çok insan gücüne dayanmakta ve duruma göre diğer yolun diğer kısımlarına oranla daha dar olabilmekteydi. Bunun en tipik örneklerini Kilikia, Lykia, Pamphylia ve Pisidia gibi dağlık

---

1 KOLB 2015: 649.

2 KOLB 2015: 650–3.

3 ADAK 2019: 434. 3D olarak hazırlanmış, düz bir arazide bir Roma yolunun nasıl inşa edildiğine dair bir animasyon için bk. https://bit.ly/3LKehwe (Erişim tarihi: 28.04.2022).

bölgelerde görmekteyiz. Aynı güzergâha ait bazı yollar kimi yerlerde 2.5 m'e kadar daralmakta kimi yerlerde ise 5 m'ye genişlemekteydi[4]. Aynı zamanda, Nikaia egemenlik alanında bulunan Bilecik ili Osmaneli ilçesi Arapuçtu mevkiindeki bir Roma yolunun, 70 metre uzunluğundaki ana kayanın düzlenmesi suretiyle 4 metrelik genişlikte inşa edildiği görülmektedir[5].

Küçükasya'daki Roma yol ağını çalışan D. H. FRENCH, yolların farklılıklarıyla alâkalı bu durumu ise her Roma yolunun aynı öneme haiz olmadığına bir işaret olarak yorumlamıştır. Bu doğrultuda FRENCH Roma yolları için önem sırasına göre şöyle bir tanımlama yapmıştır[6]:

- Highway: Mühendislikle inşa edilmiş 3,25 metreden geniş döşemeli ve bakımı yapılan yollar,
- Roadway: Mühendislikle inşa edilmiş 3,25 metreden dar ve bakımı yapılan döşemeli yollar,
- Trackway: İnşa edilmiş, döşemeli olmayan ancak bakımı yapılan geniş yollar,
- Pathway: İnşa edilmiş, döşemeli olmayan ancak bakımı yapılan dar yollar,
- Track: İnşa edilmemiş, döşemesiz ancak düzenli olarak kullanılan yollar,
- Path: İnşa edilmemiş, döşemesiz ve düzensiz bir şekilde kullanılan yollar.

Küçükasya'da daha öncesinde ana kayaların işlenerek yol olarak kullanılması pek bilinen bir uygulama değildi. Romalılar çeşitli tekniklerle inşa edilmiş bu yollarla ulaşım ve lojistiği kolaylaştırmış ve bölgede ticarî faaliyetleri hızlandırmış, aynı zamanda askerî bir otorite kurmuştur.

Romalılar, cursus publicus olarak adlandırılan ve M.s. IV. yüzyıla kadar sağlam bir şekilde ulaşan bir yol sistemi geliştirmiştir[7]. Cursus publicus terimi kısaca, yol kenarlarına yolculara hizmet için oluşturulmuş istasyonlar olan mansio'lar ve kuryelerin, askerlerin vs. kamu görevlilerinin atlarını değiştirmek için kullandıkları mutatio'ların inşa edilmesidir[8]. Böylece yol-

---

4 ADAK 2019: 435.

5 ÖZTÜRK 2021: 3–5.

6 FRENCH 1980: 703–4.

7 MITCHELL 2019: 361.

8 Bu sistem hakkında daha fazla bilgi için bk: ADAK 2019: 441–2; KOLB 2016; KOLB 2015: 660–3; MITCHELL 2014; FRENCH 1980: 703.

culara gecelerini altında geçirebilecekleri bir çatı ve kuryelere de hızlıca atlarını değiştirebilecekleri bir durak sağlanıyordu. Bu sayede kuryeler, gidecekleri noktaya hızlıca varıyorlardı. Aynı zamanda Romalılar günümüz 1.48 km'sine denk düşen her 1 Roma milinde miltaşları dikerek yolcuların varış noktalarını hesaplamalarını ve yollarını kaybetmemelerini sağlamışlardır[9]. Roma yolları bazen halk tarafından bazen de bölgedeki valiler tarafından inşa ediliyorlardı. Valiler bir yol yapım çalışması gerçekleştirdiği zaman, diktikleri miltaşlarına isimlerini kazıtmaktan çekinmiyorlardı[10].

2. KONUYA İLİŞKİN ARAŞTIRMALARIN DURUMU

İlk önce Roma yolları hakkındaki antik kaynaklarımızdan olan Itinerarium Antonini, Itinerarium Burdigalense ve Tabula Peutingeriana adlı haritalardan bahsetmemiz gerekmektedir. Adını Antoninus Pius'tan aldığı düşünülen ve M.s. II.–III. yüzyıla tarihlenen Itinerarium Antonini, ilk defa 1848 yılında G. PARTHEY ve M. PINDER tarafından kitap hâline getirilmiş bir imparatorluk haritasıdır. Itinerarium Antonini, barındırdığı iki yüz yirmi beş rota ve iki binden fazla yer ismi[11] ile bize imparatorluğun güzergâhlarıyla alâkalı ışık tutmaktadır. Bir diğer harita, M.s. 333–334 yıllarına tarihlenen ve Fransa'nın Bordeaux kentinden Kudüs'e giden Hristiyan bir hacının seyahat notları niteliğinde olan[12] Itinerarium Burdigalense ya da diğer adıyla Itinerarium Hierosolymitanum, 1898 yılında P. PETER tarafından kitaplaştırılmış olup tıpkı Itinerarium Antonini gibi Roma İmparatorluğu'nun eyaletlerindeki civitas, mansio ve mutatio'ların aralarındaki mesafelerin ve rotaların aktarıldığı bir haritadır; ancak bir seyahat rehberi niteliğinde olan bu iki metin, modern araştırmacılar tarafından birer harita ve kitap hâline getirilmiştir. M.s. V. yüzyılın başları civarında hazırlandığı düşünülen[13]

---

9 Günümüze şu ana kadar yaklaşık 9,000'i (KOLB 2019: 15–6) ulaşmış olup bu sayı yapılan araştırmalar sayesinde her sene artmaktadır. Bu miltaşlarının yaklaşık 1300'ü Provincia Hispania citerior, Baetica ve Lusitania'da; 730'ü Gallia ve Germania'da; 110'u Britannia'da; 1300'ü Italia, Sardinia et Corsica ve Sicilia'da; 580'i Dalmatia, Noricum ve Raetica'da; 570'i Pannoniae, Dacia, Moesiae ve Thracia'da; 130'u Macedonia ve Achaia'da; 1274'ü Küçükasya'da; 1000'i Syria, Arabia ve Aegyptus'ta ve 2000'i Kuzey Afrika'da bulunmaktadır.

10 Bk. TESTIMONIA M19; M49.

11 KOLB 2019: 11.

12 INikaia II 1: 30, dn. 1.

13 MILLER 1916: 13–4.

Tabula Peutingeriana ise, 1200 yılı dolaylarında bir harita hâline getirilmiş; 1507 yılında C. CELTES'in çabalarıyla Universität Wien arşivinde bulunmuş, sonra haritaya da adını verecek olan dönemin entelektüellerinden K. PEUTINGER tarafından devralınmıştır[14]. Tabula Peutingeriana, kartografinin henüz gelişmediği bir dönemde hazırlandığından anlaşılması zor olup[15], K. MILLER[16] ve D. H. FRENCH gibi araştırmacılar tarafından bir metin ve modern bir harita hâline getirilerek daha kullanışlı bir hâle sokulmuştur.

Bithynia'daki Roma yolları ve miltaşları ilgili çalışmak isteyen bir araştırmacının başvuracağı başlıca modern eserler ise, FRENCH'in opus magnum'u olan Roman Roads & Milestones of Asia Minor (RRMAM) adlı monografisi ile Küçükasya'daki yazıtların bir araya getirildiği bir corpus olan Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien (IGSK) serisi içindeki INikaia, IKalkhedon, IApameia und Pylai, IPrusa, IPrusias ile TAM IV 1 bandlarıdır. 1968–1994 yılları arasında British Institute at Ankara'nın (BIAA) direktörlüğünü yapmış olan FRENCH, Küçükasya'yı kelimenin tam anlamıyla karış karış gezmiş ve bulduğu miltaşları ve yol kalıntılarını RRMAM adlı dört ciltlik monografisinde toplamıştır. FRENCH, bu monografisini yayımlamaya başlamadan evvel Küçükasya'daki yol çalışmalarında metotlar geliştirmiş[17], yolları genişliklerine göre "road, route, highway, track, path ve course" olarak sınıflandırmıştır[18].

FRENCH, RRMAM'ın 1981 tarihli ilk cildinde[19] Küçükasya'daki ana güzergâhlardan biri olarak tanımlanan[20] Hacı Yolu'na ait miltaşları yayımlamış ve metninde yolun güzergâhına dair tartışmaları, yapısını ve kaynaklarını ele almıştır. Adı geçen monografinin 1988 yılında yayımlanan ikinci cildinde[21] FRENCH, Küçükasya'nın genelinden miltaşları yayımlamış ve tasnif etmiştir. Pontus et Bithynia ve Galatia'nın kuzeydoğusundaki miltaşlarını barındıran üçüncü cildin dördüncü fasikülü ise 2013 tarihinde elektronik olarak yayımlanmıştır[22]. Monografinin 2016'da dijital ortamda yayımlanan dördüncü ve son cildinde[23] de FRENCH, Itinerarium Burdigalense, Itinerarium

[14] MILLER 1916: 14.
[15] bk. HARİTA 1.
[16] MILLER 1916: 12.
[17] FRENCH 1980.
[18] FRENCH 1974: 144.
[19] RRMAM I.
[20] RRMAM I 13.
[21] RRMAM II 1.
[22] RRMAM III 4.
[23] RRMAM IV 1.

Antonini ve Tabula Peutingeriana haritalarına, mansio ve mutatio'lar hakkındaki notlarına ve tablolarına yer vermiştir.

IGSK bandları içinde S. ŞAHİN, INikaia olarak kısalttığımız iki ciltlik[24] bir corpus yayımlamıştır. Nikaia kenti ve egemenlik alanında bulunan 1400'ü aşkın yazıtın yayımlandığı INikaia'da ŞAHİN, sadece yazıtları ve miltaşları yayımlamakla kalmamış, aynı zamanda bu cildin araştırma bölgesinde bulunan Hacı Yolu'na ve bu yol üzerindeki mansio ve mutatio'lara dair bilgiler vermiş, lokalizasyonlar yapmış, tablo ve haritalandırma çalışmalarında bulunmuştur[25]. ŞAHİN ile FRENCH, aynı bölgeyi aynı zaman diliminde çalıştığından dolayı sık sık birbirlerine atıflar yapmakta ve düzeltmelerde bulunmaktadırlar. Bu corpus ve monografilerden başka, https://inscriptions.packhum.org/ (PHI) uzantılı internet sitesi; AST, BCH, EA, Philia, Gephyra, IAM, ZPE ve Libri gibi süreli yayınlar da bölgedeki miltaşları için taranan kaynaklar arasındandır.

Küçükasya'daki Roma yollarına dair en detaylı çalışmaları FRENCH ve ŞAHİN yapmış olsa da bu konuya olan ilgi aslında çok daha eskiye gitmektedir: Fransız araştırmacı N. BERGIER[26] 1736 yılında iki cilt halinde yayımladığı Historie des grands chemins de l'Empire romain adlı kitabında, İber Yarımadası'ndan Levant'a kadar neredeyse tüm imparatorluğun yol ağlarını açıklamaya çalışmıştır. Epigrafi biliminin henüz metodunun oturmadığı bir dönemde miltaşlarıyla çalışmış olan BERGIER, yukarıda adı geçen haritalardan da yararlanarak civitas, mansio ve mutatio'lara dair bilgiler vermiştir. Bundan dolayı BERGIER'i Roma yol çalışmalarının öncüsü olarak tanımlamamızda sakınca yoktur[27]. W. M. RAMSAY[28], 1890 yılında çıkardığı The Historical Geography of Asia Minor isimli kitabında Küçükasya'daki Roma yollarını ve kentlerini incelemiştir. Askerî tarih anlatımının ağır bastığı kitabında RAMSAY, miltaşlarından çok antik edebî kaynaklardan yararlanmış olup Kalkhedon → Antiokheia → Kudüs güzergâhını Itinerarium Burdigalense'den yola çıkarak Hacı Yolu olarak adlandırarak modern literatüre kazandırmıştır[29].

[24] Bu ciltler, IGSK'nın dokuzuncu ve onuncu ciltleridir.

[25] INikaia II 1.

[26] BERGIER 1736.

[27] ADAK 2019: 432.

[28] RAMSAY 1890.

[29] RAMSAY 1890: 197.

D. MAGIE[30], opus magnum'unda Roma dönemi ve öncesi yollar hakkında oldukça geniş bölümler ayırmış olup Corpus Inscriptionum Graecorum (CIG) ve Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL) corpuslarından yararlanmıştır. K. BELKE tarafından hazırlanan ve M.s. IV. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasındaki Küçükasya'nın bir tarihî coğrafya ansiklopedisi niteliğindeki Tabula Imperii Byzantini (TIB) ise yol ve tarihî coğrafya çalışmalarında araştırmacılar tarafından sıkça kullanılmaktadır. Bir eskiçağ tarihi kitabı olmamasına rağmen U. M. LUTHER'in[31] Historical Route Network of Anatolia adlı kitabı, 1550–1850 yılları arasında İstanbul → İzmir → Konya arasındaki yol ağlarını önümüze sermektedir. Bu kitapta bizim çalışma kapsamımızdan oldukça uzak bir tarih ele alınsa da Itineraria'da dikkatimizi çeken mansio ve mutatio'lara gerek Osmanlı padişahlarının sefer güzergâhlarında gerek dönemin seyyahlarının rotalarında karşılaşmaktayız. Osmanlı İmparatorluğu'nun yol ağına dair bir diğer çalışma F. TAESCHER'in eseridir[32]. TAESCHER, Osmanlı devrindeki Küçükasya'nın tüm ana yollarını belgelere dayanarak listelemiş ve haritalandırmıştır. Tıpkı LUTHER'in çalışmasında olduğu gibi TAESCHER'in hazırladığı liste ve haritalarda da Itineraria'daki benzerlikler dikkat çekmiştir. Bundan doyalı LUTHER'in çalışması antik kaynakların yetersiz geldiği durumlarda özellikle Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia hattına dair bize ışık tutmaktadır.

Her ne kadar akademik bir çalışma olarak nitelendirilirmese de Avrupalıların kaleme aldıkları bazı seyahatnâmeler ve günlükler çalışmamıza katkı sunmaktadır: XVI. ve XIX. yüzyılları arasında yaşamış Avrupalı diplomatlar, askerler ve gezginler olan d'ARAMON, O. G. BUSBECQUIUS, J. DERNSCHWAM, A. DUPRÉ, CH. FELLOWS, C. GOLTZ, J. HAMMER, G. KEPPEL, CH. MACFARLANE, G. A. OLIVIER, J. OTTER, Ch. PEYSSONEL, M. B. POUJOULAT, J. B. TAVERNIER ve W. VON DIEST seyahatnâmeleri ve gezi günlükleri bu hususta başvuracağımız kaynaklardandır. Bu araştırmacılar, İstanbul'dan Küçükasya'nın içlerine doğru geziler düzenlemiş ve bu geziler esnasında hangi yollardan geçtiklerini, dikkatlerini çeken Roma yol kalıntılarını vs. rapor etmişlerdir. Bu sayede özellikle arkeolojik ve epigrafik verilerin kıt olduğu Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia hattına dair yorumlarda bulunmamıza vesile olmuşlardır.

---

[30] MAGIE 1950.

[31] LUTHER 1898.

[32] TAESCHER 2010.

Freie Universität Berlin'den Polonyalı araştırmacı B. WIESSOVÁ[33] 2017 yılında doktora tezinde, GOLTZ'un ve VON DIEST'in rotalarını harita üzerinde göstermeye çalışmıştır; ancak çoğu seyyahın rotasına yer vermemiştir. Epigrafik kaynaklardan sık sık yararlanan WIESSOVÁ, bahsedilen tezinde Bithynia'daki yol ağlarını lokal ekonomiyle ilişkilendirmeye ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS= CBS) uygulamalarını kullanarak bölgedeki yol ağlarını, köprüleri, taş ocaklarını, miltaşlarını, mansio ve mutatio'ları vs. hazırladığı haritalarda yerleştirmeye çalışmış; fakat yollara dair eski yorumları tekrar etmiştir. VAROL[34] 2020 yılında yüksek lisans tezinde, Bithynia'daki ticaret yollarını incelemiş; ancak epigrafik materyallerden yeterince yararlanmadığı gözlemlenmiştir. K. DOĞANCI[35], Bithynia'daki antik yollarla alâkalı yazmış olduğu makaleleriyle Bithynia'daki yollar hakkında genel ancak kısıtlı değerlendirmelerde bulunmuştur. H. S. ÖZTÜRK[36], Hacı Yolu'nun güzergâhında bulunan modern Bilecik, Sakarya ve Bolu illerinde 2010–2021 yılları arasında yüzey araştırmaları yapmış olup ilgili bölgede birçok yazıt, miltaşı ve köprü rapor etmiş, çalışmalarını makale ve kitap şeklinde yayımlamıştır. Üstelik isabetli tahminlerde bulunarak birçok antik köprüyü isimlendirmiş ve bazı mansio ve mutatio'ları lokalize etmiştir. F. AVCU[37], 2020 yılında yayımladığı makalesinde Hacı Yolu'nın Iuliupolis alanında iki yeni miltaşı tanıtmış; ancak bu miltaşlarından birisini okuyamamıştır. Bu miltaşları vasıtasıyla bu alandaki Hacı Yolu'na dair FRENCH'e eklemeler yapmıştır. AVCU'nun tam okuyamadığı bir miltaşını F. ONUR[38] okuyup, addendum yapıp, yeniden yayımlamıştır.

Stanford ve Harvard gibi seçkin üniversitelerin de bulunduğu bazı kurumlar tarafından proje kapsamında hazırlanmış olan birçok dijital harita bulunmaktadır. Bu dijital haritalardan Roma İmparatorluğu'nun tüm yol ağlarını takip etmek mümkündür. Bu haritalardan bazıları şunlardır:

- The Anatolian Roads Project (https://www.anatolianroads.org/)
- Digital Atlas of the Roman Empire (https://imperium.ahlfeldt.se/)
- ORBIS (https://orbis.stanford.edu/),
- Roman World (https://bit.ly/3iH1b6k)

---

33 WIESSOVÁ 2017.

34 VAROL 2020.

35 DOĞANCI 2012; 2013; 2017.

36 ADAK – ÖZTÜRK 2016; ÖZTÜRK 2020; 2021; 2022.

37 AVCU 2020.

38 ONUR 2020.

- Omnes Viae (https://omnesviae.org/)
- DIGTIB (https://bit.ly/3P78UcM)

3. Çalışmanın Amacı, Sınırları ve Kuruluş Düzeni

Çalışmamızda Hacı Yolu'nun Bithynia ile sınırlandırılmış olan güncel rotasının çizilmesi ve haritalandırılması amaçlanmıştır. Yolun güncel güzergâhını ortaya çıkarmak için ilgili miltaşları, köprüler, yol kalıntıları, höyükler, tümülüsler, seyahatnâmeler ve haritalardan yararlanılmıştır. Oldukça geniş bir kaynak yelpazesine haiz bu çalışmada değerlendirilecek kaynaklar belli bir döneme sıkıştırılmamış, bu rota ile alâkalı her devirdeki bilgilerden yararlanılmıştır.

İki bölüme ayrılan çalışmamızın ilk bölümünde Küçükasya'daki antik yol ağları anlatılmıştır. Bu bölüm Roma öncesi ve Roma dönemi yollar olmak üzere iki alt başlık hâlinde yazılmıştır. İkinci bölümde ise bu tez çalışmasının esas konusu olan Hacı Yolu'nun tarihine ve güncel güzergâhı ile literatürüne ayrılmıştır. Hacı Yolu, Bithynia ve Kuzeydoğu Galatia bölgelerindeki caput viae'larına bölünerek Kalkhedon → Nikomedeia, Nikomedeia → Nikaia, Nikaia → Iuliupolis olmak üzere üç alt başlığa bölünmüştür. Bu alt başlıklarda güzergâhlar, literatürü toplanarak, değerlendirilerek ve birtakım öneriler getirilerek güncel hâle getirilmeye amaçlanmıştır. Nikomedeia ve Nikaia'dan itibaren Hacı Yolu'nun Haçlı Seferleri esnasında veya öncesinde rotasının değiştiğine şahit olmaktayız: İşte bu değişimin olası nedenleri de ikinci bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca detaylı tablolar da hazırlanarak bilhassa Roma İmparatorluk döneminde bu yolun imparatorlar tarafından askerî amaçlı kullanımları ve Roma–Pers mücadelerindeki rolü ortaya çıkarılmak istenmiştir, dolayısıyla bu bölümde miltaşlarının değerlendirilmesine geniş bir yer ayrılmıştır.

4. Teknik Noktalar

Çalışmamız esnasında faydalandığımız süreli yayınların kısaltmaları için için L'Anneé Philologique'nin sistemi kullanılmış; burada bulunmayan süreli yayınlar da L'Anneé Philologique'nin sistemine uygun bir biçimde tarafımızdan kısaltılmıştır. Metinde atıfta bulunduğumuz antik yazarların ve eserlerinin kısaltmalarında Der Neue Pauly'nin; epigrapfik corpusların kısaltmalarında ise Supplementum Epigraphicum Graecum'un sistemi

kullanılmıştır. Çalışmamızda yararlandığımız kartograflar ve seyyahların kısaltmaları için U. M. LUTHER'in eseri esas alınmış; LUTHER'in eserinde olmayan kartograflar ve seyyahlar onun tarzına göre kısaltılmıştır. Metinde geçen tüm monografiler, kitaplar ve makaleler, yazarın soyadı ve yayın yılı olacak biçimde kısaltılmış olup ikiden çok yazarlı eser için ilk yazarın soyadı ve et alii şeklinde metine alınmıştır. Bir yazarın aynı yıl birden fazla çıkmış eserleri için eserlerin adları alfabetik sıraya konularak yayın yılının sonuna üste yazılmış "a" ve "b" gibi harfler eklenmiştir. Atıfta bulunulan tüm eserler antik veya modern olarak kategorize edilmeksizin alfabetik olarak listelenmiştir.

Hacı Yolu üzerinde veya yakınında bulunan miltaşları, köprüler, yol kalıntıları, yazıtlar, höyükler ve tümülüsler TESTIMONIA başlığı altında alt başlıklar hâlinde listelenmiş ve buluntu yerlerine göre batıdan doğuya olacak şekilde sıralanmıştır. Metinde bu maddelere atıf yapılacağı zaman dipnot şeklinde TESTIMONIA'daki numarası verilmiştir. Yazıtlar, höyükler ve tümülüslere Hacı Yolu civarında bulunmaları ve bir yerleşim yerine işaret etmeleri şartına bağlı olarak TESTIMONIA'da yer verilmiştir. TABLOLAR bölümünde Itinerarium Burdigalense, Itinerarium Antonini ve Tabula Peutingeriana adlı antik haritaların içeriği, birer tablo haline getirilerek sunulmuştur. Sonra, bu üç antik haritanın karşılaştırmalı bir tablosu hazırlanarak bu tabloya miltaşları yerleştirilmiş; lokalizasyon işlemlerinde çoğunlukla bu tablodan yararlanılmıştır. Bu dört tabloda yer alan yerleşim adları batıdan doğuya olacak şekilde sıralanmıştır. Beşinci ve altıncı tabloda metinde yararlanılan seyyahlar ve haritalar içerdiği rotalarla birlikte toplu hâlde verilmiştir. Son tablomuz olan yedinci tabloda tarihlendirebildiğimiz tüm miltaşları kronolojik olarak sıralanmış ve miltaşlarının tarihlendirmeleri yapılıp bu tarihler arasındaki siyasî ve askerî olaylar paylaşılmıştır. Bu olayların alınmasındaki esas, olayların tarihleriyle miltaşlarının tarihlerinin çakışmasıdır. Çalışmamızda tek bir GRAFİK yer almakta olup bu grafikte kronolojik olarak Roma imparatorları ve diktikleri miltaşları sunulmuştur. HARİTALAR bölümünde D. H. FRENCH'in hazırlamış olduğu Küçükasya'daki Roma yolları haritası, yukarıda bahsedilen Itineraria ve tarafımızdan hazırlanmış Hacı Yolu'nun güzergâhı listelenmiştir.

HARİTA 3, 4, 5, 6 ve 7, QGIS programı vasıtasıyla tarafımızdan hazırlanmış olup çalışmamızda yararlandığımız verileri sunmaktadır. Fizikî haritalarımızda kullanılan sayısal yükseklik modeli (DEM) verileri,

NASA'dan[39], batimetri (deniz derinliği) verileri ise EMODnet'ten[40] alınmış olup tarafımızdan işlenmiş ve boyanmıştır. Haritalarda gösterilen izohipsler 100 metre aralıklarında oluşturulmuş, yükseklik ölçüleri haricinde tüm işaretler lejantta belirtilmiştir. FİGÜRLER bölümünde ise sadece ana kaynaklarımız olan miltaşlarının fotoğrafları paylaşılmıştır.

Itineraria'da Roma mili olarak verilen mesafeler metinde Roma rakamlarıyla verilmiş, karşılarında günümüz kilometre karşılığı yazılmıştır. Çalışmamızda kullanılan Helence ve Latince yazıtlar için, en müsait yazı tipi olarak kabul ettiğimiz Cardo yazı tipi tercih edilmiştir. Metinde geçen mansio ve mutatio'lar ile diğer yerleşim yerlerinin adlandırmalarında modern yerleşim yeri kastediliyorsa modern adı, eski yerleşim yeri kastediliyorsa Itinerarium Burdigalense'deki formlarının kullanımı uygun görülmüş olup sadece Kalkhedon, Nikomedeia, Nikaia ve Iuliupolis için Helence formları kullanılmıştır.

[39] https://search.earthdata.nasa.gov/search?m=40.9690843956076 24!18.10546875!4!1!0!0%2C2

[40] https://portal.emodnet-bathymetry.eu/

GELİŞME

1. KÜÇÜKASYA'DA ANTİK YOL AĞI

Küçükasya, gerek ev sahipliği yaptığı medeniyetler sayesinde gerekse Akdeniz havzasındaki diğer uygarlıklar arasında bir köprü vazifesi gördüğünden gözardı edilemeyecek jeopolitik bir öneme haiz olmuştur. Bu jeopolitik ve stratejik önemden dolayı savaşların, yıkımların vs. sık sık yaşandığı aynı zamanda da bir ticaret ve kültür merkezi olan birçok kenti barındıran Küçükasya'da yol ve köprü çalışmalarının tarihi oldukça eskiye gitmekteydi. Romalıların, Provincia Asia'yı kurmasıyla birlikte Küçükasya'ya gelişi, bu bölgedeki yol çalışmaları için bir dönüm noktası olmuştu. Bu sebeple bu bölümü "Roma Öncesi Yollar" ve "Roma Yolları" olarak ayırmakta bir sakınca görmedik.

1.1. KÜÇÜKASYA'DAKİ ROMA ÖNCESİ YOLLAR

Küçükasya ve Mezopotamya'daki ilk medeniyetlerden olan Assurlular ve Hititler, Küçükasya'daki jeopolitik önemi farketmişler ve özellikle Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Küçükasya'nın iç bölgelerinde ve güneydoğusunda kurulmuş ticaret kolonileri olan karum'ları birbirlerine bağlayan, kilometrelerce uzunluğa ulaşan yol ağları örmüşlerdi[41]. Bu yol ağlarıyla alâkalı bilgileri Assurlu tüccarların seyahatleri esnasında veya sonrasında kil tabletlere yazmış oldukları rapor ve muhasebe hesaplarından öğrenmekteyiz. Tüccarlar için oldukça tehlikeli; genellikle toprak veya taş döşemeli olan bu yollarda ve tahta köprülerde[42] birçok karakol ve istasyon kurulmuştu. Bazıları ücretli olan bu yolları ve köprüleri kullanmak isteyen tüccarlar güvenliklerini sağlaması için memurlara ücret veriyorlardı[43]. Elbette Assurluların ve Hititlerin yıkılışından sonra bu yol çalışmaları Perslerin döneminde de devam ettirilmiş; meşhur Kral Yolu sayesinde Susa ile Sardeis birbirlerine bağlanmıştı.

---

41 Bu konuda detaylı bilgiler ve haritalar için bk. BARJAMOVIC 2018: 27; BARJAMOVIC 2011: 19–26.

42 Assur ve Hitit yollarıyla köprülerin yapısı hakkında bk. BARJAMOVIC 2011: 20–1.

43 Assur ve Hitit yollarında bulunan ücretli yollar ve köprülerin konumları için bk. BARJAMOVIC 2011: 22. Assurlu tüccarlar tarafından yolların güvenliğinden sorumlu olan memurlara ödenen ücretler ve bu karakolların yerleri için bk. BARJAMOVIC 2011: 24.

Herodotos, Kserkses'in ordusuyla Kappadokia'daki Kritalla'dan ayrılıp Kızılırmak'tan geçmek suretiyle Phrygia'nın içlerine kadar indiğinden bahsetmektedir[44]. Ksenophon ise Kyros'un Büyük Menderes Irmağı'ndan geçip Laodikeia üzerinden Kilikia'ya geçtiğini anlatmaktadır[45]. Bu iki kaynaktan yola çıkarak güzergâhları hâlâ tartışmalı olsa da iki ana yoldan bahsetmemiz mümkündür: Kral Yolu, kabaca Sardeis'ten Ipsos'a; Ipsos'tan sonra ikiye ayrılarak birisi Laodikeia'dan Kilikia Kapıları'na, oradan Tarsos → Zeugma → Nisibis hattından; diğer yol ise Pessinos → Ankyra → Komana → Melitene hattı üzerinden Fırat'ı geçerek Nisibis'in ardından ilk yola bağlanıp Susa'ya uzanmaktadır[46]. Üstelik bu ana yol birçok tâli yola ayrılarak Karia gibi bölgelere kadar ulaşmaktadır[47]. Kserkses'in ordusunda gemileri halat ve liflerle bağlamak suretiyle köprüler[48] inşa etmek için levazım ve istihkam sınıflarına yer vermesi[49], Perslerin Küçükasya'daki rotalarına hâkim olduğunu bize göstermektedir.

Persler, inşa ettikleri yollara mesafe taşları dikmişlerse[50] de Küçükasya'da Perslerden kalan herhangi bir yol kalıntısına veya bir mesafe taşına araştırmacılar tarafından rastlanmamış olup yollara dair arkeolojik veriler, Helenistik Dönem'den itibaren elimize geçmeye başlamaktadır. Pers geleneğini devam ettiren[51] Helenistik hükümdarlar, Ephesos → Sardeis hattı gibi güzergâhlara mesafe taşları dikmişlerdir[52]. Ne yazık ki çok az sayıda günümüze ulaşmış mesafe taşı ile herhangi bir antik harita olmaksızın Helenistik yollara dair isabetli yorumlarda bulunmak oldukça zordur; çünkü Helenistik devletlerin inşa ettiği yolların çoğunda Romalılar fetihlerinden sonra restorasyon veya yeniden yapım çalışmalarına başlamışlardır[53]. Bundan dolayı Romalılardan bağımsız bir şekilde Helenistik devletlerin yollarından bahsetmek neredeyse imkansızdır. Bu durum sadece

---

44 Hdt. vii 26.

45 Xen. an. i 2, 6–24.

46 Detaylı bilgi ve tartışmalar için bk. MAGIE 1950: 39–40; FRENCH 1998.

47 Hdt. vii 31.

48 Bu köprülerden bazıları için bk. Hdt. vii 36; Xen. an. i 2, 6. Ayrıca gemilerden nasıl birer köprü inşa edildiğine dair bk. Hdt. vii 36.

49 Hdt. vii 26.

50 ADAK 2019: 433.

51 ADAK 2019: 433.

52 Bu Helenistik Dönem mesafe taşları için bk. THONEMANN 1993: 95; FRENCH 1997a: 189–92.

53 Helenistik yollar üstünde Romalıların restorasyon veya yeniden inşa faaliyetleri için bk. FRENCH 1997b: 179–83.

Küçükasya'da değil Thrakia ve Makedonia'da dahi geçerliydi; Romalıların Balkanlar'daki meşhur via Egnatia adlı yolunun öncülünün, Pers Kralı Kserkses'in M.ö. 480 yılında kullanmış olduğu düşünülen[54] ve Makedonia Kralı V. Philippos'un Makedonia ile Thrakia'yı bağlamak için inşa ettirmiş olduğu yolun olması düşüncesi[55] bu fikri desteklemektedir.

1.2. KÜÇÜKASYA'DAKİ ROMA YOLLARI

Romalılar, M.ö. 188 tarihli Apameia Barışı'nın ardından modern bir tabirle ifade edecek olursak "Küçükasya'nın Jandarması" rolünü üstlenmiş görünse de Küçükasya'daki ilk resmî egemenliklerini, M.ö. 133 yılında Pergamon Kralı III. Attalos'un krallığını Roma Senatus'una bırakmasını müteakip M.ö. 129'da Provincia Asia'yı kurmalarıyla başlattılar. Yaklaşık iki yüzyıllık bir süre içerisinde Romalılar, tüm Küçükasya'ya egemen olarak sırasıyla Kilikia Bithynia ve Pontos, Galatia, Kappadokia ile Lykia'yı birer Roma eyaleti hâline getirdiler ve bu eyaletlerde yol yapım ve onarım çalışmalarını faaliyete geçirdiler. Bir bölgeyi eyaleti hâline getirdikten sonra ertelemeden yol yapım ve onarım çalışmalarına başlayan Romalıların, yol ağlarını sadece lojistiği, ticareti vs. geliştirmek adına değil, aynı zamanda fethettiği halklara kudretini hissettirmek için de örmüş olmaları muhtemeldir[56].

Romalıların Küçükasya'daki ilk yol çalışmaları doğal olarak ilk eyaletleştirdiği bölge olan Provincia Asia'da başlamıştır. Küçükasya'daki en erken Roma yolları hakkında epigrafik verilerin kıtlığı nedeniyle araştırmacılar yorumda bulunmakta zorlansa da Provincia Asia'da dört tane cumhuriyet devri güzergâhından bahsetmek mümkündür[57];

- Ephesos → Pergamon → Lampsakos
- Ephesos → Sardeis
- Ephesos → Tralles → Laodikeia
- Pergamon → Thyatira → Sardeis → Laodikeia → Side

Bu cumhuriyet devri yollarının ardından, Romalılar Küçükasya'da yayıldıkça yol ağlarını oldukça genişleterek birçok kenti birbirlerine bağladılar. Oldukça fazla güzergâh olmasına rağmen Roma yollarının

[54] Kserkses'in Thrakia'daki güzergâhı için bk. Hdt. vii 107–129.

[55] FRENCH 1997b: 179.

[56] ŞAHİN – ADAK 2014: 77; ADAK 2019: 433.

[57] RRMAM III 1: 28; Yollar üzerindeki miltaşları için bk. RRMAM III 1: no. 1–10.

içerisinde epigrafik kayıtlarda adına rastladığımız sadece iki güzergâh vardır[58]: Via Sebaste ve via Tauri[59]. Via Sebaste, Augustus'un Pisidia'da kurduğu kolonileri Pamphylia Körfezi'ne bağlamakta olup[60] Romalıların Pisidia'da sağladığı asayişin dayanağı olan ve yaklaşık 6–8 metre genişliğinde bir yoldur[61]. Perge → Komama → Lysinia → Antiokheia → Ikonion → Lystra hattını kapsayarak Galatia ve Lycia et Pamphylia eyaletlerinden geçen yol[62], XIX. yüzyıla kadar kullanılmaktaydı[63]. Via Tauri ise, tezimizin konusu olan Hacı Yolu'nun Toroslar'ı aşan kısmına verilen isimdir. Adları bilinmeyen diğer Roma yollarını ise D. H. FRENCH, güzergâhlarını haritada göstermek ve tarihlendirmek suretiyle hatları eyaletlere göre bölerek şu şekilde sunmuştur[64]:

Provincia Asia[65]

- Laodikeia → Hierapolis → Tripolis → Pergamon
- Antiochia ad Maeardrun → Herakleia → Sebastopolis; Kibyra üzerinden Lykia'dan devam eder
- Themisonion?; Laodikeia → Kibyra hattına bağlanarak Lykia'dan devam eder
- Kaunos; Tralles → Telmessos'a bağlanarak Lykia'dan devam eder
- Pergamon → Thyatira → Laodikeia; Takina üzerinden geçerek Lykia'dan devam eder
- Laodikeia → Kibyra; Lykia'dan devam ederek Perge'ye uzanır
- Kibyra; Lykia'dan devam ederek Sagalassos'a uzanır
- Ephesos → Pergamon → Lampsakos → Kyzikos
- Ephesos → Tralles → Laodekeia → Apameia → Synnada → Dokimeion
- Priene → Magnesia; Ephesos → Dokimeion hattına bağlanır
- Mylasa → Stratonikeia; Tralles → Telmessos hattına bağlanır
- Mylasa → Halikarnassos→Myndos
- Keramos; Mylasa → Myndos hattına bağlanır
- Bargylia; Mylasa → Myndos hattına bağlanır

---

58 ADAK 2019: 444.

59 Caracalla zamanına tarihli bu miltaşı için bk. AE (1969–1970) 607; AE (2009) 1527; RRMAM III 3, no. 166.

60 ADAK 2019: 444.

61 MITCHELL 2012: 1549; BELKE 2017: 29.

62 RRMAM III 2: 11.

63 BELKE 2017: 29. Ayrıca via Sebaste'deki miltaşları için bk. IPisidCen; RRMAM III 4; RRMAM III 6.

64 RRMAM III 9. Güzergâhların sırılamasında FRENCH baz alınmıştır. bk. HARİTA 2.

65 Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 5.

- Mylasa → Miletos
- Iasos; Mylasa → Miletos hattına bağlanır
- Miletos → Didyma
- Alabanda; Tralles → Telmessos hattına bağlanır
- Dorylaion → Midaion; Galatia'dan devam eder
- Dorylaion; Galatia'dan devam ederek Pessinos'a uzanır
- Kotiaion; Dorylaion → Prusa ad Olympum hattına bağlanır
- Aizani; Dorylaion → Prusa ad Olympum hattına bağlanır
- Sardeis → Temenothrai → Akmonia
- Sardeis → Philadelpheia → Temenothrai → Kidyessos
- Apameia → Eumeneia → Sebaste → Appia → Nakolea → Dorylaion
- Apameia → Bruzos
- Apameia → Amorion
- Kotiaion; Ainazi üzerinden Dorylaion → Prusa ad Olympum hattına bağlanır
- Aizani; Kotiaion → Philomelion hattına bağlanır
- Aizani; Sardeis → Philadelpheia → Temenothyrai → Kidyessos hattına bağlanır
- Aizani → Synaos → Ankyra
- Aizani → Kotiaion → Dorylaion
- Dorylaion → Nakolea → Amorion
- Kotiaion → Philomelion
- Silandos; Sardeis → Temenothyrai → Akmoneia hattına bağlanır
- Kyzikos; Prusa ad Olympum'a bağlanır
- Pergamon → Apollonia → Hadrianuthera → Kyzikos
- Ephesos → Sardeis
- Smyrna → Magnesia ad Sipylum → Thyatira
- Smyrna → Sardeis
- Apollonia → Thyatira
- Iulia Gordos → Thyatira
- Daldis; Pergamon → Sardeis → Laodikeia hattına bağlanır
- Saittra; Sardeis → Temenothyrai → Akmonia hattına bağlanır
- Smyrna → Teos → Ephesos
- Aleksandreia Troas; Ephesos → Kyzikos hattına bağlanır
- Ilion; Ephesos → Kyzikos hattına bağlanır

Provincia Cilicia[66]

- Isauria; Misthia üzerinden Galatia'dan devam eder
- Tarsos → Seleukeia → Anemurion; Pamphylia'dan devam ederek Perge'ye uzanır
- Seleukeia → Diokaisareia → Klaudiopolis
- Anemurion → Germanikopolis → Isauria?
- Laranda → Dalisandon? → Isauria
- Korykos → Diokaisareia → Laranda
- Mopsuesteia → Anazarbos → Flaviopolis; Kokusos üzerinden Kappadokia'dan devam eder
- Tarsos → Mallos → Aigiai

Provincia Galatia[67]

- Ikonion; Komitanassos üzerinden Kappadokia'dan devam eder
- Ikonion → Ankyra
- Ikonion; Barata? üzerinden Kappadokia'dan devam eder
- Savatra → Kana; Kappadokia'dan devam eder
- Lystra; Dalisandos? üzerinden Lykaonia'dan devam eder
- Ankyra → Pessinos; Amorion'a bağlanarak Asia'dan devam eder
- Ikonion → Laodikeia Katakekaumene; Philomelion'a bağlanarak Asia'dan devam eder
- Ankyra; Amaseia'ya bağlanarak Kappadokia'dan devam eder
- Ankyra → Taouion; Zela'ya bağlanarak Kappadokia'dan devam eder
- Taouion; Kaisareia per Therma'ya bağlanarak Kappadokia'dan devam eder
- Ankyra; Kaisareia per Aquas Saruvenas'a bağlanarak Kappadokia'dan devam eder
- Via Sebaste; Apollonia → Apameia hattını takip ederek Asia ve Lykia'dan devam eder
- Ankyra → Gangra; Hadrianapolis'e bağlanarak Pontos'tan devam eder

[66] Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 7.

[67] Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 2.

Provincia Cappadocia[68]

- Satala → Nikopolis → Neokaisareia → Amaseia
- Nikopolis → Sebasteia (Taouion'a bağlanır)
- Neokaisareia → Zela (Taouion → Ankyra hattına bağlanır)
- Sebasteia → Sebastopolis (Taouion'a bağlanır)
- Kaisareia → Zela → Amaseia (Amisos'a bağlanır)
- Neokaisareia (Pompeiopolis → Nikomedeia hattına bağlanır)
- Nikopolis → Colonia (Kerasos'a bağlanır)
- Kaisareia → Sebasteia
- Kaisareia → Melitene
- Sebasteis → Melitene
- Satala → Melitene

Provincia Lycia et Pamphylia[69]

- via Sebaste
- Perge (Kibyra → Laodikeia üzerinden)
- Ksanthos → Balbura (Kibyra'ya bağlanır)
- Ksanthos → Khoma (Perge → Kibyra → Laodikeia hattına bağlanır)
- Ksanthos → Sidyma (?)
- Tlos (Ksanthos → Telmessos hattına bağlanır)
- Telmessos (Ksanthos → Laodikeia hattına bağlanır)
- Kadyanda (Telmessos → Tralles hattına bağlanır)
- Oenoanda → Khoma
- Limyra → Khoma
- Apareia (Ksanthos → Limyra → Attalia → Perge hattına bağlanır)
- Gagai (Ksanthos → Limyra → Attalia → Perge hattına bağlanır)
- Ksanthos → Limyra → Attalia → Perge
- Prostanna (via Sebaste'ya bağlanır)
- Sagalassos (via Sebaste'ye bağlanır)
- Kremna (via Sebaste'ye bağlanır)
- Isinda → Komama
- Sagalassos → Konana
- Perge (Anemurion → Seleukeia → Tarsos hattına bağlanır)

[68] Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 3.

[69] Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 6.

Provincia Pontus et Bithynia[70]

- Prusa ad Olympum; Kyzikos'a bağlanarak Asia'dan devam eder
- Prusa ad Olympum; Dorylaion'a bağlanarak Asia'dan devam eder
- Nikaia; Prusa ad Olympum → Dorylaion hattına bağlanarak Asia'dan devam eder
- Prusa ad Olympum → Kios → Nikaia
- Kalkhedon → Sinope → Trapezos
- Sinope; Nikomedeia → Pompeiopolis → Neokaisareia hattına bağlanır
- Amisos; Amaseia → Zela → Kaisareia hattında bağlanır
- Nikomedeia → Klaudiopolis → Pompeiopolis → Neokaisareia
- Tion → Kretia

[70] Yollar hakkında daha detaylı bilgi için bk. RRMAM III 4.

2. HACI YOLU

Nikomedeia'nın Diocletianus tarafından pars Orientis'in başkenti ilan edilmesiyle birlikte, Bithynia bölgesindeki yolların her bakımdan önemi oldukça artmıştı[71]. GRAFİK 1'de de gösterildiği üzere, günümüze ulaşan miltaşlarına dayanarak, Diocletianus'tan itibaren bu bölgedeki yolların bakım ve onarım çalışmalarının arttığı yorumunda bulunabiliriz. İşte Tetrarkhia döneminde yoğunlaşan bu yol çalışmaları, Hristiyanlığın Romalılar arasında yayılmaya başladığı M.s. III. ve IV. yüzyıllara tekabül etmektedir. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde yaşayan Hristiyanlar, Roma yollarını Kudüs'e gitmek için kullanmaya başlamasıyla birlikte haclarını en kolay şekilde gerçekleştirmek istemeleri oldukça doğaldır. Böylece Konstantinopolis'ten deniz yoluyla Kalkhedon'a geçilmesiyle başlayan ve Nikomedeia ile Nikaia üzerinden Küçükasya'nın içlerine inen bu yol ağı hem bu bölgede yapılan yol çalışmalarının artması hem de imparatorluğun batısında yaşayan hacılar için en az masraflı bir seçenek[72] olması hasebiyle zamanla oldukça tercih edilen bir güzergâh hâline gelmeye başlamıştı.

FRENCH'in yol tanımlamalarına göre bir "highway" kategorisine sokabileceğimiz[73] bu yolun otantik ismi henüz bilinmemektedir. RAMSAY eserinde Itinerarium Burdigalense (= Bordeux Seyahatnâmesi) ya da diğer adıyla anılan Itinerarium Hierdsolymitanum'dan (= Kudüs Seyahatnâmesi) yola çıkarak, ileride bahsedeceğimiz bu uzun güzergâha "Pilgrim's Road" (= Hacı Yolu) adını vermiştir. Itin. Burd.'a göre Fransa'nın Bordeux ya da eski adıyla Burdigala'dan başlayan[74] Hacı Yolu, birçok civitas, mansio ve mutatio'dan geçmek suretiyle Kudüs'e varmaktaydı. Itin. Burd.'da adı geçen civitas'ları[75] modern yerleşim olarak aşağıdaki tabloda sunabiliriz[76]:

---

71 RAMSAY 1890: 242.

72 RAMSAY 1890: 242.

73 TESTIMONIA YOL1–YOL4.

74 Itin. Burd. 549. 7–9: Civitas Burdigala, ubi est fluvius Garonna, per quem facit mare Oceanum accessa et recessa per leugas plus minus centum.

75 Itin. Burd. 549.1, 550.2; 550.8; 551.2; 552.2; 552.8; 552.10; 553.7;. 554.3; 554.7; 556.4; 556.9; 557.8; 557.10; 558.5; 558.8; 558.11; 559.1; 559.3; 559.6; 559.8; 559.11; 560.7; 560.12; 561.4; 561.10; 562.13; 563.2; 563.7; 563.11; 563.14; 564.5; 564.7; 564.8; 566.3; 567.1; 568.4; 570.2; 570.8; 571.7; 572.8; 573.4; 574.8; 575.4; 575.12; 576.8; 577.7; 578.2; 579.3; 580.3; 580.4; 581.4; 582.5; 582.6; 582.7; 583.4; 583.8; 584.1; 584.6; 585.4; 586.3; 586.4; 586.7; 587.2; 588.7.

76 https://imperium.ahlfeldt.se (Erişim tarihi 13.05.2022).

Tablo 1: Roma/Hacı Yolu (Bordeux–Kudüs Güzergâhı)

Bordeux → Bazas → Eauze → Auch → Toulouse → Narbonne → Nîmes
↓
Milano ← Pavia ← Torino ← Sisteron ← Die ← Valence ← Orange ← Arles
↓
Bergamo → Brescia → Verona → Vicenza → Padova → Altino → Concordia
↓
Vonkovci ← Osijek ← Ludbreg ← Ptuj ← Celje ← Ljubljana ← Aquieleia
↓
Sr. Mitrovica → Donji Petrovci → Belgrad → Seone → Orašje → Kostolac
↓
İzmit ← Kadıköy ← İstanbul ← Marmara Ereğlisi ← Filibe ← Sofya ← Niş
↓
İznik → Çayırhan → Ankara → Sarıhüyük → Aksaray → Kemerhisar
↓
Baniyas ← Cebele ← Lazkiye ← Antakya ← Yakapınar ← Adana ← Tarsus
↓
T.şam → Beyrut → Sayda → Sur → Akka → Kayserya → Nablus → Kudüs

Günümüz Fransa, İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan, Türkiye, Suriye, Lübnan ve İsrail ve Filistin ülkelerinden geçen Hacı Yolu'nu, via Domitia, via Iulia Augusta, via Postumia, via Annia, via Bassiana, via Tauri gibi ismi bilinen yolların birleşimiyle teşekkül edilmiştir. Modern isimlendirmenin aksine, üstünde sadece hacılar değil, tüccarlar, ordular ve seyyahlar da yürümüştür. Zira hem pars Orientis'in başkenti olan Nikomedeia, hem de ileride Konstantinopolis'in teritorium'undan geçen bu yol siyasî, ticarî ve Pers/Sâsânî Savaşları nedeniyle de askerî amaçlarla[77] da pekâlâ kullanılıyordu.

2.1. KALKHEDON–NIKOMEDEIA GÜZERGÂHI

Romalılara ve Osmanlılara başkentlik yapmış olan İstanbul'u Küçükasya'daki eyaletlere bağlayan güzergâh ağının bel kemiğini oluşturan[78] Kalkhedon → Nikomedeia hattı, Hacı Yolu'nın ilk güzergâhıdır. Bu güzergâha dair bilgileri sadece Itineraria'dan değil, Doğu Roma

[77] Bk. TABLO 16.

[78] TAESHNER 2010: i 126.

kaynaklarından, XVI.–XIX. yüzyılları arasında yazılmış seyahatnâmelerden veya haritalar çizmiş Avrupalılardan ve Osmanlı belgelerinden öğrenmekteyiz. Dolayısıyla bu güzergâhtaki mansio ve mutatio'ların lokalizasyonlarını yapmadan evvel Doğu Romalılardan, Avrupalılardan ve Osmanlılardan öğrendiklerimizi sıralamayı uygun gördük.

XVI. ve XIX. yüzyılları arasında birçok Avrupalı diplomatik, askerî, ticarî vs. işlerden dolayı Küçükasya'yı ziyaret etmişler ve yürüdükleri yolları, gördükleri antik eserleri rapor etmişler ve gezi edebiyatı türünden eserler vermişlerdir. Gezi edebiyatının ilk örneklerinden olan Turcicae epistulae adlı eserin müellifi olan O. G. BUSBECQUIUS, 1555 yılında Habsburg elçisi olarak Kanunî Sultan Süleyman'ın huzuruna Konstantinopolis'e gelmiştir. Küçükasya'da ilk Üsküdar'da karaya çıkmış ve Kartal üzerinden Gebze'ye geçmiş ve buradaki molasının ardından Nikomedeia'ya gitmiştir. BUSBECQUIUS buradan Amaseia yolunu takip ettiğinden Hacı Yolu'ya bağlantısını koparmıştır. BUSBECQUIUS'un refakatçilerinden olan Bohemyalı diplomat H. DERNSCHWAM, Kalkhedon'dan Amaseia'ya olan yolculuğunun günlüğünü tutmuştur. DERNSCHWAM, deniz yoluyla Üsküdar'a geçmesinin ardından önce Kartal'a, buradaki kervansarayda konakladıktan sonra da Gebze'ye devam etmiştir. Gebze'nin ardından Nikomedeia'ya intikal etmiştir[79].

XVII. yüzyıl tüccarlarından J. TAVERNIER, İsfahan'a kara yoluyla gitmek için Küçükasya'daki rotayı tercih etmiştir. Öncekiler gibi Konstantinopolis'ten Üsküdar'a geçen J. TAVERNIER, kervansaraylar barındıran[80] Kartal → Gebze hattını takip ederek Nikaia'ya geçmiş olup Nikomedeia'dan bahsetmemiştir. Kendisi büyük ihtimalle Dilovası'nın ardından deniz yoluyla Yalova ili Altınova ilçesine geçmiş olup Nikaia'ya buradan hareket etmiştir. XVIII. yüzyıla geldiğimizde CH. PEYSSONEL ve J. OTTER'in seyahatnâmeleriyle karşılaşmaktayız. Fransız diplomat PEYSSONEL, Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia hattına dair en detaylı raporları tutmuş ve hatta bu hattaki yerleşim yerlerini Itin. Burd.'daki[81] mansio ve mutatio'larla kıyaslayarak isabetli yorumlarda bulunmuştur. Üsküdar'dan başlattığı yolculuğuna Kalkhedon'dan sahil üzerinden Maltepe'ye devam eden PEYSSONEL, burada Bria

[79] **DERN.** eserinde Üsküdar'dan Nikomedeia'ya kadar on iki mil yürüdüğünü iddia etmiştir: **DERN.** ii 207–9. Ancak bu mesafe hatalı olmalıdır; çünkü günümüz Üsküdar–İzmit arasındaki mesafe yaklaşık 90 km'dir.

[80] **TAV.** 5.

[81] **PEYS.** eserinde Itin. Ant.'ın adını anmaktadır; ancak bahsettiği bazı mansio ve mutatio'ların isimleri Itin. Ant.'ta değil, Itin. Burd.'da geçmektedir.

ya da Vria antik kentinden kalmış olabileceğini bir tepeden bahsetmektedir[82]. Bu tepe TESTIMONIA'mızdaki T2 tümülüsünün olduğu alana lokalizasyon edilebilir. Günümüz Soğanlı ve Yakacık mahallelerini takip ettikten sonra, Kartal'a uğrar. Burada konaklamasının ardından Pendik'e devam eder ve buradan Gebze → Darıca → Bozukhisar → Dilderesi → Braca hattı üzerinden Nikomedeia'ya varır. Fransız seyyahlardan OTTER ise İran'a gitmek için Küçükasya'dan geçmeyi tercih etmiş ve önceki seyyahlar gibi aynı güzergâhı takip etmiştir.

XIX. yüzyılda muhtemelen Avrupalıların Osmanlı coğrafyasına olan ilgisi arttığından karşılaştığımız gezi kitapları ve seyahatnâmelerin sayısı oldukça artmaktadır. Bu asrın ilk gezi kitabı Mısır, İran ve Küçükasya'yı kapsayan bir Doğu Turu'na çıkan A. OLIVIER'inkidir. Fransız bir etnomolog olan OLIVIER, Nikomedeia'ya gitmek için diğer Avrupalıların kullandığı rotayı takip edip Üsküdar → Kalkhedon → Pendik → Tuzla → Gebze hattını takip etmiştir. OLIVIER'in ardından Almanların meşhur Osmanlı tarihçisi J. HAMMER, haritalar ve yazıtlarla desteklediği eserinde Nikomedeia'ya kadar Üsküdar → Maltepe → Pendik → Gebze hattını takip etmiştir. HAMMER'in ardından Fransız gezgin A. DUPRÉ oldukça detaylı bir şekilde tuttuğu gezi günlüğünde Üsküdar → Kalkhedon → Kartal → Gebze güzergâhını kullanarak Nikomedeia'ya varmıştır. İskoç tarihçi CH. MACFARLANE çıktığı İstanbul turunda, kentin Anadolu Yakası'nın taşrasını da gezmiş ve buradan Nikomedeia'ya kadar olan yolun rotasını kitabında işlemiştir.

İngiliz general ve politikacı G. KEPPEL, Balkanlardan başlattığı yolculuğunda Küçükasya'ya uğramış ve Batı Anadolu'daki birçok antik harabeyi not etmekle kalmayıp, kullandığı yolları da detaylıca eserinde aktarmıştır. KEPPEL, Üsküdar'dan Nikomedeia'ya varmak için Kartal → Pendik → Gebze → Dilderesi hattını kullanmıştır. Eserinde sık sık Haçlılara değinen Fransız tarihçi ve gazeteci J.–F. POUJOULAT, Haçlıların rotalarını takip etmeye çalışmış ve Küçükasya'daki yolculuğunu Üsküdar'dan başlatarak Gebze üzerinden Nikomedeia'ya gitmiştir. 1547 yılında Fransa Kralı I. François tarafından Kanunî Sultan Süleyman'ın huzuruna gönderilen Fransız elçi d'ARAMON[83], Kanunî Sultan Süleyman'ın İran Seferi'ne katılmış ve Kudüs'e hac ziyaretinde bulunmuştur. Osmanlı ordusuyla birlikte Üsküdar → Kalkhedon → Maltepe → Kartal → Gebze yolunu izleyerek Nikomedeia'ya gelmiştir. XVIII. yüzyıldan, XX. yüzyıla kadar hazırlanmış olan haritalarda

[82] PEYS. 8.

[83] d'ARAMON her ne kadar 1547 senesinde bu yolculuğunu not etse de seyahatnâmesi 1887 yılında yayımlanabilmiştir.

da kartograflar bariz bir şekilde bu hattı haritalarında belirtmişlerdir. LUTHER'in de listelemiş olduğu tüm bu gezginlerin yolculuklarında not ettiği yerleşimlerin adları ve haritalarda çizilmiş rotalar aşağıda birer tablo halinde verilmiştir:

Tablo 2: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı)

Seyyahlar	Rotalar
BUS. 1550–1560	Scutaria Ha Cartali → Gebise → Nicomedia [BUS. 53–5]
DERN. 1553–1555	Üsküdar → Caldean → Chartophilon → Geuise → Nicomedia [DERN. ii 207–9]
TAV. 1676	Scutaret → Cartali → Gebise [TAV. ii 5–7]
PEYS. 1745	Scutari → Kalkhedon → Maltepe → Kartalimene → Pandikhium → Gevize → Tarjca → Bozukhisar → Dil → Braca → Nikomedia [PEYS. 6–18]
OTTER. 1748	Scutare → Kadikieu → Kartal → Pendik → Guegnebize → Taouchandgik → İzmid [OTTER. 37–43]
OLIV. 1807	Scutari → Calcédoine → Pantık → Tuzla → Guebeseh [OLIV. vi 73–6; LUTHER 1989: 106]
HAM. 1818	Skutari → Maldepe → Pendik → Gebise → Nicomedien [HAM. 175–180]
DUP. 1819	Scutari → Chalcédoine → Kartal → Gueïbizè → Nicomédie [DUP. 1–6]
MAC. 1829	Scutari → Maltepe → Kartal → Pendik → Turla → Dschepizeh → Dil–Nicomedia [LUTHER 1989: 106]
KEP. 1831	Scutari → Cartal → Pantichium → Ghebseh → Damleh → Dil → Ismid [KEP. 134–43]
MICH. & POUJ. 1835	Scutari → Libyssa → Nicomédie [MICH. & POUJ. 557]
POUJ. 1840	Kartal → Pendicapeum → Dil → Geubzé [POUJ. 187–8]
ARA.	Scutary → Calcedoine → Maltepè → Cartalunium → Gueibizè →

1887	Nicomedie [ARA. 59–61; 149–51]

Tablo 3: Kartografların Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı)

Haritalar	**Rotalar**
FER. 1731	Scutari → Gesbise → Nicomedia
VAU. 1751	Chalcedonia → Pantichium → Pontamus → Lybissa → Astacus → Nicomedia
BOW. 1766	Skudar → Isnikmid
LEAKE. 1822	Scutari → Kartal → Pantiki → Gebse → Ismid
Duk. 1830	Skutari → Kadukui → Kartal → Pantiki → Maldusem → Ismid
ARROW. 1840	Scutari → Kartal → Pantiki → Tuzla → Gebs → Maldysem → Karaki → Jarimdji → Izmid
PLATE. 1849	Skutari → Pendik → Geibuzeh → Herekeh → Izmid
COL. 1856	Scutari → Geibuzeh → Izmid
JT. 1861	Scutari → Pandiki → Gebizeh → Ismid
DUF. 1863	Scutari → Chalcèdoine → Maltepe → Geibous → Jarimdekeh → Izmid
Weim. 1865	Üsküdar → Pandik → Gebizeh → Ismid
KIEP. 1912	Scutari → Chalcedon → Narsitae → Pantichium → Trarium → Dacibyza → Libyssa → Brunga → Arbilla → Nicomedia
Stan. 1914	Scutari → Kartal → Gebizeh → Hereke → Ismid

Yaklaşık 1547'lerden 1887'lere kadar, üç yüz kırk yıllık bir zaman dilimine yayılan bu seyahatnâmeler ile gezi günlüklerindeki ve 1731'den 1914'e kadar hazırlanmış olan haritalardaki yolların ortak özelliği, hepsinin Kalkhedon → Nikomedeia hattını hemen hemen aynı şekilde çizmesidir. Bu rota, Doğu Romalı tarihçi Anna Kommena'dan öğrendiğimiz kadarıyla, Haçlıların bir kolunun XI. yüzyılda Üsküdar'dan Nikomedeia'ya gitmek için kullandıkları

rotayla da uyuşmaktadır[84]. Haçlılar, Üsküdar'da karaya çıktıktan sonra Dilderesi'ne yürüyüp oradan iki kola ayrılmışlardır; bir kısmı gemi yoluyla Altınova'ya, diğer kısmı da Nikomedeia'ya devam etmiştir[85]. Haçlıların ve Doğu Romalıların ardından, Osmanlı kaynaklarından da önemli bilgiler edinmekteyiz.

Osmanlı kaynaklarına göre Küçükasya'daki onlarca yolu haritalandırmış olan TAESCHNER, Kalkhedon → Antiokheia → Kudüs hattını, tıpkı RAMSAY'in Itin. Burd.'dan yola çıkarak bu güzergâhı Hacı Yolu olarak adlandırması gibi, Mehmed Edip'in Menâsik'ül–hac ve Nabî'nin Tuhfet'ül–hac adlı iki eserinden[86] yola çıkarak Hac Yolu olarak değerlendirmiştir[87]. Bu hattaki Hac Yolu, oldukça bilinen bir yol olmasından dolayı gezginlerin çizdiği rotadır. Yukarıda verilen tablodaki yerleşim adlarına ek olarak TAESCHNER 1846 tarihli bir salnâmeye[88] atıfta bulunarak Kalkhedon → Nikomedeia hattına dair TAESCHNER ve LUTHER'den, Haçlılardan, Avrupalı gezginlerden ve kartograflardan okuduklarımız, Itineraria'da geçen mansio ve mutatio'ların lokalizasyonlarını yapmamızda yardımcı olacaktır; çünkü XI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar değişmediği anlaşılan bu güzergâhın Roma İmparatorluğu döneminde de değişmediği yorumu pekâlâ yapılabilir.

Itininerarium Burdigalense, Itinerarium Antonini ve Tabula Peutingeriana'da Kalkhedon, Hacı Yolu'nun Bithynia'daki ilk durağı olup, bu hattın caput viae'ıdır[89]. Constantinopolis'ten deniz yoluyla ulaşılan Kalkhedon'dan Nikomedeia'ya kadar Itin. Burd.'da beş, Itin. Ant.'ta iki, Tab.

---

84 An. Kom. Alex. ix 9.9–10.

85 An. Kom. Alex. xi 1.1.

86 Mehmed Edip ve Nabî'nin XVIII. yüzyıl tarihli bu eserleri, İstanbul'dan Mekke'ye gidecek olan hacılar için tıpkı Itin. Burd. gibi bir hac rehberi olarak hazırlanmıştır. Bu iki kültür arasındaki devamlılığı göstermesi adına kayda değerdir.

87 Diğer Osmanlı hac sayahatnâmeleri için bk. KOLBAŞ 2021: 13–27.

88 Salnâme, Osmanlılarda resmî ve özel olarak yayımlanan yıllıklardır (DIA). TAESCHER, bu salnâmeleri Osmanlı posta teşkilatına dair verdiği bilgilerden ötürü yol çalışmalarında kullanmıştır. Metinde bahsi geçen salnâme, T.–H. BIANCHI tarafından 1847 yılında "Notice sur le premiere annuarie (salnâme سالنامه) impérial de l'empire ottoman, publié Constaninople pour l'année de l'hégire 1263 (1847)" adıyla seri hâlinde bir makale olarak yayımlanmıştır. TAESHNER 2010: ii 50–1.

89 Itin. Burd. 571.7–10: a Calcedonia et reversi sumus Constantinopolim VII kal. Ian. cons. suprascripto. A Constantinopoli transis Pontum, venis Calcedoniam, ambulas provinciam Bithyniam; Itin. Ant. 139.2: traiectus in Bithyniam; Tab. Peut. ix 2. Kalkhedon hakkında daha detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Chalkedon"; STROBEL 1999: 153–5. Caput viae, Romalılarda yolun başladığı yer anlamında kullanılmaktadır.

Peut.'ta bir tane mansio ve mutatio bulunur ki, bu Itineraria yerleşimlerin aralarındaki mesafeleri birbirleriyle oldukça tutarlı vermektedirler. Güzergâh üzerinde bulunan miltaşlarını da dikkate aldığımızda aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 4: Itineraria ve Miltaşları (Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı)

Miltaşı	Itin. Burd.		Itin. Ant.		Tab. Peut.	
	Calcedonia		Calcedonia		Calcedonia	
M1		7.5 mp.				
	Nassete			15 mp.		
		7.5 mp.				
	Pandicia		Pandicio			37 mp.
M2		13 mp.				
	Pontamus			24 mp.		
M3–10		9 mp.				
	Libissa		Libissa		Livassa	
		12 mp.				
	Brunga			22 mp.		23 mp.
M11(?)–14		9 mp.				
	Nicomedia		Nicomedia		Nicomedia	

Yukarıdaki tablo incelendiğinde en detaylı haritanın Itin. Burd. olması göze çarpmaktadır. Bunun sebebi muhtemelen Itin. Burd.'un kapsamı geniş birer yol haritaları olan Itin. Ant. veya Tab. Peut.'un aksine anonim bir hacı tarafından sadece Hacı Yolu'nu göstermek için hazırlanmış olmasıdır. Bir başka dikkate değer durum ise günümüze ulaşan miltaşlarının orantısız dağılımıdır. Bu güzergâh üzerinde bulunmuş on dört miltaşının sekizi Libyssa civarında, dördü de Brunga–Nikomedeia arasında bulunmuştur. Büyük ihtimalle Kalkhedon–Libyssa arasında yaşanan yoğun kentleşme nedeniyle buralara dikilmiş miltaşları modern yerleşimlerin arasında kaybolmuş olabilir.

Hacı Yolu üzerinde günümüze ulaşmış ilk miltaşı[90] Sarapata denilen bir mevkide bulunmuştur. Sarapata, günümüz İstanbul ili Kadıköy ilçesi Erenköy mahallesinin batı taraflarına denk gelmekte olup bu lokalizasyon bilgisini sadece Universität Heidelberg'in epigrafi veritabanında bulmaktayız. Bu miltaşına ve Kalkhedon'un banliyösü olarak tanımlayabileceğimiz bir antik kentin varlığı[91] Kalkhedon'dan yola çıkan yolcuların, Kadıköy ilçesi Acıbadem mahallesi üzerinden Erenköy'e doğru uzanan bir rotayı takip ettiğini söyleyebiliriz[92]. Bu rotanın devamında Nassete adlı bir mutatio karşımıza çıkmaktadır. Nassete, Itin. Burd.'da Kalkhedon'dan sonraki ilk mutatio olup, Itin. Ant.'ta ve Tab. Peut.'ta geçmemektedir. Kalkhedon'un VIIS mil[93] (11.1 km) doğusunda olduğu belirtilen Nassete'nin lokalizasyonuna dair yorumlar PEYSSONEL ve KIEPERT tarafından yapılmıştır. PEYSSONEL Itin. Burd.'a dayanarak yaptığı mesafe ölçümüne göre Nassete'nin Maltepe ilçesi civarında olduğunu önermiştir[94], KIEPERT de haritasında günümüz Maltepe civarını Nassete olarak adlandırmıştır. Yine PEYSSONEL'in bahsetmiş olduğu Maltepe civarındaki bir tümülüsün varlığı[95] ve Kadıköy ile Maltepe ilçelerinin arasındaki mesafenin yaklaşık VIIS mile (11.1 km) tekabül etmesi bu önerileri kuvvetlendirmektedir[96].

Itin. Burd.'da Nassete'nin VIIS mil[97] (11.1 km) doğusunda Pandicia adlı bir mansio yer almaktadır. Bu mansio, Tab. Peut.'ta bulunmamakta olup Itin. Ant.'ta Panticio olarak geçmekte ve Itin. Burd. ile aynı yerde konumlandırılmaktadır[98]. Yukarıda verilen seyyah ve harita tabloları incelendiğinde Pandicia, Pantikhium ya da Pandicapeum gibi muhtelif şekillerde anılmıştır. Pandicia'nın lokalizasyonu dair yorumlar yine PEYSSONEL ve KIEPERT tarafından getirilmiştir. PEYSSONEL, Itin. Burd.'daki mesafe ölçümlerine dayanarak Pandicia'yı Pendik ilçesine konumlandırmaktadır[99]. KIEPERT de haritasında Pandicia'yı Pendik civarında vermiştir. Gerek modern Maltepe ve Pendik ilçeleri arasındaki mesafenin VIIS mile denk

---

90 TESTIMONIA M1.

91 İlgili haber için bk. https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/korler-ulkesi-2-bin-500-yillik-tarihe-isik-tutuyor/13 (Erişim tarihi: 12.05.2022).

92 TESTIMONIA T1.

93 Itin. Burd. 571.11.

94 **PEYS.** 27.

95 TESTIMONIA T1; **PEYS.** 8.

96 Nassete hakkında daha detaylı bilgiler için bk. TIB 13 s.v. "Nassete".

97 Itin. Burd. 572.1.

98 Itin. Ant. 139.3.

99 **PEYS.** 27.

düşmesi ve gerek isim benzerliği yapılan bu lokalizasyon yorumlarını desteklemektedir[100].

Bir sonraki mutatio olan ve Itineraria'dan sadece Itin. Burd.'da adı geçen Pontamus, Pandicia'nın XIII mil[101] (19.24 km) doğusunda bulunmaktadır. Pontamus'un lokalizasyonunu yapmamızda günümüz Gebze ilçesinin kuzeyinde bulunan bir miltaşı[102] bize yardımcı olmaktadır; çünkü, Nikomedeia'nın XXXI mil (45.88 km) batısında yerleştiren bu miltaşı, Itin. Burd.'a göre Nikomedeia'dan XXX mil (44.4 km) batıda olan Pontamus ile denk düşmektedir. Miltaşının buluntu yeri olan Kocaeli ili Gebze ile İzmit ilçeleri arasındaki mesafenin yaklaşık XXXIII (48.84 km) mile tekabül etmesi, Pontamus'un Gebze civarında olduğu yorumunu yapmamıza vesile olmaktadır[103]. Üstelik, Gebze'de bulunan bir asker yazıtında Gebze'nin bir "statio" olduğu belirtilmektedir[104]. Bu yazıt önerimizi kuvvetlendirmektedir.

Yukarıdaki Itineraria tablosu incelendiğinde üç antik haritada ortak olan tek mansio'nun Libyssa olduğu görülmektedir[105] ki, Libyssa'nın lokalizasyonunu ŞAHİN et alii[106] yapmış, bu sayede bazı seyyahların işaret ettiği üzere Gebze ya da Eskihisar değil[107], Dilovası ilçesi olduğunu ortaya koymuşlardır. ŞAHİN et alii Libyssa'nın lokalizasyonunu Dilovası civarında bulduğu sekiz miltaşı[108] sayesinde yapmışlardı. Itineraria'da geçen mesafelerin[109] ve miltaşlarındaki yazılı uzaklıkların birbirlerini tutması ŞAHİN et alii'nin lokalizasyonunu güçlendirmektedir[110]. Dilovası'ndan sonra yol ikiye ayrıl-

---

100 Pandicia hakkında daha detaylı bilgiler için bk. TIB 13 s.v. "Panteichion"; ENSSLIN 1932: 2395.

101 Itin. Burd. 572.2.

102 TESTIMONIA M2: […a Nicomedia ad fines XXXI].

103 Bu ölçümden yola çıkarak PEYSSONEL de aynı yorumda bulunmaktadır. bk. **PEYS.** 27. Pontamus hakkında daha detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Potamos".

104 TESTIMONIA Y1.

105 Bu durum bu hattaki en işlek ve kalıcı mansio'nun Libyssa olduğu yorumunu bize yaptırabilir.

106 ŞAHİN et alii 1983: 43.

107 Gebze olduğunu düşünen seyyahlar için bk. **BUS.** 54; **DERN.** ii 209; **TAV.** 5; **HAM.** 176; **DUP.** 2; **KEP.** 140; **POUJ.** 187; Eskihisar iddiası için bk. **PEYS.** 26–8.

108 bk. TESTIMONIA M3–10.

109 Itin. Burd. 572.3; Itin. Ant. 140.1; Tab. Peut. ix 2. Ayrıca Itin. Burd. 572.4–6'da Libyssa'nın Hannibal'in mezarının olduğu belirtilmektedir: "ibi positus est rex Annibalianus, qui fuit Afrorum".

110 Libyssa hakkında daha fazla detaylı bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Libyssa".

maktadır. Birçok yolcu gemi yoluyla Altınova'ya giderek oradan Nikaia'ya intikal etmişlerdir.

Libyssa'dan XII mil (17.76 km) sonra adına sadece Itin. Burd.'da rastladığımız bir mutatio olan Brunga[111] gelmektedir. Günümüz Körfez ilçesinde bulunan bir miltaşı bulunması ve Gebze ile Körfez ilçelerinin arasındaki mesafenin yaklaşık XII mil (17.76 km) olması, Brunga'nın Körfez civarında olduğunu düşündürtmektedir. Aynı zamanda KIEPERT'in haritasında ve PEYSSONEL'in ölçümlerinde[112] de Brunga, Körfez ilçesinin biraz batısında konumlandırılmaktadır[113].

Brunga'nın ardından IX mil (13.32 km) sonra Hacı Yolu'ndaki ilk civitas'ımız ve bu güzergâhtaki son durağımız olan Nikomedeia gelmektedir[114]. Brunga'dan gelen yol, muhtemelen Derince'den geçip İzmit-teki Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürüğü binasının güney cephesi üzerinden[115] Bekirdere mahallesine gelmekte[116] ve buradan kente ulaş-maktaydı. Son olarak yapılan lokalizasyon önerilerinin ardından Hacı Yolu'nun kara yolu Kalkhedon → Nassete → Pandicia → Pontamus → Libyssa → Brunga → Nikomedeia hattının modern Kadıköy → Erenköy → Maltepe → Pendik → Gebze → Körfez → Derince → İzmit → Kocaeli olduğu yorumunda pekâlâ bulunabiliriz[117].

2.2. NIKOMEDEIA–NIKAIA GÜZERGÂHI

Nikomedeia → Nikaia güzergâhı, kaynakların en sessiz kaldığı güzergâhtır. Bu güzergâhın atıl kalmasının nedenlerinden birisi muhtemelen Kalkhedon'dan kalkan yolcuların bir kısmının Dilovası'ndan gemi yoluyla

---

111 Itin. Burd. 572.6.

112 **PEYS.** 27.

113 Brunga hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Brunga".

114 Itin. Burd. 572.7; Itin. Ant. 140.2; Tab. Peut. ix 2. Nikomedeia hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Nikomedeia"; STROBEL 2000b: 927–8.

115 H. S. ÖZTÜRK'ün yorumuna göre mezar taşlarının yazılarının baktığı yönde bir yolun geçmesi muhtemeldir. Çünkü o yazıların mezar taşının yanından geçen insanların görmesi için de yazılmaktadır. Bu binada bulunan lahitlerin yönü binanın güney kanadına dönüktür. Dolayısıyla bu yoruma göre yolun oranın önünden geçmesi beklenebilir. Söz konusu lahitler için bk. ÖZTÜRK–DEMİRHAN–ÖZTÜRK 2021: 205–9.

116 TESTIMONIA M12–14.

117 HARİTA 3.

Altınova ilçesine geçip oradan Nikaia'ya varmasıdır[118]. Dilovası'ndan deniz yoluyla karşıya geçen yolcular, muhtemelen Altınova ilçesi civarındaki Helenopolis kentine inmekteydiler. Bu kentten devam ederek Basileinoupolis kenti üzerinen Nikaia'ya ulaşmaktaydılar[119]. Bu yolun kullanımının I. Iustinianus döneminden itibaren arttığı düşünülmektedir[120]. Nikaia'ya XXVIII mil (41.44 km) uzaklıkta bulunan kıyı kenti olan Pronetios[121] ise Tab. Peut.'ta Nikaia ve Nikomedeia arasında gösterilen iki yerleşim yerinden biri olmasına rağmen Hacı Yolu'nun dışarısında kalmaktadır[122]. Bu durumda Proneitos, Kocaeli ili Gölcük ilçesinden itibaren devam eden yol olmalıdır[123].

Aşağıda verilen tablolar, KIEPERT hariç diğer kartografların ve VON DIEST hariç Avrupalı gezginlerin verdiği bilgiler, Nikomedeia → Nikaia hattının zamanla atıl kaldığını dolayısıyla yolcuların zamanla deniz yolculuğunu tercih ettiklerini doğrulamaktadır; zira bu rotaya dair verilen bilgiler önceki hatta göre oldukça kısıtlıdır.

Tablo 5: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı)

Seyyahlar	**Rotalar**
BUS. 1550–1560	Nicomedia → Kasockli → Nicaea [**BUS.** i 55]
DERN. 1553–1555	Nicomedia → Kasikli → Obelisk → Nice [**DERN.** 213–6]
HAM. 1818	Nicomedien → Kasikli → Obelisk → Nicäa [**HAM.** 181]
DUP. 1819	Nikomédie → Djenislik → Nicée [**DUP.** i 7]
MICH. & POUJ. 1835	Nikomédie → Nicée [**MICH. & POUJ.** 557–8]

[118] Bk. An. Kom. Alex. xi 1.1; TAESCHNER 2010: i 156. Ayrıca **TAV.** ve **OLIV.**, Dilovası'ndan .gemi yoluyla Altınova'ya geçmiş, **MAC.** da Nikaia'ya uğramamıştır.

[119] WIESSOVÁ 2017 ii: 35.

[120] WIESSOVÁ 2017 i: 54.

[121] Tab. Peut. ix 2.

[122] Pronetios hakkında daha fazla bilgi için bk. ÖZTÜRK-B. 2016.

[123] RRMAM IV 1: 83: ÖZTÜRK-B. 2016: 62.

POUJ. 1840	Nikomédie → Nicée [POUJ. 186]
DIEST. 1898	Nicomedia → Eribolum → Bagtchedjik → Obelisk → Elbeilik → Nicaea .[DIEST. 10–1]

Tablo 6: Kartografların Çizdiği Rotalar (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı)

Haritalar	**Rotalar**
VAU. 1751	Nicomedia → Eribulum → Nicaea
BOW. 1766	Isnikmid → Isnik
LEAKE. 1822	Ismid → Obelisk → Isnik
ARROW. 1840	Izmid → Kazakli → Iznik
PLATE. 1849	Izmid → Iznik
JT. 1861	Ismid → Isnik
Weim. 1865	Ismid → Isnik
KIEP. 1912	Nicomedia → Eribolum → Libum → Liada → Nicaea
Stan. 1914	Ismid → Isnik

Yolcuların İznik'e doğru dağları aşarak nasıl gittiklerine dair kaynaklarımız oldukça kısıtlı ve tartışmalıdır. Bu noktada modern kaynaklar ile Itineraria'yı mukayese etmemiz gerekmektedir. Itineraria incelendiğinde verilen rakamların birbirlerine tutarlı olduğunu ve yine en detaylı rotayı Itin. Burd.'un sunduğunu görmekteyiz. Itin. Burd.'da üç, Itin. Ant.'ta ve Tab. Peut.'ta bir tane mansio ve mutatio'nun bilgisi verilmektedir. Güzergâh üzerinde bulunan iki miltaşını da dikkate aldığımızda aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 7: Itineraria ve Miltaşları (Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı)

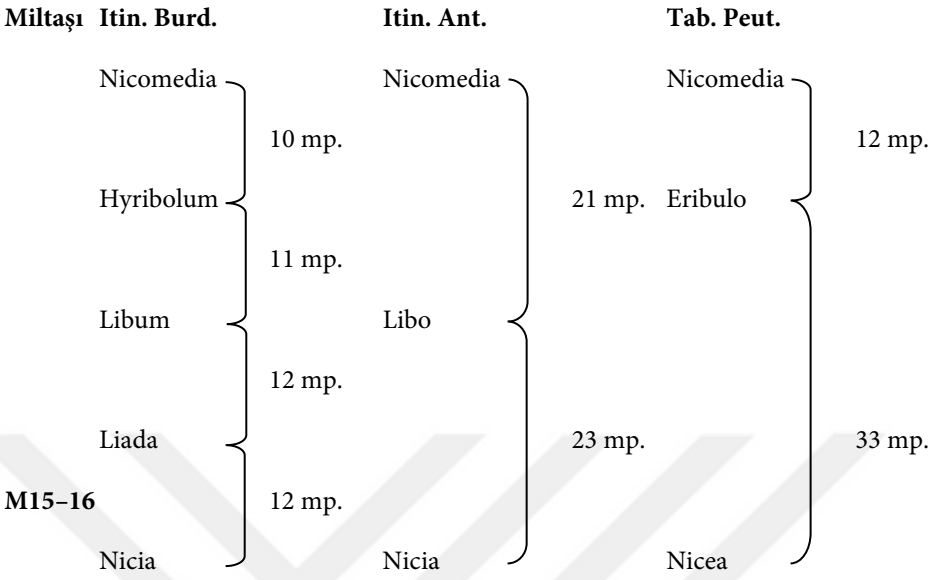

Bu hattın caput viae'ı olan Nikomedeia'dan ayrılan yolcular yüksek ihtimalle körfezin kenarından dolaşarak Başiskele → Gölcük hattını takip etmekteydiler[124]. Gölcük ilçesinden sonra seyyahlar "Kazıklı" denilen bir mevki üzerinden devam ettiklerini yazmaktadırlar. VON DIEST ise "Bahçecik" olarak tanınan bir mevkiyi kullanır. Kazıklı'nın neresi olduğu tam olarak bilinmese de[125] Gölcük ilçesi Şirinköy mahallesinde bulunan Kanunî Sultan Süleyman devrine ait "Kazıklı" adlı bir kervansarayın[126] ve bu kervansarayın yakınlarında rapor edilmiş iki adet tümülüsün varlığı[127], bu mevkinin nereye konumlandırılacağına dair yorumlarda bulunmamızı sağlar. Bahçecik ise TAESCHNER'in aktarımına göre[128] Kazıklı ile ortak da kullanılabilen bir mevki olduğu söylenebilir.

Nikomedeia'dan yaklaşık XI mil (16.28 km) uzaklıkta bulunan Kazıklı Kervansarayı'nın bulunduğu mahal, bu mesafeye göre Itin. Burd.'da geçen ve Nikomedeia'dan X mil (14.8 km) mesafedeki bulunan, aynı zamanda KIEPERT'in haritasında ve Ş. ŞAHİN'in çalışmasında lokalizasyonu [129]

[124] **HAM.** 128.

[125] Kazıklı'nın lokalizasyonu hakkında tartışmalar için bk. TAESCHNER 2010: i 159.

[126] Kervansaray hakkında detaylı bilgi için bk. https://www.golcuk.bel.tr/idet/55/94/kazikli-kervansarayi (Erişim tarihi: 1.05.2022).

[127] TESTIMONIA T5–6.

[128] TAESCHNER 2010: i 159.

[129] INikaia II: 52.

Gölcük'ün güney kesimlerine yapılmış olan Hyribolum ile denk düşmektedir[130]. Bu karşılaştırmalar sonucunda Hyribolum'un Gölcük, Şirinköy mahallesi, Kazıklı Kervansarayı civarında yer aldığı yorumunda bulunabiliz[131].

Hyribolum'un XI mil (16.28 km) ardından adına Itin. Burd.'da ve Itin Ant.'ta rastladığımız Libum adlı mansio yer almaktadır[132]. Libum, KIEPERT'in haritasında ve LEFORT ve FRANÇOIS et alii'nin makalelerinde[133] Karamürsel ilçesi, Başkiraz köyünün civarında verilmekte olup civarında Roma yol kalıntıları gösterilmiştir. Araştırmacıların bu önerilerinde haklı olması muhtemeldir; zira Hyribolum'un ardından bir yolun geçebilmesi için elverişli bir vadinin olması, ölçümde Nikomedeia'dan yaklaşık XXII mil (32.56 km) mesafede olması ve belki de en önemlisi DERNSCHWAM'ın ve R. LUBENAU adlı bir XVI. yüzyıl diplomatının Roma yol kalıntılarından bahsetmesi[134], bu öneriyi kuvvetlendirmektedir[135].

Libum'dan dağları aşıp XI mil (16.28 km) devam ettikten sonra yolcular Liada adlı mutatio'ya varırlar. Sadece Itin. Burd.'da adı geçen Liada'nın[136] lokalizasyonu, LEFORT tarafından yaklaşık 6 metre genişliğindeki yol kalıntısı[137] ile tarihsiz ve yazısız bir miltaşı[138] öne sürülerek Bursa ili İznik ilçesi Sarıağıl köyüne yapılmıştır[139]. Libum ve Liada'nın, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'ın sefer güzergâhlarında da birer durak noktası olarak kullanılması[140]. Liada'nın ardından yolcular muhtemelen Orhaniye

---

130 Itin. Burd. 573.1; Hyribolum, Tab. Peut.'ta Eribulo olarak geçmekte ve mesafeyi XII mil (17.76 km) olarak vermektedir: Tab. Peut. ix 2.

131 Hyribolum hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Eribolos".

132 Itin. Burd. 573.2; Itin. Ant. 140.3.

133 LEFORT 1995: 217; FRANÇOIS et alii 1993: 70.

134 TAESCHNER 2010: i 160; DERN. ii 213.

135 Libum hakkında ayrıntılı bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Libon".

136 Itin. Burd. 573.3.

137 TESTIMONIA YOL2.

138 TESTIMONIA M15.

139 LEFORT 1995: 217. KIEPERT, bu sefer Liada'yı Elbeyli köyüne işaret ederek hata yapmıştır. S. ŞAHİN, emin olmamakla birlikte Liada'nın lokalizasyonunu İznik ilçesi Gürmüzlü köyüne yapmıştır, ancak Itineraria'daki mesafeler ŞAHİN'in bu tahminiyle ters düşmektedir. Liada hakkında bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Liada".

140 TAESCHNER 2010: i 159: dn 359. TAESCHNER Kazıklı mevkisinin neresi olduğunu tam olarak belirtemeyip Gölcük–İznik arasındaki dağlık bölgeye tamamen Kazıklı olarak ele almıştır. Bu dağlık bölgede sadece iki mansio ve mutatio'nun olması ve adı geçen padişahların da iki adet durak noktası belirlemesi muhtemelen bir tesadüf değildir.

köyü doğrultusundan İznik Ovası'na inerler ve in situ olan C. Cassius Philiscus'un dikilitaşının yanından ve rapor edilmiş dört adet tümülüse ve bir de gerusiastes yazıtına[141] sahiplik yapan İznik ilçesi Elbeyli köyünün arazisinden[142] geçtikten sonra Nikaia'nın İstanbul Kapı'dan[143] kente girerler[144]. Böylece KIEPERT'in "Beyler Yolu"[145] dediği bu güzergâh tamamlanmış olur. Bu hat üzerindeki lokalizasyon bu tüm önerilerinin ardından Itin. Burd.'daki Nikomedeia → Hyribolum → Libum → Liada → Nikaia hattının modern İzmit → Gölcük → Şirinköy → Başkiraz → Sarıağıl → Dikilitaş → Elbeyli → İznik şeklinde lokalize edilebilir[146].

2.3. NIKAIA–IULIUPOLIS GÜZERGÂHI

Nikaia → Iuliupolis hattı Bithynia'daki Hacı Yolu'nun en uzun ve son güzergâhıdır. Miltaşlarının bir rota çizilmesi hususunda oldukça yetersiz kaldığı Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia hattına dair bilgilerimiz çoğunlukla Avrupalı seyyahlar ve kartograflara dayanmaktaydı. Ancak bu güzergâh söz konusu olduğunda KIEPERT haricindeki kartograflar, haritalarında Nikaia'dan başlattıkları yolu doğu istikametinde değil, güney istikametine doğru çizmişlerdir. KIEPERT, bu istikamete kadarki mansio ve mutatio'ların isabetli lokalizasyonlarını yapsa da haritasında Röm. Str.[147] diye kısalttığı yolu Nikaia'dan sonra Mekece → Pamukova yoluna doğru doğu istikametinde çizmiş; bu doğrultuda mansio ve mutatio'lara dair yaptığı lokalizasyonların tümü hatalı olmuştur. Dolayısıyla bu hat için kartograflardan yararlanılamamıştır.

Aşağıda verilen tablo incelendiğinde seyyahların caput viae olan Nikaia'dan sonra günümüz Bilecik ili Osmaneli/Lefke ilçesinin ardından şimdiye dek takip ettikleri klasik Hacı Yolu'yla olan bağlantılarını kopardıkları görülmektedir Bunun sebebi bu gezginlerin Bilecik ili Vezirhan beldesi üzerinden ilerlemeyi tercih etmiş olmalarıdır. Yine de VON DIEST, Lefke ve civarına dair oldukça detaylı notlar aldığından dolayı bu mahaldeki

---

141 TESTIMONIA Y2.

142 TESTIMONIA T7–10.

143 Bu civarda Nikaia'nın antik nekropolisinin yakınlarında, obelisk'in doğusunda in situ olarak not edilen bir miltaşı da bulunmaktadır (TESTIMONIA M16).

144 Nikaia hakkında daha fazla bilgi için bk. STROBEL 2000a: 895–6; TIB 13 s.v. "Nikaia".

145 TAESCHNER 2010: i 160.

146 HARİTA 4.

147 Römerstraße (= Roma Yolu).

güzergâh için önemli boşlukları doldurmaktadır. Bu gezginlerden sadece DUPRÉ ve VON DIEST, Hacı Yolu'nu Bilecik ili Gölpazarı ilçesine kadar takip etmiş; ancak DUPRÉ buradan sonra Sakarya ili Taraklı ilçesine yönelerek, VON DIEST ise Gölpazarı'ndan sonra Vezirhan'a dönmek suretiyle hareket ettiğini belirterek Hacı Yolu'yla bağlantısını koparmıştır. Özellikle VON DIEST, Lefke ve Gölpazarı civarına dair oldukça detaylı notlar aldığından dolayı bu mahaldeki güzergâh için önemli boşlukları doldurmaktadır.

DUPRÉ, Nikaia'dan sonra Lefke'ye intikal ettikten sonra "Indjèpoungar" (yani İncepınar) olarak yorumlayabileceğimiz bir mevkinin ardından Bilecik ili Gölpazarı ilçesi'ne geçmiştir[148]. "İncepınar" diye anılan bir mevki bugün Osmaneli civarında bulunmamaktadır. VON DIEST ise rotasını oldukça detaylandırarak Bursa ili İznik ilçesi Karadin köyü üzerinden Lefke'ye geçerek Kazancılar köyünden devam etmiştir. Kazancılar'dan sonra Göynük Köprüsü'nü kullanarak Medetli köyüne kadar ilerlemiştir[149]. Burada Paşalar olarak adlandırılan mevkide Roma yol kalıntılarından söz etmiştir[150].

Tablo 8: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı)

Seyyahlar	**Rotalar**
OTTER. 1748	Iznik → Lefkiè [**OTTER.** 48]
DUP. 1819	Nicée → Lapkiè → Indjèpoungar → Guieulbazar [**DUP.** 9–12]
KEP. 1831	Isnik → Lefkeh [**KEP.** 167–8]
MICH. & POUJ. 1835	Nicée → Lefkeh [**MICH. & POUJ.** 558–9]
FEL. 1838	Nicaea → Léfky [**FEL.** 118–20]
POUJ. 1840	Nicée → Lefkeh [**POUJ.** 157]
DIEST. 1898	Karadin → Giöksümühle → Djambaskaja → Levkeh → Kassandjilar → Gönüksu → Mededli → Gölbasar → Atjilar [**DIEST.** 11–8]

[148] **DUP.** 10. İncepınar'ın neresi olduğu bulunamamıştır.

[149] TESTIMONIA K4.

[150] TESTIMONIA YOL5.

Bu hat üzerindeki yayımlanmış miltaşı ve tescil edilmiş höyük sayısının önceki güzergâhlara kıyasla daha fazla olması, bu hatta dair değerlendirmelerimizin çoğunlukla bu kaynaklara yönelmesine vesile olmuştur. Bu güzergâhtaki günümüze ulaşan miltaşı sayısının nispeten fazla olmasının sebepleri, bu bölgenin Kalkhedon → Nikomedeia hattına kıyasla yeterince kentleşmemiş ve bölgede Nikomedeia → Nikaia hattına nazaran daha yoğun yüzey araştırmalarının yapılmış olmasıdır. Özellikle S. ŞAHİN ve H. S. ÖZTÜRK tarafından bölgede yapılan yoğun yüzey araştırmalarının sonuçları bu hatta dair yapacağımız yorumların dayanak noktaları olacaktır. Güzergâhın uzunluğundan dolayı bu güzergâh oldukça fazla mansio ve mutatio'ya ev sahipliği yapmaktadır. Itin. Burd.'da on üç, Itin. Ant.'ta beş, Tab. Peut.'ta ise üç adet mansio ve mutatio bulunmaktadır. Bölgede bulunan miltaşları ve Itineraria'daki bu mansio ve mutatio'lar dikkate alındığında aşağıdaki tablo önümüze çıkmaktadır:

Tablo 9: Itineraria ve Miltaşları (Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı)

Miltaşı	**Itin. Burd.**		**Itin. Ant.**		**Tab. Peut.**	
	Nicia		Nicia		Nicea	
M17–18		8 mp.				
	Schinae			16 mp.		40 mp.
M19–20		7 mp.				
M21	Mido		Moedo Orientis			
M22		6 mp.				
	Chogeae					
M23–29		10 mp.		28 mp.		
M30–34	Thateso					
M35–39		9 mp.				
M40–41	Tutaio		Tottaio		Tateabio	
M42–48		11 mp.				
	Protunica					
		12 mp.		28 mp.		23 mp.
M49–50	Artemis					

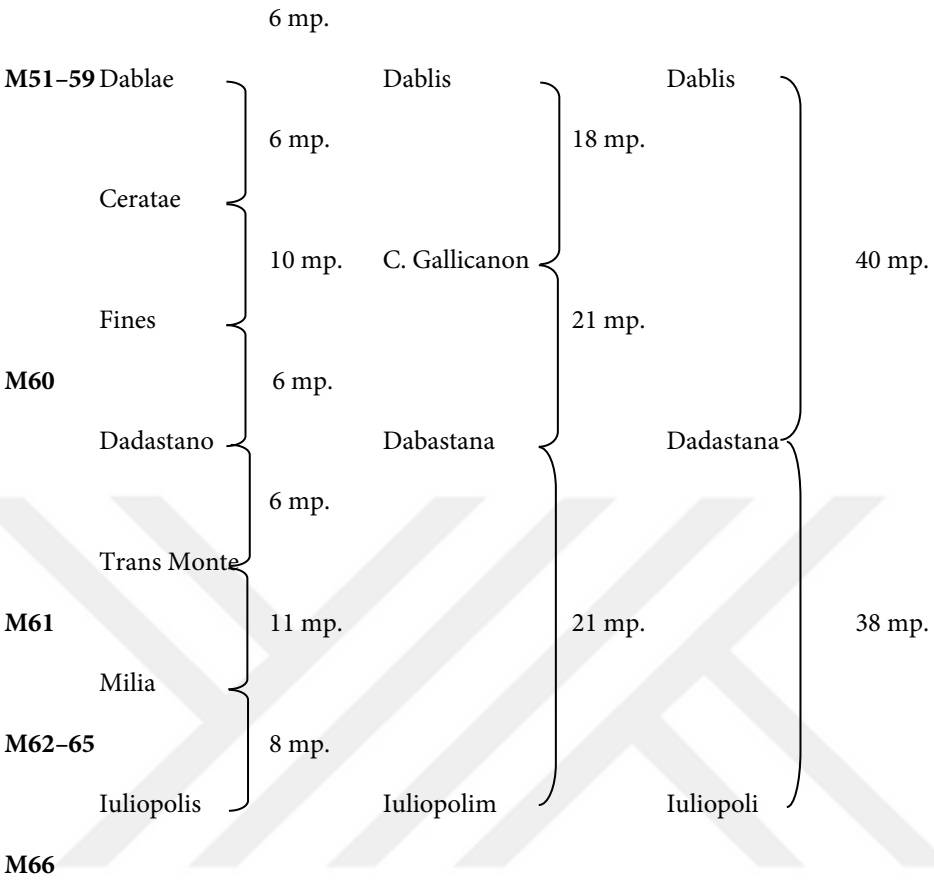

Nikaia'dan sonraki ilk mutatio, varlığına dair sadece Itin. Burd.'da bilgi bulduğumuz Schinae'dır[151]. Nikaia'nın ardından VIII mil (11.84 km) doğuda gösterilen Schinae'ın lokalizasyonu ŞAHİN tarafından İznik ilçesi Karadin köyüne yapılmaktadır. ŞAHİN bu lokalizasyonu için hemen köyün yakınında bulunan bir höyüğü[152], Itin. Burd.'da verilen mesafeye ve modern karayolunun civarında bulunan miltaşını[153] kanıt olarak sunmaktadır[154]. Aynı civarda yakın zamanda bulunmuş başka bir miltaşı[155] ŞAHİN'in yorumlarını destekler niteliktedir[156]. Schinae'dan sonra yol, üzerinde bir yol kalıntısı[157] ve miltaşları[158] bulunmuş olan Arapuçtu mevkiinden geçmektedir[159]. Bu yol,

[151] Itin. Burd. 573.5.

[152] TESTIMONIA H1.

[153] TESTIMONIA M17.

[154] INikaia II: 55; TIB 13 s. v. "Schinae".

[155] TESTIMONIA M18.

[156] Schinae hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Schinae".

[157] TESTIMONIA YOL3.

[158] TESTIMONIA M19.

[159] INikaia II: 55; ÖZTÜRK 2021: 3.

burada yaşayan insanlar tarafından "Bağdat Yolu" olarak isimlendirilmektedir.

Bu yolu takip eden yolcular, Itin. Burd.'da Mido, Itin. Ant.'ta Moedo Orientis adında bir mansio'ya uğramaktaydılar[160]. Schinae'ın VII mil (10.36 km) ardında olan Moedo Orientis'in lokalizasyonu, Itineraria'daki mesafeye, Bilecik ili Lefke ilçesi Düzmeşe köyü[161] civarında bulunan miltaşlarına[162] ve mesafeye neredeyse tam oturan bir höyüğe[163] dayanılarak H. S. ÖZTÜRK tarafından yapılmıştır[164]. Moedo Orientis'in ardından yolcular, Sakarya Nehri'yle karşılaşmaktadırlar. H. S. ÖZTÜRK'e göre, yol burada ikiye ayrılarak bir kolu, adına tarihi kaynaklarda rastlanmayan ancak kalıntıları bulunan bir köprüden devam ediyordu[165]. Fakat bu köprü muhtemelen M.s. IV. yüzyılda yıkılmış olduğundan[166] yolcular muhtemelen Göksü Nehrindeki köprüyü[167] kullanmaya başlamışlardır. Göksü Nehri'nden sonra yolcular Sakarya'yı geçmek için bir köprüyle daha karşılaşmaktadırlar. Yaşanan depremlerin ardından inşa edilmiş olabileceği düşünülen[168] ve İmparator Mauricius'un adıyla anılan bu köprü[169] geçildikten sonra yolcular Lefke'nin[170] içlerine doğru ilerlemektedirler. Ancak, Lefke'nin adı Itineraialarda yer almamasından dolayı Moedo Orientis'ten sonra yolcuların Göksü Köprüsü'nü kullanmadan Sakarya'yı geçtiği de düşünülebilir[171]. Bu sebeple yol Selçik köyünün arazisinden devam ediyor olmalıdır[172].

---

160 Itin. Burd. 573.6; Itin. Ant. 141.2.

161 Düzmeşe köyü civarında bulunan gerusiastes yazıtı ve bir imparator yazıtı için bk. TESTIMONIA Y3–4.

162 TESTIMONIA M20–21.

163 TESTIMONIA H3, köy civarında başka bir höyük için bk. H2.

164 ÖZTÜRK 2019: 5. ŞAHİN ise Moedo Orientis'i Selçik köyüne lokalize etmektedir (INikaia II: 55), ancak bu köy verilen mesafelere uymamaktadır.

165 ÖZTÜRK 2019: 5.

166 Bu köprü (TESTIMONIA K1) H. S. ÖZTÜRK tarafından Moedo Orientis köprüsü olarak adlandırılmaktadır. ÖZTÜRK'e göre köprü, Amm. Marc.'ın (xvii 7) bahsetmiş olduğu büyük Nikomedeia depreminin ardından yıkılmış olabilir (ÖZTÜRK 2019: 5).

167 TESTIMONIA K2. Göksü Köprüsü **DUP.** ve **KEP.** tarafından da kullanılmıştır (**DUP.** 9; **KEP.** 5).

168 ÖZTÜRK 2022: 127.

169 TESTIMONIA K3. Köprüye adını veren monogram için bk. TESTIMONIA Y5.

170 Lefke'deki miltaşı için bk. TESTIMONIA M22.

171 ÖZTÜRK 2022: 51.

172 ÖZTÜRK 2022: 25.

Moedo Orientis'in VI mil (8.88 km) ilerisinde adına sadece Itin. Burd.'da rastladığımız Chogeae adlı bir mutatio karşımıza çıkmaktadır[173]. Chogeae-nın lokalizasyonunu ŞAHİN, yol kalıntılarına[174], civarda bulunan miltaş-larına[175], var olan bir höyüğe[176] dayanarak Osmaneli ilçesi Medetli köyü[177] yakınlarındaki Doğancılar mevkii, BELKE ise Paşalar Kalesi civarında konumlandırmaktadır[178]; bu hatalı bir konumlandırma olmalıdır. H. S. ÖZTÜRK'ün de fark etmiş olduğu gibi, Itin. Burd.'daki mesafe bizi Medetli'ye değil, Büyükyenice köyüne götürmektedir[179]. Büyükyenice, yani Chogeae-dan sonra yol, Medetli köyü üzerinden devam etmektedir. Gerek ŞAHİN'in yayımladığı miltaşları, gerek ise H. S. ÖZTÜRK'ün bulmuş olduğu iki miltaşı[180] da bu öneriyi desteklemektedir[181].

Chogeae'ın X mil (14.8 km) ardından ismine sadece Itin. Burd.'da rastladığımız Thateso adlı bir mutatio yer almaktadır[182]. ŞAHİN ve BELKE yanlış bir hesaplama yaparak Thateso'yu Dikenliboğaz denilen vadinin Gölpazarı ilçesi Küçüksusuz köyüne dönen kavşağın civarına konum-landırmaktadır[183]. Üstelik bu vadide topografik sebeplerden ötürü bir yerleşimin olması mümkün görünmemektedir[184]. Chogeae olarak kabul ettiğimiz Büyükyenice'den bu mesafe takip edildiği zaman Gölpazarı ilçesi Üyük köyü civarında bulunan bir höyüğe[185] denk gelmekteyiz. H. S. ÖZ-TÜRK'ün de bahsetmiş olduğu üzere bu höyüğün Thateso olarak lokalize edilmesinde bir sakınca görülmemektedir[186]. Yol buradan itibaren ikiye ayrılmaktadır. Bir yol Gölpazarı ilçesi Küçükyenice köyü üzerinden Vezirhan'a, diğer yol ise Gölpazarı ilçesi Karaağaç köyü üzerinden devam ediyor olmalıdır[187]. Birkaç yazıta dayanılarak Roma çağında bir çiftlik ve bir

---

173 Itin. Burd. 573.7.

174 TESTIMONIA YOL5.

175 TESTIMONIA M24–25.

176 TESTIMONIA H5.

177 Medetli köyü civarındaki gerusiastes yazıtı için bk. TESTIMONIA Y6.

178 INikaia II: 56; TIB 13 s. v. "Chogeae".

179 ÖZTÜRK 2022: 51.

180 TESTIMONIA M26–27.

181 Moedo Orientis hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Chogeae".

182 Itin. Burd. 573.8.

183 INikaia II 1: 58; TIB 13 s.v. "Thateso".

184 ÖZTÜRK 2022: 28.

185 TESTIMONIA H5.

186 ÖZTÜRK 2022: 28. Thateso hakkında daha fazla bilgi için bk. TIB 13 s.v. "Thateso". Civarındaki miltaşları için bk TESTIMONIA M29–30.

187 ÖZTÜRK 2022: 28. bk. TESTIMONIA M31–33.

yerleşim olduğu düşünülen[188] Karaağaç köyünden itibaren yol, birkaç miltaşının[189] bulunduğu Dikenligeçit'in çıkış istikametine yönelerek Gölpazarı ilçesine yönelmektedir.

Thateso'nun ardından üç Itineraria'da da adına rastladığımız mansio Tutaio bulunmaktadır[190]. Itin. Burd., Itin. Ant. ve Tab. Peut.'a göre Tutaio'yu yaklaşık III mil (4.44 km) daha batıda konumlandırmaktadır. Thateso'yu Üyük civarına yerleştiğimiz zaman, Tutaio'yu Itin. Burd.'a göre Gölpazarı ilçesi Beşevler köyü civarına, diğer iki Itineraria'ya göre de Gölpazarı'na konumlandırmamız gerekmektedir[191]. Ancak, ŞAHİN, bölgede ele geçen yazıtlara[192] ve akropolis olduğu tahmin edilen[193] bir höyüğe[194] dayanarak Tutaio'yu iki farklı yerleşim yeri olarak Gölpazarı ilçesi ve Arıcaklar köyü civarına lokalize etmiştir[195]. TESTIMONIA M43'ün doğrultusunda gidildiği takdirde, Arıcaklar yol üstünde olduğundan elbette yolcular bu yerleşim yerine uğramışlardır; bu sebeple tıpkı Moedo Orientis gibi[196] Tutatio'nun da iki kısma ayrılması ve Arıcaklar'ın da Tutatio'nun bir parçası olarak değerlendirilmesi ihtimal dâhilindedir. Ancak bu öneriyi kanıtlayacak sağlam bir dayanağımız bulunmamaktadır. Itineraria'da verilen rakamlar, ticarî yapısından dolayı bir yazıtta[197] "emporion" (= pazaryeri) olarak nitelendirilebilecek olan Arıcaklar'dan oldukça uzak bir mesafeyi kastetmektedirler. Arıcaklar'dan sonra doğuya devam edebilmek için yolcular dar bir vadiden devam edip ardıdan engebeli bir araziye girmek zorunda kalmaktadırlar. Itin. Burd.'da varlığından haberdar olduğumuz bir mutatio olan ve Tutatio'dan yaklaşık XI mil (16.28 km) uzaklıkta bulunan Protunica'ya[198] ulaşmak için yolcular muhtemelen Gölpazarı ilçesi Doğancılar köyünün doğusunda bulunan yükseltiyi tırmanmak durumunda kalmıştır. Zira, ŞAHİN, Doğancılar mezarlığının hemen yanında bir Roma

---

188 Bahsedilen bu yazıtların birinde Graptos adlı bir "οἰκονόμος"un (kâhya), diğerinde ise Annia Astilla adlı soylu bir Romalı kadının adı geçmektedir. Bu yazıtlardan dolayı ŞAHİN bu yerleşimde bir çiftliğin olduğunu düşünmektedir. İlgili yazıtlar için bk. INikaia 1062; 1208.

189 TESTIMONIA M35–37.

190 Itin. Burd. 573.9; Itin. Ant. 141.3; Tab. Peut. ix 3.

191 ADAK – ÖZTÜRK 2016: 74.

192 TESTIMONIA Y7. Diğer bir yazıt için bk. INikaia 1071.

193 MENDEL 1900: 401.

194 TESTIMONIA H8.

195 INikaia II 1: 59–60.

196 ÖZTÜRK 2021: 5–7.

197 INikaia 1071: 11. satır, ἐμποριάρχης.

198 Itin. Burd. 573.10.

yol kalıntısı not etmiştir[199]. Bu doğrultuda Doğancılar'ın ardından yolu, modern Gölpazarı ilçesi Softalar köyüne doğru, Değirmendere vadisinin içlerine yöneltmemiz yerinde olacaktır.

Protunica, Itin. Burd.'daki mesafeye göre Gölpazarı ilçesi Hacıköy ya da diğer adıyla Nesimhocalar köyü civarına tekabül etmektedir. ŞAHİN ve BELKE de Protunica'nın lokalizasyonunu bu köy ile Sarıhacılar köyü arasına konumlandırmaktadırlar[200]. ŞAHİN'in de düşündüğü gibi Hacıköy ve Sarıhacılar köyleri arasında bulunan yazıtlar[201], bu oldukça engebeli arazide antik bir yerleşim yerinin olduğunu kanıtlamaktadır. Yolcular muhtemelen Sarıhocalar'daki TESTIMONIA M45'in doğrultusunda hareket ederler ve Bolu ili Göynük ilçesi Gökçeözü köyü üzerinden Kilciler köyüne giderler. Gökçeözü ile Kilciler köyü arasında bulunan ve köylülerin "Bağdat Yolu" dedikleri yolun yanındaki mezarlıkta TESTIMONIA M46 bulunmuştur[202]. İlginçtir ki bu adlandırma, Karadin'den sonra Lefke'ye dönen yola verilen adla aynıdır. ŞAHİN, Kilciler köyünü civarındaki bulduğu yazıtlara[203] dayanarak burayı Itin. Burd.'da adına rastladığımız mutatio Artemis[204] olarak konumlandırmıştır ve BELKE de bu yoruma atıf yapmaktadır[205]; ancak bu lokalizasyonun doğru olmama ihtimali vardır. Kilciler'de bulunan buluntulardan dolayı buranın Roma dönemi bir yerleşim yeri olduğu ve Roma yolunun buradan geçtiği doğru görünmektedir, ayrıca bu ova civarında bulunan ancak tam olarak konumlandıramayacağımız diğer miltaşları[206] da buradaki güzergâhın oldukça işlek olduğunu kanıtlar niteliktedir; ancak, H. S. ÖZTÜRK'ün yayımladığı bir onurlandırma yazıtı, Kilciler'in antik isminin "Sa…deanos" olduğunu düşündürtmektedir[207]. Dolayısıyla Artemis'in daha önce de ADAK ve ÖZTÜRK'ün de dediği gibi, Kilciler'in aksine Protunica'yı konumlandırdığımız Hacıköy → Sarıhocalar hattından Itineraria'daki rakamlar incelendiğinde ve topografik şartlar göz önünde bulundurulduğunda Göynük ilçesi Kayabaşı köyü civarında olması daha uygun görünmektedir[208].

---

199 INikaia II 1: 60.

200 INikaia II 1: 61; TIB 13 s.v. "Protunica".

201 TESTIMONIA Y9. Diğer yazıtlar için bk. INikaia 1353; 1418.

202 INikaia II 1: 61.

203 INikaia 1204; 1239; 1462.

204 Itin. Burd. 574.11.

205 INikaia II 1: 61; TIB s.v. "Artemis".

206 TESTIMONIA M47–48.

207 Yazıt için bk. TESTIMONIA Y8; Yazıt şerhi için bk. ÖZTÜRK 2019: 466. Kilciler etrafındaki diğer yazıtlar için bk. INikaia 1204; 1205; 1239; 1462; ÖZTÜRK 2016: 293–5 no. 6–8.

208 ADAK – ÖZTÜRK 2016: 75. Miltaşları için bk. TESTIMONIA M49–50.

Bu yolun devamında adına üç Itineraria'da da rastladığımız ve Itin. Burd.'a göre Artemis'in VI mil (8.88 km) doğusunda yer alan ve antik kaynaklardan da okuduğumuz[209] Dablae isimli mansio bulunmaktadır[210]. Kayabaşı yakınlarında iki, Çayköy yakınlarında üç[211], Himmetoğlu'nda bulunan beş miltaşının [212] varlığı, Kayabaşı → Himmetoğlu hattının oldukça önemli olduğunu bize söylemektedir. Dablae'ı ŞAHİN bölgede bulunan miltaşlarına dayanarak Göynük ilçesi Çayköy ve Himmetoğlu köyleri civarına konumlandırmaktadır[213]. Bu haklı bir önermedir; çünkü Itineraria'daki mesafelerin uyması, miltaşlarının çokluğu, antik kaynakların bu civarda bir sıcak su kaynağından bahsetmesi ve Himmetoğlu yakınında bulunan Çatak mevkiinin bunu karşılaması[214], bu önermeyi kuvvetlendirmektedir. Gerçekten de Kayabaşı olarak kabul ettiğimiz Artemis'ten VI (8.88 km), Tab. Peut.'a göre de Gölpazarı civarına konumlandırdığımız Tutaio'dan yaklaşık XXIII mil (34.04 km) doğuya gittiğimizde Çayköy → Himmetoğlu hattına ulaşmaktayız.

Itin. Burd.'a göre Dablae'dan VI mil (8.88 km) doğuya gidildiğinde, aynı zamanda bir antik kaynakta da[215] Ceratae adlı mutatio'ya rastlamaktayız[216]. Bu mesafe incelendiğinde sonuçlar bizi Göynük ilçesi Ahmetbeyler → Demirhanlar köyleri civarına götürmektedir. ŞAHİN'in de bunu belirtmesine rağmen, isim benzerliği dolayısıyla daha güneyde konumlanan Gerede/Beydilli köyünü de işaret etmektedir[217]. BELKE de kitabında Ceratae'ın da tam yerinin bilinmediğini söylemektedir[218]. Hem Ahmetbeyler civarında bulundan TESTIMONIA M59[219] hem de Itin. Burd.'u sebep göstererek, biz de şimdilik Ceratae'yı Demirhanlar köyü olarak önerebiliriz.

---

209 Ptol. v 1.14.

210 Itin. Burd. 574.1; Itin. Ant. 141.4 (Dablis); Tab. Peut. ix 3 (Dablis).

211 TESTIMONIA M51–53.

212 TESTIMONIA M54–58.

213 INikaia II 1: 62–3.

214 INikaia II 1: 62; ADAK – ÖZTÜRK 2016: 75, dn. 15.

215 Gal. aliment. vi 515.

216 Itin. Burd. 574.2. ayrıca bk. Gal. aliment. vi 515.

217 INikaia II 1: 64, dn. 66.

218 TIB 13 s.v. "Ceratae".

219 Bu miltaşında hâlâ "a Nicaea" ifadesi geçmektedir. Bu durum en azından Himmetoğlu'na kadar Nikaia kentinin egemenlik alanının geniş olduğunu göstermektedir (INikaia II 1: 62).

Dablae'ın ardından sadece Itin. Ant.'ta geçen bir yerleşim yeri daha bulunmaktadır: Cenon Gallicanon[220]. Cenon Gallicanon, Dablae'dan XXI mil (31.08 km) uzakta gözükmesine rağmen birden çok Roma yolunun kesişme noktası olan bir mansio olarak da karşımıza[221] çıkmaktadır. ŞAHİN'e göre Göynük ilçesi civarında olan Cenon Gallicanon'un aslında tam yeri bilinmemektedir. Ancak, ŞAHİN'in de dediği gibi, bu konum Hacı Yolu'nun oldukça kuzeyinde kalmaktadır; bu sebeple Itin. Ant.'taki bu mansio'nun Hacı Yolu'ndaki rolüne dair bir yorumda bulunmamız oldukça güçtür[222].

Itin. Burd.'da Ceratae'dan X mil (14.8 km) sonra Fines adlı bir mutatio gelmektedir[223]. Adından da anlaşılacağı üzere Fines, Bithynia ve Galatia Bölgeleri arasında bir sınır görevi görmektedir[224]. Hem FRENCH hem de BELKE, mutatio Fines'in Ankara ili Nallıhan ilçesi Ericek köyü civarında olabileceğini dile getirmektedirler[225]. Itin. Burd.'a göre Ericek olması mesafe farklarından dolayı oldukça zor bir ihtimal görünmektedir; ancak, Tab. Peut.'daki mesafeye göre ise bu durum mümkündür. Tab. Peut.'taki mesafeye dayanarak şimdilik FRENCH'in önerisini uygun görmekteyiz.

Fines'in ardından tüm Itineraria'da Dadastano isminde bir mansio bulunmaktadır[226]. Dadastano, Itin. Ant.'ta ve Tab. Peut.'ta Hacı Yolu'nun son mansio'su olup antik edebî metinlerde de ismine rastlanılmaktadır[227]. Antik edebi metinlerdeki bu ününü İmparator Iovianus'un Dadastana'da aniden ölmesine[228] borçuludur. Dadastano, Dablae'a Itin. Burd.'a göre XXVIII (41.44 km), Itin. Ant.'a göre XXXIX (57.72 km), Tab. Peut.'a göre ise XL mil (59.2 km) doğudadır. Bu durum bu mansio'yu doğru bir yere oturtmak konusunda bizi zorlamaktadır: FRENCH ve BELKE muhtelemen Tab. Peut.'a dayanarak Dadastano'yu Nallıhan ilçesi Karahisar köyünün civarına lokalize etmektedirler[229]. Bu önerinin doğru olma ihtimalini, 2011 yılında yapılan bir kurtarma kazısında İslamalan köyünün civarında Dadastana'nın nekropolü bulunması[230], Karahisar'ın hem bir kavşak nok-

---

220 Itin. Ant. 141.5.

221 Cenon Gallicanon hakkında detaylı bilgi için bk. TIB 13 s. v. "Gallikanos".

222 Bu konudaki tartışma için bk. I Nikaia II 1: 64.

223 Itin. Burd. 574.3

224 Itin. Burd. 574.4. "fines Bithniae et Galatiae".

225 RRMAM IV 1: 70; TIB 4 s.v. "Fines".

226 Itin. Burd. 574.5; Itin. Ant. 142.1 (Dabastana); Tab. Peut. ix 3 (Dadastana).

227 Amm. Marc. xxv 10; xxvi 8.4.

228 Amm. Marc. xxv 10.12.

229 RRMAM IV 1: 69; TIB 4 s.v. "Dadastana".

230 ARSLAN et alii: 2010: 328.

tasında yer alması hem de kuzeybatısında bir miltaşı[231] bulunması kuvvetlendirmektedir. Dadastano'nun ardından sadece Itin. Burd.'da iki mutatio daha bulunmaktadır: Trans Monte ve Milia. Diğer Itineraria'ya göre Dadastano, bu güzergâhın son mansio'su olup, üç Itineraia da Dadastano'nun Iuliupolis'e olan mesafesinde birbirleriyle çelişmektedirler[232].

Itin. Burd.'a göre Trans Monte, Dadastano'nun VI mil (8.88 km) doğusunda bulunmaktadır[233]. FRENCH ve BELKE bu mutatioyu emin olmamakla birlikte Nallıhan ilçesinin hemen batısında yer alan Bağlıca köyünün güneyindeki Saçak mevkiine yerleştirmektedirler[234]. Trans Monte'den sonra yol muhtemelen Nallıhan'ın içinden geçmek suretiyle Sobran köyüne ulaşmaktadır. Bu yorumu yapmamıza bu köyde bulunmuş bir miltaşı[235] ve AVCU'nun makalesinde verilen harita[236] vesile olmaktadır. Trans Monte'nin VI mil (8.88 km) ardından bu güzergâhımızın son mutatio'su olan Milia yer almaktadır[237]. FRENCH ve BELKE, emin olmamakla birlikte Milia'yı Sobran köyünün doğusunda yer alan Eymir köyünün civarına konumlandırmaktadırlar[238]. Itin. Burd.'da geçen bu iki mutatio'nun, miltaşlarının mesafelerine uymaması ve yetersiz veri yüzünden[239] tam anlamıyla konumlandırılması şimdilik mümkün görünmemektedir. Alandaki yetersiz yüzey bilgimiz bu iki mutatio'ya dair yorumda bulunmamızı engellemektedir. Buradan sonra bazı noktalarda modern D140 karayolunu çakışan[240] Hacı Yolu'nun ardından FRENCH'in in situ olarak not ettiği M65'in güzergâhına yönelerek güneye inmektedir. Günümüzde Sarıyer Barajı bulunan bu ırmaktan yolcuların Iuliupolis'e geçmeleri için bir köprüyü[241] kullanmaları gerekmektedir ki, TAESCHNER ve GOLTZ da Osmanlı zamanında burada bir köprü olduğundan bahsetmektedirler[242].

---

231 TESTIMONIA M60.

232 Itin. Burd.'a göre 25, Itin. Ant.'a göre 21, Tab. Peut.'a göre XXXVIII Roma mili.

233 Itin. Burd. 574.6.

234 RRMAM IV 1: 77; TIB 4 s.v. "Trans Monte".

235 TESTIMONIA M61.

236 AVCU 2020: 171, Fig. 1.

237 Itin. Burd. 574.7.

238 RRMAM IV 1: 72; TIB 4 s.v. "Milia".

239 TESTIMONIA M62–65.

240 AVCU 2020: 171, Fig. 1.

241 TESTIMONIA K5.

242 GOLTZ 1896: 248; TAESHNER 2010: i 265.

Yolcular, uzun ve engebeli bir yolculuğu tamamlayarak, güzergâhın bitiş noktası ve caput viae'ı olan Iuliupolis[243] kentine muhtemelen kuzeybatı tarafından giriş yaparlardı. Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü civarındaki Iuilopolis'te konaklamanın ardından yolcular M66'nın doğrultusunda, Kösebökü yolu Kayabaşı köyü civarından devam ederler[244]. Bu yolda da birçok mansio ve mutatio geçerek[245] Ankyra'ya varırlar. Son olarak, modern yerleşim yerlerine yapılan lokalizasyonları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Nikaia → Schinae → Mido → Chogeae → Thateso → Tutaio → Protunica → Artemis → Dablae → Ceratae → Fines → Dadastano → Trans Monte → Milia → Iuliupolis

Nikaia → Karadin → Düzmeşe → Büyükyenice → Üyük → Gölpazarı → Hocalar–Sarıhacılar (?) → Kayabaşı → Çayköy–Himmetoğlu → Demirhanlar (?) → Ericekler (?) → Karahisar → Bağlıca/Sazak (?) → Eymir (?) (Atça (?)) → Iuliupolis[246]

RAMSAY her ne kadar bu güzergâhı Itinerarium Burdigalense'den ötürü Hacı Yolu olarak adlandırsa da, Roma imparatorları tarafından bu yollar askerî amaçla da kullanılıyordu. TABLO 7'de adına dikilmiş miltaşına rastladığımız Roma imparatorları ve bu imparatorların miltaşlarını diktikleri tarihlerde bölgedeki faaliyetleri listelenmiştir. Bu tabloda dikkat çeken husus, Hacı Yolu'na miltaşı diken imparatorların neredeyse hepsinin önce Parthlara ve ardından Sâsânîlere sefere çıkmasıdır. Dolayısıyla Hacı Yolu'nun rahatlıkla Roma imparatorları tarafından askerî amaçlarla da kullanıldığını söyleyebiliriz.

Hacı Yolu'nun Nikaia → Iuliupolis hattının bilhassa Osmaneli/Lefke ilçesinin ardından değiştiğini görmekteyiz. Küçükasya'nın içlerine gitmek isteyen XI. yüzyıldaki Haçlılar ve XVI.–XIX. yüzyıldaki seyyahlar, Kalkhedon'dan Lefke'ye kadar klasik Hacı Yolu'nu takip etmişler, ancak Lefke'den sonra Gölpazarı'na uğramayıp Vezirhan → Dorylaion (= Eskişehir) üzerinden devam etmişlerdir. Bu durum Hacı Yolu'nun Thateso → Iuiopolis hattının bir yerden sonra tâli öneme düştüğünü bir göstermektedir. Oysa ki Lefke'den Gölpazarı'na doğru devam eden bu

[243] Iuliupolis hakkında daha fazla deyaylı bilgi için bk. TIB 4 s.v. "Iuliupolis"; ONUR 2014.

[244] RRMAM III 4: 146; AVCU 2020: 67.

[245] Itin. Burd. 574.9–575.3; Itin. Ant. 142.3–142.5; Tab. Peut. ix 3.

[246] HARİTA 5–6.

güzergâhta bulunan Roma dönemi miltaşları[247] ve höyükler[248] ile Itinerariadaki mansio ve mutatio'lar bu hattaki yoğun yerleşim ağının ve yol trafiğinin varlığını kanıtlar niteliktedirler. Hacı Yolu'ndaki bu değişimi üç şekilde açıklayabiliriz: Dorylaion (= Eskişehir), Amorion (= Afyonkarahisar) ve Ikonion'da (= Konya) yeni ticaret ve askerî yolların öne çıkması[249], bakım masraflarının karşılananaması ve Küçükasya'ya olan Oğuz akınları.

VI. yüzyılda Amorion'un Anatolikon thema'sında önemli bir merkez noktası olarak anılması, VIII. yüzyılda Dorylaion'un bir aplekton[250] hâline gelmesi imparatorların ilgisinin bu kentlere yönelmesinin sebeplerinden biri olabilir. XI. yüzyılda Haçlıların[251] ve İmparator Romanos Diogenes'in[252] Dorylaion yolunu kullandıklarını biliyoruz. Orduların seferdeyken onlara ürünlerini satmak isteyen tüccarlarla birlikte gittikleri kentlerde ticareti de geliştirdiklerini düşünürsek, bu hattaki kentlerin de zaman içerisinde ticarî yönden geliştiklerini söyleyebiliriz. Bu durum da Gölpazarı'ndan devam eden yolların bakımsızlıktan dolayı zaman içerisinde atıl kalmasına sebep olmuştur. Gölpazarı'ndan itibaren yolların engebesinin bir hayli artması da bu durumun sebepleri arasında olmalıdır. Osmanlılarda da bu hat, Lefke'nin ardından hem Sakarya ili Geyve ilçesine hem de Bilecik ili Söğüt ilçesi olmak üzere ikiye bölünmekteydi[253].

Küçükasya'da Dorylaion gibi Nikaia'nın güneyinde yer alan kentlerin gelişmesiyle birlikte, özellikle XI. yüzyılda yaşanan yoğun Oğuz göçleri de yolları değiştirmiştir. TAESCHNER, eserinde bir yolun devamlılık sağlayabilmesi için o yolun tek bir siyasî egemenin elinde olması gerektiğini söylemektedir[254]. 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Muharebesi'ndeki Selçuklu zaferi, Oğuzların Küçükasya'nın içlerine kadar bölgedeki siyasî ve askerî dengeleri alt üst edecek akınlar yapmasına vesile olmuştur. Selçuklu akıncıları bu bölgedeki tüm asayişi öylesine bozmuştur ki, Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ın akıncılarıyla Kalkhedon ve Üsküdar'a kadar akınlar düzenlemiştir[255].

---

247 TESTIMONIA M32–66.

248 TESTIMONIA H7–8.

249 BELKE 2020: 83.

250 Doğu Roma ordularının toplandığı büyük kamplar.

251 An. Kom. Alex. xi 1.1.

252 Atta. 124.

253 TAESCHNER 2010: ii 60–2.

254 TAESCHNER 2010: i 69–71.

255 Atta. 200–4.

SONUÇ

Hacı Yolu olarak adlandırılan bu güzergâh, Roma İmparatorluğu için hayatî bir öneme haiz olmuştur. Güzergâh üzerinde tarihleri M.s. 78'den 408'e kadar yayılmış, çoğunun Pers seferine çıktığı yaklaşık otuz imparatorun adına dikilmiş miltaşına rastlanılmıştır[256]. Bazı imparatorların tek bir miltaşına ulaşılmışken bazı imparatorlarda bu rakam sekizi bulmakta olup imparatorların miltaşlarının dağılımı bize birtakım yorumlar yapmamıza sebep olmaktadır: TESTIMONIA M19 ve M49'a göre Vespasianus zamanında en az Arapuçtu'dan Dablae'a kadar bir yol bakım çalışmasında bulunduğu görülmektedir. Eldeki verilere göre diktirdiği miltaşları Iuliupolis'in egemenlik alanında yoğunlaşmasına rağmen Caracalla'nın TESTIMONIA M13'e dayanarak Nikomedeia'dan Iuliupolis'e; Macrinus'un Chogeae civarından Iuliupolis'e; Philippus Arabs'ın Libyssa'dan Dablae'a; Diocletianus'un, Kalkhedon'dan Dablae'a, II. Constantius'un Chogeae'dan Dablae'a; Valens'in Moedo Orientis'ten Dablae'a kadar yol yapım çalışmalarında bulunduklarını görüyoruz. Muhtemelen Dablae'a kadar yapılan yol çalışmalarının yoğunluğu, bu civardaki yolların çok bozulduğuna işaret ediyor olabilir ya da kentleşmenin daha seyrek olmasından veya daha diğer bölgelere nispeten daha fazla yüzey araştırması yapılmasından dolayı günümüze bu bölgeden daha çok miltaşı ulaşmış olmalıdır. Tüm güzergâhı ele almayıp da lokal yol çalışmaları yapan imparatorların da mevcut olduğu düşünülebilir. Miltaşlarının yoğunluklarına dayanarak, Traianus'un Hyribolum–Chogeae civarı; Septimius Severus'un Libyssa–Thateso ve III. Gordianus'un sadece Pandicia–Schniae arasında yol yapım çalışmaları yaptığı yorumunda bulunabiliriz.

Miltaşları sadece yol işaretleri olarak değil aynı zamanda birer güç gösterisi, veya bir meşruiyet kaynağı olarak da kullanılıyordu. Bu güzergâhta bunun en bariz örneğini Marcellus'ta görmekteyiz. M.s. 28 Mayıs 366 tarihinde Kalkhedon'da kendisini imparator ilân eden Marcellus, TESTIMONIA M24 ve M33'teki miltaşlarına kendi ismini kazıtarak, H. S. ÖZTÜRK'ün de dediği gibi meşruiyetini duyurma çabasına girmişti. Keza M20'de de göreceğimiz üzere Arcadius ve II. Theodosius da seleflerinin dikmiş olduğu miltaşına kendi isimlerini kazıtmışlardı. Aynı örnekleri M21, M38 ve M59'da da görmekteyiz. M24'ten anlaşılacağı üzere bir miltaşı altmış yıldan uzun bir süre kullanılabilmekteydi; ancak bu güzergâh üzerindeki miltaşlarının ikinci

[256] bk. TABLO 16, GRAFİK 1, HARİTA 7.

defa kullanımına sadece bu güzergâh üzerinde IV. yüzyıla tarihlenen miltaşlarında rastlamaktayız. Bu durumu, imparatorluğun bu zamanlarda artık yol yapım çalışmalarında yaşanan ekonomik krizlerden ve yıpratıcı iç ve dış mücadeleler yüzünden bütçeden kıstığı veya tasarrufa gittiği şeklinde yorumlayabiliriz.

Çalışmamızda sıkça yararlandığımız antik haritalar olan Itinerarium Burdigalense, Itinerarium Antonini ve Tabula Peutingeria'nın içerikleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Kalkhedon ve civitas'lar hâricinde Itin. Burd.'da on üç mutatio, sekiz mansio; Itin. Ant.'ta sekiz mansio; Tab. Peut.'ta ise dört mansio ve bir adet mutatio de sayılmıştır. Itin. Ant.'ta ve Tab. Peut.'ta adı geçen tüm mansio'lar Itin. Burd.'da da geçmesine rağmen, burada adı geçen mutatio'ların ise hiçbirinin ne Itin. Ant.'ta ne de Tab. Peut.'ta [257] olmaması dikkate değerdir. Bu farklılıklar, bu haritaların yazıldıkları dönemle açıklanabilir.

M.s. II.–III. yüzyıla tarihlendirilen Itin. Ant.'ın hazırlandığı dönemlerde Doğu Akdeniz'de Roma–Pers rekabeti kızışmıştı: Traianus, Septimius Severus, Caracalla, III. Gordianus ve Diocletianus Hacı Yolu'nu kullanarak Pers cephesine intikal etmişlerdi. Itin. Burd.'un hazırlandığı IV. yüzyılda ise Valens ve II. Constantius'un Sâsâniler üzerine Hacı Yolu üzerinden yürümüş; hatta Iovianus son nefesini Dadastano'da vermişti. Buradan çıkarılan yorum şudur: Itin. Burd. özel olarak Kudüs'e olan hac için yazılmış olabileceğinden daha fazla detaylandırılmıştır ya da II. ve III. yüzyılda Pers savaşları nedeniyle Roma imparatorlarının sık sık kullandığı Hacı Yolu'ndaki yerleşim yerlerine yeni mutatio'lar inşa edilmiş ya da burada zaten var olan mutatio'lar artık haritalarda gösterilmeye başlamıştır. Nitekim II., III. ve IV. yüzyıllardaki yıpratıcı iç ve dış savaşlar Roma ekonomisini iyice zayıflattığından Romalılar yol bakım masraflarını kısmış olabileceklerinden birtakım mansio ve mutatio zaman içerisinde önemini kaybetmiş ve Hacı Yolu daha az kullanılır hâle gelmiştir. V. yüzyılda hazırlandığı düşünülen Tab. Peut.'ta ise bu kadar az yerleşimin olmasının nedenlerinden birisi bu olabilir. Itin. Burd.'da verilen mansio ve mutatio'lar arasındaki mesafenin oldukça kısa olması dikkati çekmiştir. K. KÖROĞLU'nun da dediği gibi bir yolcu veya ordu, tıpkı otobüs/metro durakları gibi Itin. Burd.'daki bu mansio ve mutatio'ların hepsine uğramamış, bazılarını transit geçmiş olabilir.

[257] Itin. Burd.'da geçen Hyribolum'un Tab. Peut.'ta Eribulo olarak gösterilmesinin hâricinde.

Sonuç olarak, elimizdeki veriler henüz Kalkhedon → Nikomedeia → Nikaia → Iuliupolis hattındaki Roma/Hacı Yolu'nun kesin bir güzergâhını çizmemiz için yeterli değildir. Yine de bölgede yapılan yüzey araştırmaları, bulunmuş miltaşları ve gezginler ile orduların rotaları, Kalkhedon → Thateso hattını, Thateso → Iuliupolis hattına nazaran daha güvenilir bir şekilde çizmemize olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla bu hattı kapsayan bölgelerde yapılan/yapılacak olan yüzey araştırmalarından elde edilecek her bir sonuç, bu güzergâha dair daha emin tahminlerde bulunmamızı sağlayacaktır. Üstelik, Osmanlıların ve Avrupalıların seyahatnâmelerindeki rotaların Roma/Hacı Yolu'nun güzergâhıyla yer yer benzerlik olduğu görülmüştür. Bilhassa Osmanlıların cursus publicus'a benzetebileceğimiz menzil ve posta teşkilatı ile hac seyahatnâmeleri hakkında yapılacak olan detaylı çalışmalar Roma yollarıyla alâkalı bulunulacak yorumları destekleyebilir.

KAYNAKÇA

ADAK, M. – ÖZTÜRK, H. S. 2016. "Ein neuer Meilenstein aus der Nähe von Dableis (Nikaia) und das flavische Straßenbauprogramm in der Provinz Bithynia et Pontus", Philia 2, 72–82

ADAK, M. 2019. "Küçük Asya'da Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Ulaşım, İletişim ve Taşımacılık – Travel, Communication and Transportation in Asia Minor During the Roman Imperial Period", in: O. TEKİN (Ed.), Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri – Hellenistic and Roman Anatolia: Kings, Emperors, City States, İstanbul: 432–49

AE. L'Année épigraphique

AJA. American Journal of Archaeology

Amm. Marc. (= Ammianus Marcellinus, Rerum gestarum), Ammianus Marcellinus, with an English translation by J. C. ROLFE, I–III Cambridge/London 1935

An. Kom. Alex. (= Anna Kommena, Aleksias), Anna Kommena, Alexiad, Çev. B. UMAR, İstanbul 1996

ANRW. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Gescichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung

ARA. J. CHESNEAU, Le Voyage de monsieur d'Aramon, Ambassadeur pour le Roy en Levant, CH. SCHEFER (Ed.), Paris 1887

ArkDer. Arkeoloji Dergisi

ArkSan. Arkeoloji ve Sanat Dergisi

ARROW. J. ARROWSMITH, "Turkey in Asia", in: London Atlas of Universal Geography, no. 28, London 1840

ARSLAN, M. – CİNEMRE, O. – ERDOĞAN, T. 2010. "Dadastana Nekropolü 2009 Yılı Kurtarma Kazısı", in: A. N. TOY – C. KESKİN (Eds.), 19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ordu: 327–40

AS. Anatolian Studies: Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara

AST. Araştırma Sonuçları Toplantısı

Atta. (= Mikhael Attalieates, Istoria), Mikhael Attalieates, Tarih, Çev. B. UMAR, İstanbul 2008

AVCU, F. 2020. "Two New Milestones from the Territory of Juliopolis", Gephyra 19, 165–72

BARJAMOVIC, G. 2011. A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period, Copenhagen

BARJAMOVIC, G. 2018. "Tüccarlar ve Seyyahlar: Anadolu'da Assurlular (MÖ 2000–1600) – Traders and Travelers: Assyrians in Anatolia (2000–1600 BC)", in: K. KÖROĞLU – S. F. ADALI (Eds.), Assurlular: Dicle'den Toroslar'a Tanrı

Assur'un Krallığı – The Assyrians: Kingdom of the Aššur from Tigris to Taurus, İstanbul: 26–53
BCH. Bulletin de Correspondance Hellénique
BE. Le Bulletin épigraphique
BELKE, K. 2017. "Transport and Communication", in: P. NIEWOHNER (Ed.), The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity until the Coming of the Turks, New York: 28–38
BELKE, K. 2020. "Roads and Routes in Northwestern and Adjoining Parts of Central Asia Minor: From the Romans to Byzantium, with Some Remarks on their Fate during the Ottoman Period up to the 17th Century", Gephyra 20, 79–98
BERGIER, N. 1736. Historie des grands chemins de l'Empire romain: contenant l'origine, progrès, & etendue quasi incroyable des chemins militaires, pavez depuis la ville de Rome jusques aux extrémitez de son empire, II, Bruxelles
BLK. A. C. BLACK, "Turkey in Asia", in: Black's General Atlas, no: 36, Edinburgh 1854
BORA, A. 2015. Bithynia Bölgesi Tümülüsleri, İstanbul (İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi)
BOW. E. BOWEN, "A New and Accurate Map of Anatolia or Asia Minor with Syria and such other Provinces of the Turkish Empire", in: A Complete System of Geography, no. 40, London 1766
BUS. O. G. BUSBECQUIUS, Legationis Turcicae epistolae quatuor, quarum priores ouae ante aliquot annos in lucem prodierunt sub nomine Itineram Constantinopolitani a Amasiani, Hanoviae 1605
Cedrus. Cedrus: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi
ÇELİK, T. – GÜLŞEN, G. – ONGUN, D. (Eds.) 2006. Bilecik Kültür Envanteri, Bilecik
COL. J. G. COLTON, "Turkey in Asia and the Caucasian Provinces of Russia", in: Colton's Atlas of the World, Illustrating Physical and Political Geography, no. 25, New York 1855
DALLEGIO D'ALESSIO, E. 1964. "Funéraire grecque des environs de Nicée", BCH 88, 196–8
DERN. H. DERNSCHWAM, İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü, Çev. Y. ÖNEN, Ankara 1992
DNP. Der neue Pauly
DIA. Türk Diyanet Vakfı Dünya İslâm Ansiklopedisi
DIEST. W. VON DIEST Von Tilsit nach Angora: Forschungsreise zweier preussichen stabsoffiziere im frühjahr 1896, Gotha 1898
DOĞANCI, K. 2012. "Antik Dönemde Bithynia'dan Geçen Ticari ve Askeri Yollar", in: T. YİĞİT et alii: 93–104

DOĞANCI, K. 2013. "Antik Kaynaklara Göre Bithynia'daki Civitas'lar", Uludağ Üniversitesi Fen–Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 24: 167–86
DOĞANCI, K. 2017. "Geç Antikçağda Hacı Yolu Güzergâhında Bir Merkez: Nikomedia", H. SELVİ (Ed.), Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu– III, Kocaeli: 207–20
DÖRNER, F. K. 1941. Inschriften aus Denkmäler aus Bithynien, Berlin
DUF. A.–H. DUFOUR, "Turquie d'Asie", in: CH. DYONNET (Ed.), Atlas Universel, Physique, Historique et Politique de Geographie Ancienne et Moderne, no. 33, Paris 1863
Duk. J. C. WALKER, "Turkey Containing the Provinces in Asia Minor", in: Society for the Diffusion of Useful Knowledge, London 1830
DUP. A. DUPRÉ, Voyage en Perse, fait dans les Années 1807, 1808 et 1809, en traversant la Natolie et la Mésapotamie, Paris 1819
EA. Epigraphica Anatolica: Zeitschrift für Epigraphik und Historische Geographie Anatoliens
EFE, T. 1991. "1989 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", AST 8, 163–77
EFE, T. 1992. "1990 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", AST 9, 561–83
EFE, T. – TÜRKTEKİ, M. – SARI, D. – FİDAN, E. 2015. "Bilecek İli 2013 Yılı Yüzey Araştırması", AST 32, 495–504
ERGİN, K. – GÜÇLÜ, U. – UZ, Z. 1967. Türkiye ve Civarının Deprem Kataloğu (Milâttan Sonra 11 yılından 1964 sonuna kadar), İstanbul
FEL. CH. FELLOWS, A Journal Written During an Excursion in Asia Minor, London 1838
FER. N. DE FER, L'Empire Des Turcs, en Europe, en Asie, et en Afrique, Paris 1731
FRANÇOIS, V. – GEYER, B. – LEFORT, J. 1993. "Prospection dans la région de Bursa 1992", AST 11, 70–1
FRENCH, D. H. 1974. "A Study of Roman Roads in Anatolia: Principles and Methods", AS 24, 143–9
FRENCH, D. H. 1980. "The Roman Road–system of Asia Minor", ANRW 7.2, 698–729
FRENCH, D. H. 1993. "A Road Problem: Roman or Byzantine?", MDAI(I) 43, 445–54
FRENCH, D. H. 1997a. "Pre and Early Roman Roads of Asia Minor: A Hellenistic Stadion–stone from Ephesus", ArkDer 5, 189–96
FRENCH, D. H. 1997b. "Pre and Early Roman Roads of Asia Minor: The Earliest Roman, Paved Roads in Asia Minor", ArkDer 5, 179–87
FRENCH, D. H. 1998. "Pre and Early Roman Roads of Asia Minor: The Persian Road", Iran 36, 15–43

Gal. aliment. (= Galenus, De alimentorum facultatibus), Galen, On the Properties of Foodstuffs, Çev. O. POWELL, Cambridge 2003
Gephyra. Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kulturen des östliche Mittelmeerraumes – Doğu Akdeniz Bölgesi Eskiçağ Tarihi ve Kültürlerini Araştırma Dergisi
GOLTZ, C. 1896. Anatolische Ausflüge, Berlin
HAM. J. HAMMER, Umblick auf einer Reise von Constantinopel nach Brussa und dem Olympos, und von da Zurück über Nicäa, und Nicomedien, Pesth 1818
Hdt. (= Herodotos, Historiai), Herodotos, Tarih, Çev. M. ÖKMEN, İstanbul 2016
IAM. "Insciptiones Asia Minoris", in: Acta Classica Mediterranea
IApameia und Pylai. TH. CORSTEN (Hrsg.), Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, Bonn 1987 (IGSK 32)
IGR. Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes, Paris 1901–1927
IGSK. Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien
IKalchedon. R. MERKELBACH (Hrsg.), Die Inschriften von Kalchedon, Bonn 1980 (IGSK 20)
IKlaudiupolis. F. BECKER–BERTAU (Hrsg.), Die Inschriften von Klaudiupolis, Bonn 1986 (IGSK 31)
INikaia. S. ŞAHİN (Hrsg.), Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia), I–II, Bonn 1979–1983 (IGSK 9–10)
IPisidCen. G. H. R. HORSLEY – S. MITHCHELL (Hrgg.), The Inscriptions of Central Pisidia, Bonn 2000 (IGSK 57)
IPrusa. TH. CORSTEN (Hrsg.), Die Incshriften von Prusa ad Olympum, I–II, Bonn 1991–1993 (IGSK 39–40)
IPrusias. W. AMELING (Hrsg.), Die Inschriften von Prusias ad Hypium, Bonn 1985 (IGSK 27)
ISinope. D. H. FRENCH (Hrsg.), The Inscriptions of Sinope I, Bonn 2004 (IGSK 64)
Iran. Journal of the British Institute of Persian Studies
Itin. Ant. & Itin. Burd. G. PARTHEY – M. PINDER (Eds.), Itinerarium Antonini et Hierdsolymitanum, Berlin 1848
Itin. Hierosol. P. PEYER (Ed.), Itinera Hierosolymitana: Saeculi IIII–VIII, Vienna 1898
JT. A. K. JOHNSTON, "Turkey in Asia and Transcaucasia", in: The Royal Atlas of Modern Geography, Exhibiting, in a Series of Entirely Original and Authenic Maps, no: 29, London 1861
KEP. G. KEPPEL, Narrative of a Journey Across the Balkan, by the Two Passes of Selimino and Pravadi; also of a Visit to Azani, and other Newly Discovered Ruins in Asia Minor, in the Years 1829–30, London 1831

KIENAST, D. – ECK. W. – HEIL, M. 2017[6]. Römische Kaisertabelle: Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie, Darmstadt
KIEP. H. KIEPERT, Karte von Kleinasien in 24 Blatt, Berlin 1908
KOLB, A. 2015. "Communications and Mobility in the Roman Empire", in: C. BRUUN – J. EDMONDSON (Eds.), The Oxford Handbook of Roman Epigraphy, New York: 649–70
KOLB, A. 2016. "Mansiones and cursus publicus in the Roman Empire", in: P. BASSO – E. ZANINI (Eds.), Statio Amoena: Sostare e Vivere Lungo le Strade Romane, Oxford: 3–9
KOLB, A. 2019. "Via ducta – Roman Road Building", in: A. KOLB (Ed.), Roman Roads: New Evidence – New Perspective, Berlin: 3–21
KOLBAŞ, O. 2021. Esîrî'nin Hüsâm–nâme Adlı Manzum Hac Seyahat–nâmesi, İstanbul (Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi)
LEAKE. W. M. LEAKE, "Essay of a Map of Asia Minor, Ancient and Modern", in: Journal of a Tour in Asia Minor, with Comparative Remarks on the Ancient and Modern Geography of that Country, London 1824
LEFORT, T. 1995. "Les communications entre Constantinople et la Bithynie", in: C. MANGO – G. DAGRON (Eds.), Constantinople and its Hinterland: Papers from the Twenty–seventh Spring Symposium of Byzantine Studies, Oxford, April 1993, Aldershot/Brookfield 1995: 207–18
Libri. Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi
LUTHER, U. M. 1989. Historical Route Network of Anatolia (Istanbul–Izmir–Konya) 1550's to 1850's: A Methodological Study, Ankara
MAC. CH. MACFARLANE, Constantinople in 1828, A Residence of Sixteen Months in the Turkish Capital and Provinces: With an Account of the Present State of the Naval and Military Power, and of the Resources, London 1829
MAREK, Stadt. CH. MAREK, Stadt Ära und Territorium in Pontus–Bithynia und Nord Galatia, Tübingen 1993
MAREK, CH. 2000. "Der höchste, beste, grösste, Allmächtige Gott: Inschriften aus Nordkleinasien", EA 32, 129–46
MAGIE, D. 1950. Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ, I–II, Princeton/New Jersey
MDAI(A). Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung/Mainz
MDAI(I). Istanbuler Mitteilungen/Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Istanbul/Tübingen
MELLINK, M. J. 1973. "Archaeology in Asia Minor", AJA 77.2, 169–93
MENDEL, G. 1900. "Inscriptions de Bithynie", BCH 24, 361–426
MICH. & POUJ. J. F. MICHAUD – J.–J.–F. POULOUJAT, Correspondance d'Orient, 1830–1831, Paris 1835

MILLER, K. 1916. Itineraria Romana: Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana, Stuttgart
MITHCELL, S. 2012. "Via Sebaste", The Oxford Classical Library, 1549
MITCHELL, S. 2014. "Horse–Breeding for the Cursus Publicus in Later Roman Empire", in: A. Kolb (Ed.), Infrastruktur und Herrschaftsorganisation im Imperium Romanum, Zürich: 246–62
NIKOLAYIDIS, H. 2016. Antik Kaynaklar ve Epigrafik Veriler Işığında Bilecik İli Tarihi Coğrafyası (M.Ö. 6. Yüzyıldan Roma İmparatorluk Dönemi Sonuna Kadar), Edirne (Trakya Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
OLIV. G. A. OLIVIER, Voyage dans l'Empire othoman, l'Égypte et la Perse, fait par ordre du Gouvernement, pendant les six premières années de la République, Paris 1807
ONUR, F. 2014. "Epigraphic Research around Juliopolis I: A Historical and Geographical Overview", Gephyra 11, 65–83
ONUR, F. 2020. "The Examination of a Milestone Recently Found in the Territory of Juliopolis", Gephyra 20, 99–104
ORAL, N. Ü. 2022. "A New Milestone Dated to Gordianus III from Karadin/Karatekin Höyük", ACM 5, 210–1
OTTER. J. OTTER, Voyage en Turquie et en Perse, avec une Relation des expéditions de Tahmas Kaouli–Khan, Paris 1748
ÖĞÜT–POLAT S. – ŞAHİN, S. 1985. "Katalog der bithynischen Inschriften im Archäologischen Museum von Istanbul" EA 5, 99–124
ÖZTÜRK, B. 2016. "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos", in: H. SELVİ – M. B. ÇELİK – A. YEŞİLDAL (Eds.), Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – II Sempozyumu Bildirileri, 3–5 Nisan 2015, Kocaeli 2016: 61–82.
ÖZTÜRK, B. – ÖZTÜRK H. S. – EREN, K. – AYKANAT, B. B. – AZERİ, H. (Eds.) 2019. Mnemes Kharin ❦ Filiz DÖNMEZ–ÖZTÜRK Anısına Makaleler: Anadolu Arkeolojisi, Epigrafisi ve Eskiçağ Tarihine Dâir Güncel Araştırmalar, İstanbul
ÖZTÜRK, H. S. 2016. "Göynük ve Mudurnu'dan Yeni Yazıtlar IV", Cedrus 4, 287–97
ÖZTÜRK, H. S. – DEMİRHAN–ÖZTÜRK, E. – GÜNDÜZ, A. – NİKOLAYİDİS, H. 2016. "Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik–Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları", TEBE 41: 37–9
ÖZTÜRK, H. S. – DEMİRHAN–ÖZTÜRK, E. 2018. "Nikaia'dan Yeni Yazıtlar IX", ArkSan 159, 81–92
ÖZTÜRK, H. S. – DEMİRHAN–ÖZTÜRK, E. 2019. "Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik–Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları – 2017", AST 36/2, 255–62

ÖZTÜRK, H. S. 2019. "Bolu İli'nin Göynük ve Mudurnu İlçelerinde Epigrafik Yüzey Araştırma Sonuçları (2012–2014 Yılları)", in: B. ÖZTÜRK et alii, 461–71
ÖZTÜRK, H. S. 2020. "Nikaia'dan (Bithynia) Epigrafik ve Tarihi–Coğrafi Çalışmalar (2010–2019)", in: H. S. ÖZTÜRK et alii: 110–29
ÖZTÜRK, H. S. – ŞAHİN, H. – ÇULHA, Z. (Eds.). 2020. I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu Bildirileri – I. Asia Minor History and Epigraphy Symposium, İstanbul
ÖZTÜRK, H. S. 2021. "Nikaia'dan Yeni Yazıtlar XIV – Nikaia'dan Leukai'a/Lefke'ye Yerleşimler, Miltaşları, Roma Yolu ve Mauricius Köprüsü", Libri 7, 1–16
ÖZTÜRK, H. S. – DEMİRHAN–ÖZTÜRK, E. 2021. "Two New Inscriptions from the Western Necropolis of Nikomedeia", Libri 8, 203–11
ÖZTÜRK, H. S. 2022. Nikaia Egemenlik Alanı Epigrafik–Tarihi, Coğrafya Araştırmaları: I Osmaneli/Lefke (Bilecik), İstanbul
PARGOIRE, J. 1899. "Rufinianes", in K. KRUMBACHER (Hrsg.), Byzantinische Zeitschrift 8, Leipzig: 429–77
PEYS. CH. PEYSSONEL, Relation d'un Voyage fait a Nicomedie et a Nicée en 1745/ 1745 Yılında İzmit ve İznik'e Yapılmış Bir Gezinin Öyküsü, Çev. F. Y. ULUGÜN, Kocaeli 2005
PHI. The Packard Humanities Institute.
Philia. Philia: International Journal of Ancient Mediterranean Studies
PLATE. W. H. F. PLATE, Asia Minor, London 1849
POUJ. M. B. POUJOULAT, Voyage a Constantinople dans l'Asie Mineure, en Mésopotamie, a Palmyre, en Syrie, en Palestine et en Égypte, Paris 1840
Ptol. (= Ptolemaios, Geographika), Ptolemy's Geography: An Annotated Translation of the Theoretical Chapters, Çev. J. L. BERGGREN – A. JONES, Princeton 2000
RAMSAY, W. M. 1890. The Historical Geography of Asia Minor, London
RRMAM I. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Fasc. 1: The Pilgrim's Road/Roma Çağında Küçük Asya'daki Yollar ve Mil Taşları, Fasikül I: Hacı Yolu, Ankara 1981 [Monograph 3]
RRMAM II 1. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Fasc. 2: An Interim Catalogue of Milestones I,II, Ankara 1988 [Monograph 9]
RRMAM III 1. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.1: Republican, Ankara 2012 [Electronic Monograph 1]
RRMAM III 2. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.2: Galatia, Ankara 2012 [Electronic Monograph 2]
RRMAM III 3. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.3: Cappadocia, Ankara 2010 [Electronic Monograph 3]

RRMAM III 4. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.4: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia), Ankara 2013 [Electronic Monograph 4]
RRMAM III. 5. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Monir, Vol. III Milestones, Fasc. 3.5: Asia, Ankara 2014 [Electronic Monograph 5]
RRMAM III 6. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.6: Lycia et Pamphylia, Ankara 2014 [Electronic Monograph 6]
RRMAM III 7. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.7: Cilicia, Isauria et Lycaonia, Ankara 2014 [Electronic Monograph 7]
RRMAM III 9. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. III Milestones, Fasc. 3.9: An Album of Maps, Ankara 2016 [Electronic Monograph 9]
RRMAM IV 1. D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. IV Milestones, Fasc. 4.1: Notes on the Itineraria, Ankara 2016 [Electronic Monograph 10]
SEG. Supplementum Epigraphicum Graecum
SCHNEIDER, A. M. 1943. Die römischen und byzantinischen Denkmäler von Iznik von Nicaea, Berlin
ŞAHİN, S. 1973. Neufunde von antiken Inschriften in Nikomedia (Izmit) und in der Umgebung der Stadt, Münster (Westfälische Wilhelms–Universität, Yayımlanmamış Doktora Tezi)
ŞAHİN, S. 1975. "Neue Inschriften von der bithynischen Halbinsel", ZPE 18, 24–48
ŞAHİN, S. – IŞIN, M. A. – CAN, M. K. 1983. "Acht Meilensteine aus Libyssa", EA 1, 41–55
ŞAHİN, S. – ADAK, M. 2014. Stadiasmus Patarensis: Itinera Romana Provinciae Lyciae – Likya Eyaleti Roma Yolları, İstanbul
Stan. Stanford Geographical Establishment, Stanford's Map of Part of the Turkish Empire with the Balkan Peninsula and Lower Egpyt, London 1914
STROBEL, K. 1999. "Kalchedon", DNP 6, 153–5
STROBEL, K. 2000a. "Nikaia [5]", DNP 8, 985–6
STROBEL, K. 2000b. "Nikomedeia", DNP 8, 927–8
Tab. Peut. K. MILLER (Ed.) Tabula Peutingeriana, sec. I–IV d.C. Fascimil. 1887–1888.
TAESCHNER, F. 2010. Osmanlı Kaynaklarına Göre Anadolu Yol Ağı, Çev. N. EPÇELİ, İstanbul
TAM IV 1. Tituli Asiae Minoris, IV. Tituli Bithyniae linguis Graeca et Latina conscripti, 1. Paeninsula Bithynica praeter Chalcedonem. Nicomedia et ager Nicomedensis cum septentrionali meridianoque litore sinus Astaceni et cum

lacu Sumonensi, F. K. DÖRNER (Ed.), with the assistance of M. B. V. STRITZKY, Vienna 1978
TAV. J. B. TAVERNIER, Les six Voyages en Turquie, en Perse et aux Indes, Paris 1676
TAY. Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY) Projesi
TEBE. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler Dergisi
THONEMANN, P. J. 2003. "Hellenistic Inscrpitons from Lydia", EA 36, 95–108
TIB 4. K. BELKE (Hrsg.), Tabula Imperii Byzantini, 4: Galatien un Lykaonien, Wien 1984
TIB 13. K. BELKE (Hrsg.), Tabula Imperii Byzantini, 13: Bithynien und Hellespont, Wien 2020
VAROL, E. 2020. Bithynia Bölgesi Ticaret Yolları, Bursa (Bursa Uludağ Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
VAU. R. DE VAUGONDY, "Asia Minor in suas partes seu provincias divisa", in: R. DE VAUGONDY, Atlas Universel, Paris 1751
VON DIEST, W. – ANTON, M. 1895. Neue Forschungen im norwestlichen Kleinasien: mit einer Karte in 3 Blättern, Gotha
Weim. Weimar Geographisches Institut, "Die Asiatische Türkei, die Kaukasusländer u. West–Persien", in: Atlas der Erde und des Himmels, Weimar 1865
WIEGAND, TH. 1908. Inschriften aus der Levante, MDAI(A) 33, 145–60
WIESSOVÁ, B. 2017. Regional Economy, Settlement Patterns and the Road System in Bithynia (4th century BC – 6th century AD): Spatial and Quantitative Analysis, Berlin (Freie Universität, Yayımlanmamış Doktora Tezi)
Xen. an. (= Ksenophon, Anabasis), Ksenophon, Anabasis/Onbinlerin Dönüşü, Çev. O. YARLIGAŞ, İstanbul 2011
YİĞİT, T. – KAYA, M. A. – SİNA, A. (Eds.). 2012. Ömer ÇAPAR'a Armağan, Ankara
ZPE. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

TESTIMONIA

1. MİLTAŞLARI

1. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"… un tronçon de colonne dont l'insription révèle tout de suite la destination première" [PARGOIRE].

Buluntu Yeri : İstanbul ili Kadıköy ilçesinin güneydoğusunda Sarapata denilen bir mevkide? [PARGOIRE].

Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 61; PH279246; IKalchedon 20; PARGOIRE 1899: 474; GERMER–DURAND 1897: 588, no. 2 (non vidi)

Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KEINAST; RRMAM]

[Imp(eratori) C(aesari) G(aio) Aur(elio) Val(erio)]
[Diocletiano Aug(usto)
[et Imp(eratori) C(aesari) M(arco) Aur(elio) Val(erio)]
Maxi[miano] A[ug(usto) et]
Flav(io) G(alerio) Val(erio) Const[antio et]
Gal(erio) Val(erio)
Maximiano no[bb(ilissimi) Caes]s(aribus).
a Calchedonia
[– – –]

[RRMAM]

Aparatus Criticus

9 [mil(ia) I] [PARGOIRE; IKalchedon]

Çeviri: Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus Augustus'a, Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus Augustus'a ve soylu Caesar'lar Flavius Galerius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus'a. Kalkhedon'dan … (Roma mili).

2. III. GORDIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete but chipped at top r. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief, in the form of a capital: two facig, winged victories holding, between them, a wreath. The back face of the shaft is rough, the inscribed face smooth. Surface: some wear. Letters: some faint but mostly well preserved, neat in size, shape, alignment and arrangement" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gebze ilçesinin kuzeyinde, Tuzla yolunda [WIEGAND], İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilmiş olup 3906 envanter numarası verilmiştir [DÖRNER].

Ölçüler **:** Y: 1.80 m; Ç: 45 cm; HY: 4–5.5 cm [RRMAM]

Fotoğraf **:** Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 62; ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN 1985: 100, no. 4; ŞAHİN et alii 1983: 47; PH278834; TAM IV 1, 14; DÖRNER 1941: 71; WIEGAND 1908: 152, no. 7

Tarih **:** M.s. 9 Mayıs (?)–9 Aralık 238 [KIENAST]/239 [RRMAM]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
divi Gordiani nepos
4 M(arcus) Antonius Gordianus
pius felix, Aug(ustus),
pontifex maximus,
tribuniciae po<tes>tatis,
8 vac. consul, p(ater) p(atriae), vac.
fortissimus f<e>licissimus
vac. restituit.
a Nicomedia ad fines
12 vac. XXXI
vac. λα′.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

1 B E lapis.

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar tanrısal Gordianus'un torunu, dindar, bahtlı, Augustus, baş rahip, tribunica yetkisine haiz, consul olarak seçilmiş, vatanın babası, en kudretli ve en bahtiyar Marcus Antonius Gordianus (yolu) onarttı. Nikomedeia'dan sınıra 31 Roma mili.

3. GALLIENUS VE SALONINUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalksteinsäule; vollständig erhalten" [ŞAHİN et alii]; "At the top of the shaft: the letters B F (line 1) were incised in a wreath rudimentally shaped and cut on the face of the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1210 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler : Y: 2.23 m; Ç: 38 cm; HY: 3.5–3.8 cm [ŞAHİN et alii]
Fotoğraf : Fig. 1 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 63€; ŞAHİN et alii 1983: 50, no. 5; AE (1983) 902
Tarih : M.s. 258 sonbaharı–260 sonbaharı [KEINAST]/25 Temmuz–29 Eylül 260 [ŞAHİN et alii]

B(ona) f(ortuna)
Imp(eratori) Caes(ari) P(ublio)
L(icinio) Gallieno
4 p(io) f(elici)
et P(ublio) Lic(icinio) Cor(nelio)
Salonino
Oualeriano
8 nobil(issimis) Caes(aribus).
A Nicomedia mi{l}(ia)
XXIIII
κδ΄.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

7 OVALERIANO: OV (= OU) [ŞAHİN et alii] | MIS [ŞAHİN]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, Imperator Caesar Publius Licinius Gallienus'a ve Publius Licinius Cornelius Saloninus Oualerianus'a, soylu Caesar'lar. Nikomedeia'dan 24 Roma mili.

4. TACITUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalksteinsäule; Unterteil fehlt; Rest in zwei Stücke gebrochen. Die Inschirft vollständig erhalten" [ŞAHİN et alii]; "At the top of the shaft: the letters B F (line 1) were incised in a wreath rudimentally shaped and cut on the face of the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1208 envanter numarasıyla sergilenmektedir.
Ölçüler : Y: 1.55 m; Ç: 37 cm; HY: 4–5 cm [ŞAHİN et alii]
Fotoğraf : Fig. 2 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 63(F); ŞAHİN et alii 1983: 51, no. 6; AE (1983) 903
Tarih : M.s. Kasım/Aralık (?) 275–Temmuz (?) 276 [KIENAST; RRMAM]

B(ona) f(ortuna)

Imp(eratori)
Caes(ari)
4 M(arco) Claudio
Tacito,
p(io) f(elici), inv<i>cto,
Aug(usto). A Nico-
8 mediae mil(ia)
XXIIII
κδ΄.

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, yenilmez, Augustus, Imperator Caesar Marcus Claudius Tacitus'a. Nikomedeia'dan 24 Roma mili.

5. III. GORDIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalkstein säule; am Kopf der Säule befindet sich ein Kranz, links und rechts von je einer geflügelten Nike gehalten; auf dem inneren Feld des Kranzes erkennt man andeutungswiese zwei menschliche Figuren. Unterteil fehlt" [ŞAHİN et alii].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1207 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler : Y: 1.05 m; Ç: 65 cm; HY: 2.8–3.2 cm [ŞAHİN et alii]

Fotoğraf : Fig. 3 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 63(B); MAREK, Stadt: 3, dn. 15; MAREK 2003; 50; ŞAHİN et alii 1983: 49, no. 2; AE (1983) 899

Tarih : M.s. 9 Mayıs (?)–9 Aralık 238 [KIENAST]/239 [RRMAM]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
divi Gordiani nepo{s}
4 M(arcus) Antonius Gordianus
pius felix, Aug(ustus),
pon[t]ifex maximus,
t{r}ibuniciae potestatis,
8 consul, p(ater) p(atriae),
fortissimus, felicissimus,
restituit.
A Nicomedia ad fines
12 XXIII
κγ΄.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

1 B E lapis. | 3 NEPOC lapis. [ŞAHİN et alii] | 7 TRIB lapis.

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar tanrısal Gordianus'un torunu, dindar, bahtlı, baş rahip, tribunica yetkisine haiz, consul olarak seçilmiş, vatanın babası, en kudretli ve en bahtiyar Augustus, Marcus Antonius Gordianus (yolu) onarttı. Nikomedeia'dan sınıra 23 Roma mili.

6. PHILIPPUS ARABS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalksteinsäule; nur die Inschriftfläche glatt bearbeitet; sonst roh; unten abgebrochen" [ŞAHİN et alii].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1209 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler : Y: 1.75 m; Ç: 39 cm; HY: 3–4 cm [ŞAHİN et alii]

Fotoğraf : Fig. 4 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 63©; ŞAHİN et alii 1983: 49, no. 3; AE (1983) 900

Tarih : M.s. 244 [INikaia; KIENAST]; 244–247 [RRMAM]

B(ona) f(ortuna)
Imp(eratori) Caesari
M(arco) Iulio Filippo
4 pio felic(i), Aug(usto)
restitutore.
Mil(ia) a Neicomedias (sic)
XXIII
8 κγ΄.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

5 restituori [ŞAHİN et alii]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, Augustus, dünyayı yeniden kuran Imperator Caesar Marcus Iulius Philippus'a. Nikomedeia'dan 23 Roma mili.

7. III. Gordianus Zamanına Tarihlİ Mİltaşı

"Kalkstein säule; oben leicht profiliert, unten abgerochen" [ŞAHİN et alii].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1205 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler : Y: 2.57 m; Ç: 73 cm; HY: 3–4 cm [ŞAHİN et alii]

Fotoğraf : Fig. 5 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 63(A); ŞAHİN et alii 1983: 48, no. 1; AE (1983) 898

Tarih : M.s. 9 Mayıs (?)–9 Aralık 238 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
divi Gordianus
4 M(arcus) Antonius Gordianus
pius felix,
pon[t]ifex maximus,
t{r}ibuniciae potestatis,
8 consul, p(ater) p(atriae),
fortissimus, felicissimus,
restituit.
A Nicomedia ad fines
12 XXII
κβ′.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

1 B E (lapis) | 3 Gordianus (lapis), Gordian{u}<i nepo>s [AE] | TPIB (lapis)

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar tanrısal Gordianus'un torunu, dindar, bahtlı, baş rahip, tribunica yetkisine haiz, consul olarak seçilmiş, vatanın babası, en kudretli ve en bahtiyar Augustus, Marcus Antonius Gordianus (yolu) onarttı. Nikomedeia'dan sınıra 22 Roma mili.

8. Aemilianus Zamanına Tarihlİ Mİltaşı

"Kalksteinsäule; roh bearbeitet" [ŞAHİN et alii]; "At the top of the shaft: the letters B F (line 1) were incised in a wreath rudimentally shaped and cut on the face of the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1211 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler : Y: 2.14 m; Ç: 60 cm; HY: 2.5–3 cm [ŞAHİN et alii]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 63(D); ŞAHİN et alii 1983: 50, no. 4; AE (1983) 901
Tarih : M.s. Temmuz/Ağustos–Eylül/Ekim 253 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
M(arcus) Aemilius
4 Aemilianus
p(ius) f(elix), Aug(ustus).
Ad fine{s} Nicomedia{e}
XXII κβ′.

[RRMAM]

Apparaticus Criticus

6 AFFEINEINICOMEDIAE [ŞAHİN et alii]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, Augustus, Imperator Caesar Marcus Aemilius Aemilianus. Nikomedeia sınırından 22 Roma mili.

9. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalksteinsäule; vollständig; zweite Verwendung. Um der obigen Inschrift Platz zu schaffen, hat man eine früher auf dem Stein gestande Inschrift teilweise eradiert. Die erhaltenen Reste dieser Inschrift geben keinen vollsändigen Sinn" [ŞAHİN et alii].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 1206 envanter numarasıyla sergilenmektedir.
Ölçüler : Y: 2.60 m; Ç: 52 cm; HY: 3–4 cm [ŞAHİN et alii]
Fotoğraf : Fig. 6 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 63(H); ŞAHİN et alii 1983: 52, no. 8; AE (1983) 905
Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KEINAST]

[B(ona)] f(ortuna)
Imp(erator) Ç(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)
[Dioclet]ianus p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus) et
4 [I]m[p](erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius) Val(erius)
[Max]ịmịạnus p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus) et
[Fl(avius) V]ạl(erius) Constantius et
[Gal(erius)] Val(erius) Maximianus
8 [nobb(ilssimi)] Caess(ares). a Nicomedia

mil(ia) XXII

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, yenilmez Augustus, Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus ve dindar, bahtlı, yenilmez Augustus, Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus'a ve soylu Caesar'lar Flavius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus. Nikomedeia'dan 22 Roma mili.

10. TACITUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kalksteinsäule; in drei Teile zerbrochen; Unterteil fehlt Z. 1 B F in einem Kranz" [ŞAHİN et alii]; "At the top of the shaft: the letters B F (line 1) were incised in a wreath rudimentally shaped and cut on the face of the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gebze ilçesi Dilderesi'nin ağzının yaklaşık 1 km kuzeyinde [ŞAHİN et alii], Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ne getirilmiş olup envanter numarası bilinmemektedir [RRMAM].

Ölçüler **:** Y: 47 cm; Ç: 31 cm; HY: 3–4 cm [ŞAHİN et alii]

Fotoğraf **:** Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 63(G); ŞAHİN et alii 1983: 52, no. 7; AE (1983) 904

Tarih **:** M.s. Kasım/Aralık (?) 275–Temmuz (?) 276 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(eratori) Caisari (sic)
M(arco) Claudio
4 Tacito
p(io) f(elici) Aug(usto) [– – –]
ENBA[– – –]

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı Augustus, Imperator Caesar Marcus Claudius Tacitus'a. …

11. TRAIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete but severely damaged in lower half of the shaft. Hard, pale limestone. Surface worn. Letters: wornbut clear and legible, neat in alignment, variable in size" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Körfez ilçesi Şirinyalı mahallesi, Nazmi OĞUZ'un evinin önünde [ŞAHİN]. Kocaeli Etnografya ve Arkeoloji Müzesi'nde 992 envanter numarasıyla sergilenmektedir.

Ölçüler **:** Y: 2.05 m; Ç: ca. 50 cm; HY: 2–4.3 cm [RRMAM]

Fotoğraf : Fig. 7 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 64; PHI278832; TAM IV 1, 12; ŞAHİN 1973: 114, no. 61
Tarih : M.s. 115–21 Şubat/10 Aralık 116 [KIENAST]

Imp(erator) Caesar divi Ner-
vae fi(lius) Nerva Traianus optu-
mus Aug(ustus), Germanicus, Daci-
cus, Parthicus, pontif<e>x maxi- (sic)
imus, trib(unicia) potest(ate) XX, imp(erator) XI, co<n>(sul)
VI, p(ater) p(atriae) viam vetustate cor-
ruptam restituit. A Nicome-
[dia mil(ia) – – –].
Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ θε-
οῦ Νέρουα υἱὸς, Νέρβας Τραι-
ανὸς ἄριστος Σεβαστὸ[ς]
Γερμανικός, Δακικός,
[Παρθικός ἀρχιερεὺς μέγιστος],
[δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ κ΄, αὐτ]-
[οκράτωρ τὸ ια΄, ὕπατος τὸ ς΄, πατὴρ]
[πατρίδος κατεφθαρμένην τὴν ὁδὸν]
[ὑπὸ χρόνου ἀποκατέστησεν]
[ἀπὸ Νικομηδείας – – –].
– – –

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

2–3 Optu|mus, Aug [TAM] | 4 ponti<f>ex [TAM]

Çeviri: Tanrısal Nerva'nın oğlu optumus Augustus, baş rahip, yirminci kez tribunica yetkisine haiz, on bir kez imperator olarak selamlanmış, altıncı kez consul olarak seçilmiş, vatanın babası Imperator Caesar Nerva Traianus, Germanicus, Dacicus, Parthicus eskiliği dolayısıyla yıpranmış yolu onarttı. Nikomedeia'dan … Roma mili.

12. SEPTIMIUS SEVERUS, CARACALLA VE GETA ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief: two facing, winged victories holding, between them, a wreath. Surface: smoothly finished, well preserved. Letters: carefully and elegantly inscribed ("diligenter

insculptae" TAM), neat and precise in size, shape, alignment and arrangement" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili İzmit ilçesi Bekirdere mahallesi [ŞAHİN]; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilmiş olup 4922 envanter numarası verilmiştir [RRMAM].

Ölçüler **:** Y: 2.25 m; Ç: 45 cm; HY: 3.3–4.8 cm [RRMAM]

Fotoğraf **:** Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 65(A); ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN 1985: 100, no. 5; ŞAHİN 1975: 47; PHI278833; TAM IV 1, 13; ŞAHİN 1973: 26, no. 2

Tarih **:** M.s. 195–199 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar L(ucius) Septimius Severus
Pius Pertinax Augg(ustus), Arabicus, (sic)
4 Adiabenicus, Parthicus, pontifex
maximus, tribuniciae potestetis
VI, imperator XI, co(n)s(ul) II, p(ater) p(atriae), proconsul
et Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Aurelius Antoninus
8 Aug(ustus) tribuniciae potestatis
⟦ẹṭ Ịṃp(erator)⟧ P(ublius) Septimius ⟦Geta Caesar⟧
restituerunt per Q(uintum) Tine<i>um
Sacerdotem leg(atum) Augg(ustorum) pr(o) pr(aetore).
12 vac. I vac.

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Baş rahip, altıncı kez tribunica yetkisine haiz, on bir kez imperator olarak selamlanmış, ikinci kez consul seçilmiş, vatanın babası, proconsul, Imperator Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax Augustus, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus ve tribunica yetkisine haiz Imperator Caesar Aurelius Antoninus Augustus ve Imperator Publius Septimus Geta Caesar, Vali Quintus Tineius Sacerdotes aracılığıyla (yolu) onarttılar. 1 Roma mili.

13. CARACALLA YA DA ELAGABALUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken below. Hard, grey limestone. At the top of the shaft, in relief: two facing, winged victories holding, between them a wreath. Surface: smoothly finished, well preserved. Letters: well preserved, sharp and clear, neat in size and shape; carefully cut apices" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili İzmit ilçesi Bekirdere mahallesi [ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN]; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilmiş olup 4923 envanter numarası verilmiştir [RRMAM].

Ölçüler : Y: 39.5 cm; Ç: 42 cm; HY: 4.5–5.2 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 65(B); ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN 1985: 101, no. 6; AE (1984) 826
Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Ara. 216/16 Mayıs 218–11 Mart 222 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
M(arcus) Aurelius
– – –

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius …

14. TRAIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete (?). Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief: a wreath. Surface: woorn and damaged. Letters: worn, some letters clear and legible, others very faint or lost, neat in alignment but variable in size" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili İzmit ilçesi Bekirdere mahallesi [ÖĞÜT–POLAT – ŞAHİN]; İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilmiş olup 4923 envanter numarası verilmiştir [RRMAM].
Ölçüler : Y: 2.05 m; Ç: 40 cm; HY: 3–5.8 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fig. 8 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 66; TAM IV 1, 11; PHI278831; Bull. 1974: 576 (non vidi); ŞAHİN 1973: 94, no. 50
Tarih : M.s. 115–21 Şubat–10 Aralık 116 [KIENAST]

Ịmp(erator) [Caesar]
ḍịṿị Ne[rvae f(ilius) Nerva]
[Traianus optumus, Aug(ustus)],
[Germanicus, Dacicus],
[Parthicus, pont(ifex) max(imus), tr(ibunicia) p(otestate) XX],
[imp(erator) XIII, co(n)s(ul) VI],
p(ater) p(atriae) viam vetustate
ḍọṛṛụpṭạm restituit
a Nicome(dia) I
Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ
θεοῦ Νέρουα υἱὸς, Νέρουα
Τραιανὸς ἄρι[στος, Σεβαστός],
Γερμανικὸς, Δ[ακι]κ[ὸς], Παρ[θικὸς],

ἀρχιερε[ὺς] μέγιστος, δημαρχικῆς
ἐξουσίας τὸ κ΄, αὐτ<ο>κράτωρ τ̣ὸ ιγ΄,
ὕπατος τὸ ς΄, πατὴ̣ρ πατρίδος
κατεφθαρμέν̣η̣ν τ̣ὴν ὁδὸν
ὑπὸ χρόνου· ἀποκατέστ̣ησεν
ἀ⟦[π̣ὸ Νικιμηδεί]⟧ας.
α΄.

[RRMAM]

Aparaticus Criticus

8 cọ[lap]sam [TAM] | 9 a Nicomed[ia] [TAM] | 19–20 ⟦ἀπὸ Νικιμηδεί]⟧ας | δ [TAM]

Çeviri: Tanrısal Nerva'nın oğlu optumus Augustus, baş rahip, yirminci kez tribunica yetkisine haiz, on bir kez imperator olarak selamlanmış, altıncı kez consul olarak seçilmiş, vatanın babası Imperator Caesar Nerva Traianus, Germanicus, Dacicus, Parthicus eskiliği dolayısıyla yıpranmış yolu onarttı. Nikomedeia'dan 1 Roma mili.

15. Tarihsiz ve Yazısız Bir Miltaşı

"Après quoi FRENCH, qui cherchait cette route vers le sud, en direction d'Orhaniye, l'a perdue. Nous avons eu la chance de la retrouver vers l'est–sud–est, où nous avons retrouvé une borne milliaire trounqée, sans inscription…" [FRANÇOIS – GEYER – LEFORT]; "D'après les distances indiquées par l'Itinérarie de Bourdeaux, la mutatio de Liada pourrait avoir été située à cinq km au sud–est de Sarıağıl, là où l'on remarque tronquée, sans inscription, une colonne lonque de 2.8 mètres et une source" [LEFORT].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Orhaniye mahallesi ve Sarıağıl mahallesi arasında? [LEFORT]; [FRANÇOIS et alii].
Ölçüler : Y: ca. 2.8 m Ç: – HY: – [LEFORT]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 67; LEFORT 1995: 217; FRANÇOIS et alii 1993: 70
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

16. III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı

"Meilenstein, Der stein ist unten abgebrochen. Zweischen den Buchstaben B F befindet sich ein Kranz" [INikaia].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi olasılıkla in situ, Nikaia'nın nekropolis sahasında, Ali Osman CANDAR'ın bağında, C. Cassius Philiscus'un obeliskinin biraz doğusunda, antik Nikaia–Nikomedeia yolunun üzerinde [INikaia].

Ölçüler : Y: 93 cm; Ç: 45 cm; HY: 5 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 9 [S. ŞAHİN]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 68; PHI277807; INikaia 15
Tarih : M.s. 9 Mayıs (?)– 9 Aralık 238 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
⟦[M(arcus) Anton]⟧ius
4 ⟦[Gordianus]⟧
pius felix
[invictus Aug(ustus)].
– – –

[INikaia]

Aparaticus Criticus

3–4 ⟦[M(arcus) Aurel]⟧ius | ⟦[Antoninus]⟧ [[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, yenilmez, Augustus, Imperator Caesar Marcus Antonius Gordianus … [INikaia]

17. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken on left, on right and below. Hard pale limestone. Surface: some wear. Letters: mostly bright and sharp, neat in size, shape and alignment; carefully cut apices" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Karadin köyünün 1 km kadar güneyinde, Fehmi YAVUZ'un tarlasından İznik Müzesi'ne getirilmiş olup envanter numarası bulunmamaktadır [INikaia].
Ölçüler : Y: 65 cm; Ç: 34 cm; HY: 4–4.5–6.5 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 10 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 69; PHI277809; INikaia 22
Tarih : M.s. 285/286 [INikaia]; 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KEINAST]

B(ona) f(ortuna)
[d(ominus) n(noster) Im]p(erator) C(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)
[Dioc]letianus,
4 [p(ius) f(elix), i]nv(ictus), Aug(ustus) et
[Imp(erator) C(aesar)] M(arcus) Aur(elius) Val(erius)
[Maximi]anus.
[ab Nic]ạẹ[a]

8 [VIII(?)]
[η′].

[INikaia]

Çeviri: Uğurlu olsun! Efendimiz, dindar, bahtlı, yenilmez, Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus Augustus ve Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus. Nikaia'dan 8 mil. [S. ŞAHİN]

18. III. GORDIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Mermerden silindirik, alt kısmı kırılmış miltaşı. B ve F harflerinin arasında çelenk motifi bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Karadin köyü [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Fotoğraf : Fig. 11 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ORAL 2022: 210–1
Tarih : M.s. 238–244

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar
M(arcus) Antonius
4 Gordianus,
pi̯u̯[s felix],
[invictus, Augustus],
[a Nicaea]
8 [mil(ia) VII/VIII/IX(?)]
[ζ′/η′/θ′].

[ORAL]

Çeviri: Uğurlu olsun! Dindar, bahtlı, yenilmez, Augustus, Imperator Caesar Marcus Antonius Gordianus [Nikaia'dan 7–9 (Roma) mili].

19. VESPASIANUS, TITUS VE DOMITIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Mermerden, silindir, alt kısmı kırılmış bir miltaşı. Miltaşının üstünde bir çelenk motifi bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Arapuçtu yolunda yer alan Roma yolunun baş tarafındaki Fındıklı mevkii [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 77 cm; Ç: 17.5 cm; HY: 2.4–4.1 cm [ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 12 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 69–71, no. 24; ÖZTÜRK 2021: 11–2, no. 1; IAM 3 in ACM 3 (2020) no. 30; ÖZTÜRK – DEMİRHAN–ÖZTÜRK 2019: 255–6, no. 1

Tarih : M.s. Mart 78'den sonra [ÖZTÜRK]

Imp(erator) Caesar Ves[pasianus]
Aug(ustus), p(ontifex) m(aximus) tr(ibunica) pot(estate) [VIIII (?),
imp(erator) XVIII (?)]
p(ater) p(atriae) co(n)s(ul) VIII, desig(natus) [VIIII],
4 Imp(erator) Titus Cae[sar Aug(usti) f(ilius)]
co(n)ṣ(ul) VI desig(natus) [v] Ṿ[II],
[Domitianus Caesar, Aug/usti) f(ilius) co(n)s(ul) V designatus VI, vias a novo munierunt per L(ucium) Antonium Nasonem proc(uratorem) eorum. A Nicaea mil(ia) XIII, ἀπὸ Νεικαίας ιγ΄ (?)].

[ÖZTÜRK]

Çeviri: Imperator Caesar Vespasianus Augustus, başrahip, dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, sekizinci kez Imperator olarak selamlanmış, vatanın babası, sekiz kez consul olup dokuzuncu kez consul'lüğe seçilmiş bulunan, Imperator'un altıncı kez consul olup, yedinci kez consul'lüğe seçilmiş bulunan oğlu Imperator Titus ve [Imperator'un beşinci kez consul olup, altıncı kez consul'lüğe seçilmiş bulunan oğlu Domitianus Caesar, kendilerinin procurator'u Lucius Antonius Naso aracılığıyla yolları yeniden onarttılar. Nikaia'dan 13 mil]. [H. S. ÖZTÜRK]

20. II. VALENTINIANUS, I. THEODOSIUS, ARCADIUS VE II. THEODOSIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kireçtaşından, alt tarafından kırık; ortadan ikiye kesilmiş silindirik bir miltaşı. Miltaşı 3 kez kullanım görmüş olmalıdır. En üstte çok ince harflerle yazılmış bir yazıt ile iki kez miltaşı olarak kullanıldığını gösteren alt tarafta iki yazıt daha vardır. Olasılıkla ilk kullanımda miltaşı olarak değil, bir mezar steli olarak kullanılmıştır." [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü, Hüseyin SERT'in evinin önünde, Arapuçtu, Fındıklı mevkiinden getirilmiş [ÖZTÜRK].

Ölçüler : Y: 1.30 m; Ç: 22 cm; HY: 4.3–10 cm [ÖZTÜRK]

Fotoğraf : Fig. 13 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 72–4, no. 26

Tarih : M.s. 383–408 [ÖZTÜRK]

(A)
– – –

dd(ominis) nn(ostris)
Fl(avio) Valen-
tiniano
4 p(io) f(elici) semper
[A]ụgusto
[et Fl(avio) Theodosio)]
ạ Ṇịcaẹ[a] XIII

(B)
8 Arcadio F(lavio)?
et Theodo-
sio v I..[– – –]
– – –

[ÖZTÜRK]

Çeviri: (A) … dindar, bahtlı, daima ve sürekli zafer kazanan efendilerimiz Flavius Valentinianus ile Flavius Theodosius'a … Nicaea'dan 13 (Roma mili). (B) Flavius(?) Arcadius ve Theodosius'a … [H. S. ÖZTÜRK]

21. I. VALENTINIANUS, VALENS VE GRATIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Mermerden silindirik, alt ve üstü kırılmış bir miltaşı. 9. Ve 10. Satırların ortografisi farklı olduğu için miltaşı ikinci kez kullanılmış görünmektedir" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Akudik mevkii [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 1.07 m; Ç: 42 cm; HY: 3.2–6.2 cm [ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 14 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 71–2, no. 25; ÖZTÜRK 2021: 12–3, no. 2
Tarih : M.s. 28 Mart 364'ten sonra/M.s. 27 Ağustos 367'den sonra [ÖZTÜRK]

D(omini) vac. N(ostri)
dd(ominis) nn(ostris) <Fl(avio)>≳≲<G>raṭano (sic)
F(avio) V(alen)- vacat
4 tiniano vacat
p(io) f(elici) semper
A(u)gusto (sic) t̲r̲(ium)f̣a(to)r(i) Aug(usto) vacat
vacat [Fl(avio)] Ṿ[ale]nti
8 [p(io) f(elico) semp]er Aug(usto).
A Nicaea mil(ia) XV
[ἀπὸ Νεικαίας]
[ιε΄].

Çeviri: Efendilerimiz, dindar, bahtlı Flavius Valentianus, daima zafer kazanan Augustus; [dindar, bahtlı Flavius] Valens, daima Augustus ile [Flavius] Gratianus'a. Nikaia'dan 15 mil. [H. S. ÖZTÜRK]

22. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"Kireçtaşından silindir bir miltaşının alt kısmı. Yazıtın olduğu yüzey düzlenmiş; üst kısmına ise daha sonra bir çukur açılmıştır." [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Abdullah YAYLALI'ın atölyesinin avlusunda [INikaia].
Ölçüler : Y: 69 cm; Ç: 32 cm; HY: 3.2–5.6 cm [ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 15 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 125–6, no. 77; RRMAM III 4, no. 70; PHI27100; INikaia 1001
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı [INikaia]

– – –
Ị.O p̣roco(n)s(ul).
Ab Ṇicaea
4 vac. XVII
vac. ΙΖ′.
[INikaia]

Çeviri: … proconsul. Nikaia'dan 17 mil. [S. ŞAHİN]

23. ADI BİLİNMEYEN BİR İMPARATORA AİT MİLTAŞI

"Alta doğru genişleyen, kireçtaşından silindirik bir miltaşı. Miltaşının arka tarafı işlenmemiş, kaba bırakılmış. Yazıtın ilk üç satırı silinmiş. Rasura'lı bu alanın üstünde bir çelenk motifi bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Kazancılar köyünün girişinde yer alan Mehmet KAVAL'ın evinin bahçesinin sınırında. Yıllar önce Medetli köyü arazisi içerisinde bulunup köye getirildiği söylenmektedir [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 1.32 m; Ç: 68.3 cm; HY: ca. 5.5 cm [ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 16 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 112, no. 62
Tarih : M.s. II./III. yüzyıl [ÖZTÜRK]

– – –
Imp̣[erator]
– – –
a N[icaea XXIIII]
[ά]π̣[ὸ] Νι[κ]α[ίας]
κδ΄.
[ÖZTÜRK]

Çeviri: … Imperator … Nikaia'dan 24 (Roma mili). [H. S. ÖZTÜRK]

24. DIOCLETIANUS, MAXIMIANUS VE MARCELLUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple column on a rectangular base with rounded corners. Broken at the top and bottom (old breaks). Hard, grey limestone. The shaft is oval in section.There was once perhaps a wreath at the top. The area for the inscription was finely smoothed Surface: worn. Letters: worn but clear and legible, neat in shape and alignment, slightly variable in size; diagonal–line A" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyünün 2–3 km kuzeybatısında Selviler Pınarı mevkiinde; belki de in situ [INikaia]; Roma yolunun yanında, Medetli köyünün 1.5 km kuzeybatısında Mehmet İLHAN'ın tarlasında, in situ [RRMAM].

Ölçüler : Y: 2.05 m; Ç: 45 cm; HY: 2.5–9.6 cm [ÖZTÜRK]

Fotoğraf : Fig. 17 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 108–10, no. 60; RRMAM III 4 no. 72(A); PHI278102–278103; INikaia 1003–1004

Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KIENAST]; Marcellus: M.s. 28 Mayıs 366'ten sonra [KIENAST; ÖZTÜRK]

vac. ⟦B(ona) f(ortuna)⟧
vac. Πολλὰ τὰ ἔ-
τη τοῦ μεγ-
4 αλοπρ(επεσπάτου) ἀρχ(οῦντος)
Μαρκέλλου
vv Imp(erator) C(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)
v Diocletianus p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus)
8 et Imp(erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius) Val(erius)
Maximianus p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus)
et Fl(avius) Val(erius) Constantius et
Gal(erius) Val(erius) Maximianus
12 nobb(ilissimi) Caesares.
A Nicaea mil(ia) XXV

ἀπὸ Νεικαίας
vac. Κε΄.

[RRMAM]

Çeviri: Yüce yönetici Marcellus'umuzun yıllarına! Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Imperator, Cesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Flavius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus, soylu Caesar'lar. Nikaia'dan 25 (Roma) mili. [H. S. ÖZTÜRK]

25. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Chipped at the top. Hard, pale limestone. The ties of a wreath are visible at the top of the shaft. Surface: worn. Letters: worn but legiable; variable in size and alignment" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyünün 1.5 km kadar kuzey batısındaki Doğancılar mevkiinde, Medetli ve Üyük köyleri arasında bir tarlada sınır taşı olarak kullanılmaktaydı [INikaia].

Ölçüler : Y: 1.87 m; Ç: 57 cm; HY: 3.8–9.8 cm [ÖZTÜRK]

Fotoğraf : Fig. 18 [D. H. FRENCH]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 110–1, no. 61; RRMAM III 4 no. 72(B); PHI278104; INikaia 1005

Tarih : M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [KIENAST]

Πολλά
τὰ ἔτη
τοῦ βασι[λέ]-
4 ας.
Imp(eratori) Cae(ari) [Fl(avio) Val(erio)]
Constantino, p(io) f(elici),
vic(tori) semper Aug(usto)
8 et Fl(avio) Iul(io) Const[a]ntio
p(io) f(elici) vic(tori) semper Aug(usto)
et Fl(avius) Iul(io) Constant<i>
p(io) f(elici) vic(tori) semper Aụg(usto).
12 a Nicaea mil(ia) XXV
ἀπὸ Νεικαίας
κε΄.

[RRMAM]

Çeviri: Kralın nice uzun yıllarına! Imperator Caesar Flavius Valerius Constantinus'a, dindar, bahtlı muzaffer (ve) sürekli Augustus'a ve Flavius Iulius Constantius'a, dindar, bahtlı muzaffer (ve) sürekli Augustus'a ve Flavius Iulius Constans'a, dindar bahtlı muzaffer (ve) sürekli Augustus'a. Nikaia'dan 25 (Roma) mili. [H. S. ÖZTÜRK]

26. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Alta doğru genişleyen, kireçtaşından silindirik bir miltaşı. Miltaşının arka tarafı işlenmemiş, kaba bırakılmış. Yazıtın ilk üç satırı silinmiş. Rasura'lı bu alanın üstünde bir çelenk motifi bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyü, Doğancılar mevkii [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 2.55 m; Ç: 56 cm; HY: 3.3–5.3 cm [ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 19 [H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 104–5, no. 58
Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

vacat B(ona) f(ortuna) vacat
Πολλά τ-
ὰ ἔτη τοῦ
βασιλέως ⟦[Imp(erator)]⟧ C⟦ae(sar) M(arcus) Aurel⟧lius
⟦Antoninus Pius Augus⟧tus,
⟦Parthicu⟧s max(imus),
⟦Britan⟧ni[cu]s max(imus),
⟦Ger⟧mạnicụs max(imus),
pontifex v max(imus),
tribunic(ia) pot(estate) XVIIII,
imp(erator) III, co(n)s(ul) IIII, p(ater) p(atriae),
vacat proco(n)s(ul). vacat
a Nicaea
vacat XXVI
ἀπὸ Νικαίας
vacat κς′.

[ÖZTÜRK]

Çeviri: Uğurlu olsun! Kralın nice uzun yıllarınaé Augustus Parthicus maximus, Britanicus maximus, Germanicus maximus, üçüncü kez imperator, on sekizinci tribunica yetkisine haiz, üçüncü kez consul, vatanın babası, proconsul Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Pius. Nikaia'dan 26 (Roma) mili. [H. S. ÖZTÜRK]

27. MACRINUS VE DIADUMENIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Alta doğru genişleyen, kireçtaşından silindirik, ortadan ikiye kırılmış bir miltaşı. Miltaşının arka tarafı işlenmemiş, kaba bırakılmış. Yazıtın ilk üç satırı silinmiş. Rasura'lı bu alanın üstünde bir çelenk motifi bulunmaktadır" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyü, Doğancılar mevkii [ÖZTÜRK].

Ölçüler : Y: 1.55 m; G: 65 cm D: 36 cm; HY: 3.7–5.9 cm [ÖZTÜRK]

Fotoğraf : Fig. 20 [H. S. ÖZTÜRK]

Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 106–8, no. 59

Tarih : M.s. 11 Nisan/Mayıs 217–218 [KIENAST]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caesar ⟦M(arcus) Opel-⟧
lius Severus ⟦Macri-⟧
4 nus pius fel(ix), Aug(ustus),
pontifex max(imus), tṛibu-
nic(iae) potest(ate), cọ[n]s(ul) II, p(ater) p(atriae),
proco(n)s(ul) et Ṃ⟦(arcus) Opelli-⟧
8 us Antoniṇus ⟦Dia-⟧
dumen[ianus nobi]-
lissim(us) ⟦Caesar⟧, filius
[eius, p]r(i)n(ceps) nostri.
12 a Nicaea mil(ia) (XXVI)
ἀπὸ Νικαίας
[κς΄].

[ÖZTÜRK]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Opellius Severus Macrinus, dindar, bahtlı Augustus, en yüce rahip, tribunicia yetkisine haiz, ikinci kez consul, vatanın babası, proconsul ile (Diodumenianus'un) oğlu, bizim princeps'imiz, pek soylu Caesar Marcus Opellius Antoninus Diadumenianus, Nikaia'dan (26 Roma mili). [H. S. ÖZTÜRK]

28. TRAIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken below. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief: a wreath, with ties, on the sunken face which is enclosed between half–garlands. The inscription was cut on a prepared, raised panel. Surface: very worn and cracked. Letters: worn but legible" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyü Selviler Pınarı [INikaia].

Ölçüler : Y: 65 cm; Ç: 45 cm; HY: 2 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 21 [D. H. FRENCH]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 103–4 no. 57; RRMAM III 4. 72©; PHI278101; INikaia 1002
Tarih : M.s. 115–21 Şubat–10 Aralık 116 [KIENAST]

Imperator Caesar divi
Nervae filius Nerva Traianus,
Optumus Augustus, Germanicus,
4 Dacicus, Parthicus, pontifex ma-
ximus, trib(uniciae) poṭẹṣṭ(atis) XVIIII, imp(erator)
XI, co(n)s(ul) VI, p(ater) p(atriae) viam vetustate cor-
rumpatam (sic) restituit.
8 vacat a Nicạẹạ [– – –]
– – –

[INikaia]

Çeviri: Imperator, Caesar, Tanrı Nerva'nın oğlu, Nerva Traianus optumus Augustus Germanicus Dacicus Parthicus, en yüce rahip, iktidarının on dokuzuncu yılı, on birinci kez Imperator, altıncı kez consul, vatanın babası, eskiliği dolayısıyla yıpranmış yolu onarttı. Nikaia'dan … (Roma mili). [H. S. ÖZTÜRK]

29. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder, tapering towards the top. Hard, pale limestone. The shaft is oval section. Surface and letters: worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Üyük köyü Gölmevkii, nehrin yakınında [RRMAM].
Ölçüler : Y: 1.65 m; G: 34 cm; D: 25 cm; HY: 4.5–9 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fig. 22 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 73(B); PHI278122; INikaia 1023
Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KIENAST]

Imp(erator) Caes(ar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)
Diocletianus
p(ius) f(elix) inv(ictus) [A]ug(ustus) et
4 Imp(erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius) Val(erius)
Maximianus
p(ius) f(elix), inv(ictus), Aug(ustus) et
Fl(avius) Val(erius) Constantius

et Gal(erius) Val(erius) Maximianus
nobb(ilissimi) Caesares.
a Nicaea mil(ia) XXVI
ἀπὸ Νεικαίας
vac. κς΄.

[INikaia]

Çeviri: Dindar, bahtlı, yenilmez, Augustus Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus ve dindar, bahtlı, yenilmez, Augustus Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus ve soylu Caesar'lar Flavius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus. Nikaia'dan 26 mil.

30. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken above. Pale grey limestone. Surface and letters: worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Üyük köyünden Mustafa SÖĞÜT'ün evinin duvarında [INikaia].
Ölçüler : Y: 1.8 m; Ç: 45 cm; HY: 4 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 23 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 73(A); PHI278105; INikaia 1006
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

– – –
[a Nicaea]
mil(ia) XXVII
[ἀπὸ Νεικαίας]
[κζ΄].

[INikaia]

Çeviri: … Nikaia'dan 27 mil. [S. ŞAHİN]

31. SEPTIMIUS SEVERUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kireçtaşından, dairesel formda üst yarısı kırık miltaşı" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Ölçü bilgisi yayımlanmamıştır.
Fotoğraf : Fotoğraf yayımlanmamıştır.
Edisyon : Yeni yazıt; H. S. ÖZTÜRK'ün notlarına göre, env. No. 243
Literattür : ÖZTÜRK et alii 2016: 38.
Tarih : M.s. 197–199 [ÖZTÜRK]

32. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder, tapering towards the top. Hard, pale limestone. The shaft is oval section. Surface and letters: worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Karaağaç köyünün meydanında [INikaia].
Ölçüler : Y: 88 cm; G: 38 cm; D: 26 cm; HY: 5–7 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 24 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 74; PHI278106; INikaia 1007
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?
No. : M32

– – –
[a Nicaea mil(ia) XXVIII]
ἀπὸ Νεικαίας
μίλια κη΄.

[INikaia]

Çeviri: … Nikaia'dan 28 mil. [S. ŞAHİN]

33. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS VE MARCELLUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Alt yarısı kırık bir miltaşı" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Ölçü bilgisi yayımlanmamıştır.
Fotoğraf : Fotoğraf yayımlanmamıştır.
Edisyon : Yeni yazıt; H. S. Öztürk'ün notlarına göre, env. No. 242
Literatür : ÖZTÜRK et alii 2016: 38.
Tarih : 9 Eyl. 337–28 Mayıs 366'ten sonra [KIENAST]

34. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kireçtaşından alt yarısı tamamen kırık bir miltaşı" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Ölçü bilgisi yayımlanmamıştır.
Fotoğraf : Fotoğraf yayımlanmamıştır.
Edisyon : Yeni yazıt; H. S. ÖZTÜRK'ün notlarına göre, env. No. 244
Literatür : ÖZTÜRK et alii 2016: 38.
Tarih : M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [KIENAST]

35. Septimius Severus Zamanina Tarihli Miltaşı

"A simple cylinder. Brokan above 1. Hard, grey limestone. At the top of the shaft, in relief, in an arch–like recess: a wreath with ties. The inscription was cut, on the face of the shaft, on a prepared, smoothed panel below the recess. Surface: smoothed but now slightly worn and damaged in places. Letters: mostly well preserved, variable in size and alignment; (L) U for V, (Gk) lunate sigma, Ω" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Vezirhan–Gölpazarı yolunun geçtiği Dikenli Boğazı adındaki dağ geçidinde [INikaia].

Ölçüler : Y: 1.30 m; Ç: 46 cm; HY: 1 cm [INikaia]

Fotoğraf : Fig. 25 [S. Şahin]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 75(A); PHI278107; INikaia 1008

Tarih : M.s. 199 [INikaia]; M.s. 197/198 [RRMAM]; M.s. 197–199 [Kienast]

Imp̣ẹ̣ṛạtor Caesar L(ucius) Septi-
mius Severus Pius Perti-
[n]ax Augustus, Arabicus,
[Adi]abe[nic]us, Parthicus ma-
x̣ịmus, [pont]ifex maxımus, tri-
bunicia[e pote]s̩ta(ti)s VI, impera-
[tor] XI, co[nsul] II, pater patrıae,
[pr]o̩co(n)s(ul) et [I]m̩perator Caesar
[Marcus] Aurelius Antoninus Augus-
tus tribuniciae potesta(ti)s II
[e]t P(ublius) Septimius ⟦Ḡ[e]ṭạ⟧ Caesar
[r]estituerunt p̣[er] Quintum
Tineium Sacerdotem le<g>(atum) Aug(storum)
[pro] p[ra]etorẹ. A Niceae (sic)
vacat XXXII
[Αύ]τοκράτωρ Κ̃εσαρ Λ. Σεπτίμιος (sic)
[Σεουῆ]ρος Εὐσεβὴς Πέρτιναξ Σε[β]αστὸ[ς]
[Παρθ]ικὸς μέγιστος ἀρχιερεὺς μέγιστος
[δημ̣]αρχικῆς ἐξουσίας ς΄, α<ύ>τοκράτωρ αι΄,
[ὕπα]τος η΄ πατῆρ [π]ατρίδος, ἀνθύπατος,
[καὶ Α]ὐτοκράτω[ρ Κ]αῖσαρ Μ. Αὐρήλιος Ἀν-
[τωνε]ῖνος [Σεβασ]τὸς δημαρχικῆς ἐξ-
[ους]ί[α]ς [β΄ καὶ Π. Σεπτί]μ̣ιος ⟦[Γέτα]⟧ Καῖσαρ ἀπο-
[κα]τ̣ἑσ̣τ̣η̣[σαν δι]ὰ Κ. Τινείου Σακέ<ρ>δοτος
[πρ]ε̣σ̣β̣ευτ̣ο̣[ῦ καὶ] ἀντισστρατήγου τῶν
[Σε]βαστῶ<ν>. ἀπὸ Νικέας ΛΙΙ΄. (sic)

[INikaia]

20 [ὕπα]τος <II>(?) [INikaia] | 23 Αὐ[γου]στος [RRRAM]

Çeviri: Imperator Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax Augustus Arabicus Adiabenicus Parthicus maximus, en yüce rahip, altı yıldır hükümdar, on birinci kez Imperator, ikinci kez consul, vatanın babası, proconsul ve Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus, hükümdarlığının ikinci yılı ve Publius Septimius Geta Caesar, elçi ve valileri Quintus Tineius Sacerdos aracılığı ile (yolu) onarttılar. Nikaia'dan 32 (Roma mili). [S. ŞAHİN]

36. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

"Both are in the form of a simple cylinder, (milestone 2) on a round base" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Küçüksusuz köyünün girişinde bulunan durağın yakınında, Gölpazarı yolunun kuzeyinde. İkinci miltaşı çeşmenin önünde [RRMAM].
Ölçüler : Y: 1.82 m; Ç: 70 cm; HY: – [RRMAM]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4 no. 75(B), (C)
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

37. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

"All three are in the front of a simple cylinder" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Küçüksusuz köyüne dönen Gölpazarı yolunun kuzey tarafında [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 75(D), (F)
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

38. I. VALENTINIANUS, VALENS, II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder, on a round base. Chipped and broken above and below. Hard, grey limestone. The shaft is slightly square in section. At the top of the shaft: traces of a sunken panel. Surface: worn and pitted. Letters: worn but legible, variable in size and shape; broken–bar A, Y for V" [RRMAM].

"Mielenstein, wohl in situ" [INikaia].

"Derselbe Meilenstein, wie nr 1010. Man hat die ältere Inschrift teilweise vom Stein entfernt und die neue aufgesetzt" [INikaia].

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Beşevler köyünün 1.5 km kadar batısında, Gölpazarı–Vezirhan yolunun kenarındaki bir tarlada [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.

Ölçüler **:** Y: 90 cm; Ç: 51 cm; HY: 5–6 cm [RRMAM]; Y: 92 cm; Ç: 50 cm; HY: 3–5 cm [INikaia]

Fotoğraf **:** Fig. 26 [D. H. FRENCH]

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 76; PHI278109–278110; INikaia 1010–1011

Tarih **:** M.s. 9 Eylül 337–28 Mart 364'ten sonra/27 Ağustos 367'den sonra [KIENAST]

(A)
Valentiniano
et valenti
pp(iis) ḟf(elicibus) s(e)mper
4 vv Au[gg](ustis).

(B)
[Imp(eratori) Caesari Fl(avio) iuni(ori)]
[Constantino p(io) f(elici), vic(tori)]
[semper] Aug(usto) et (Fl(avio)]
4 [Iul(io) Constanti]–
o p(io) f(elici), vic(tori) semper [Aug(utso) et]
Fl(avio) Iul(io) Constanti p(io)
f(elici vic(tori) semper Aug(usto).

[INikaia]

Çeviri: (A) Valentinianus ve Valens'e, dindar, bahtlı, sürekli Augustus'lara. (B) Imperator Caesar Flavius Valerius Constantinus'a, dindar, bahtlı muzaffer (ve) sürekli Augustus'a ve Flavius Iulius Constantius'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constans'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a. [S. ŞAHİN]

39. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Unterteil eines Meilensteines" [INikaia].

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Beşevler köyünün kuzeyinde, Bolatlı ve Aktaş köylerine giden yolun üstünde Damlar mevkiinde [INikaia]. Yazıtın kayıp olduğu, bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.

Ölçüler **:** Y: 42 cm; Ç: 42 cm; HY: 3 cm [INikaia]

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 77; PHI278108; INikaia 1009
Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KIENAST]

[Imp(erator) C(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)]
[Diocletianus p(ius) f(elix), inv(ictus), Aug]ustus]]
[et Imp(erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius) Val(erius)]
4 [Maximianus p(ius) f(elix), inv(ictus) Aug(ustus) et]
Ḟl(avius) Ṿạ[l(erius) Constantius]
et G̣ạḷ(erius) Ṿạḷ(erius) [Maximianus]
nobb(ilissimi) C̣ạ[esares].
8 a Nica[ea mil(ia) – – –)
ἀπὸ Ν[ι]κ̣[αίας – – –΄]

[INikaia]

Çeviri: Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Flavius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus, soylu Caesar'lar. Nikaia'dan … Roma mili. [S. ŞAHİN]

40. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken at the top. Hard, pale limestone. The text was inscribed on the prepared of a raised panel within a tabula ansata, traces of which are preserved both on r. And on 1.. Surface and letters: very worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesindeki mezarlıkta [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.
Ölçüler : Y: 1.20 m; Ç: 57 cm; HY: 6–7 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 78(A)
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

– – –
a Nica[ea mil – – –]
vac.
ἀπὸ Νεικ̣[αί]ας
[– – –]

[RRMAM]

Çeviri: … Nikaia'dan … (Roma mili).

41. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken at the top. Hard, pale limestone. The text was inscribed on the prepared of a raised panel , perhaps within a tabula ansata (?) Surface and letters: very worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesindeki mezarlıkta [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.

Ölçüler **:** Y: 95 cm; Ç: 57 cm; HY: 4–6 cm [RRMAM]

Fotoğraf **:** Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 78(B); PHI278123; INikaia 1024

Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı?

– – –
ἀπὸ Νικ[αίας]
μ΄(?).
[INikaia]

Çeviri: … Nikaia'dan 40 (?) (Roma mili). [S. ŞAHİN]

42. TARİHSİZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken below, chipped at the top. Surface and letters: very worn. Inscription not legible." [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Çımışkı köyünün camisinin kapısında [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.

Ölçüler **:** Y: 57 cm; Ç: 35 cm; HY: – [RRMAM]

Fotoğraf **:** Fig. 27 [D. H. FRENCH]

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 79

Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı?

43. DIOCLETIANUS VE MAXIMIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Chipped and broken at the top. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief: a wreath with ties; below the wreath the inscription was cut on the smoothly prepared surface of a raised tabula ansata. Surface: slightly worn. Letters: worn but clear and legible, neat in shape and arrangement but variable in size" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Doğancılar köyünün mezarlığında [RRMAM].
Ölçüler : Y: 1.77 m; Ç: 45 cm; HY: 3.5–5 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 28 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 80; PHI278111; INikaia 1012
Tarih : M.s. 21 Mayıs (?) 293–1 Mayıs 305 [KIENAST]

vac. B(ona) f(ortuna)
v Imp C(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)
Diocletianus
v p(ius) f(elix), inv(ictus) Aug(ustus) et
v Imp(erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius) Val(erius)
Maximianus
v p(ius) f(elix), inv(ictus) Aug(ustus) et
Fl(avius) Val(erius) Constantius
et Gal(erius) Val(erius) Ma[x]imianus
vac. Nobb(ilissimi) Caesares.
[a Nicaea mil(ia) XXXX..]
vac. [ἀπὸ Νεικαίας]
vacat [μ.΄].

[INikaia]

Çeviri: Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Flavius Valerius Constantius ve Galerius Valerius Maximianus, soylu Caesar'lar. Nikaia'dan 40 Roma mili. [S. ŞAHİN]

44. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Kireçtaşından, altı kırık, üstü oyuk silindir bir miltaşı. Taş tarladan çıkartılırken ikiye ayrılmış; diğer yarısının akıbeti bilinmiyor. Sütun aşağıya doğru incelmektedir" [ÖZTÜRK].
Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Ölçü bilgisi yayımlanmamıştır.
Fotoğraf : Fotoğraf yayımlanmamıştır.
Edisyon : Yeni yazıt; H. S. ÖZTÜRK'ün notlarına göre, env. No. 94
Tarih : M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [KIENAST]

45. II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı

"A simple cylinder. Broken into three pieces. Grey limestone" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Sarıhacılar köyünün mezarlığında [RRMAM].

Ölçüler : Y: 1.20 m; Ç: 37 cm; HY: 4 cm [RRMAM]

Fotoğraf : Fig. 29 [D. H. French]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 81; PHI278124; INikaia 1025

Tarih : M.s. M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [Kienast]

[Im]p(eratori) Caess(aribus) (sic) Fl(avio) Val(erio)
Constantino p(io) f(elici)
vic(tori) semper Aug(usto)
et Fl(avio) Iul(io)
Constantio p(io) f(elici)
semper Aug(usto)
et Fl(avio) Iul(io)
Constanti p(io) f(elici)
semper Aug(usto).

[INikaia]

Çeviri: Imperator Caesar'lar Flavius Valerius Constantinus'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constantius'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constans'a, dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustus'a. [S. Şahin]

46. I. Valentinianus ve Valens Zamanlarına Tarihli Miltaşı

"Meilenstein. Der Stein wurde oben und unten abgeschlagen und wohl als Grabstein wieder verwent" [INikaia].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Gökçeözü köyünün mezarlığında [RRMAM].

Ölçüler : Y: 67 cm; Ç: 32 cm; HY: 2–4 cm [INikaia]

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 82; PHI278112; INikaia 1013

Tarih : M.s. Mart 364'ten sonra/27 Ağustos 367'den sonra [Kienast]

– – –
[V]alentiniano
[et Val]ẹṇṭị
[pp(iis) ff(elicibus)(?) s]ẹmpeṛ

vv [A]ugg(ustis).

[INikaia]

Çeviri: … Valentinianus ve Valens'e, dindar (ve) bahtlı (?), sürekli Augustus'lara. [S. ŞAHİN]

47. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete but chipped above. Hard, grey limestone. The section of the shaft is somewhat square, i.e. a rectangle with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath, with ties, on the sunken face ihch is enclosed between half–garlands. Surface: worn. Letters: sharp and clear, neat in size, shape, alignment and arrangement; broken–bar A" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Sakarya ili Taraklı ilçesi Duman mahallesinin çeşmesinde [RRMAM].
Ölçüler : Y: – ; G: 36 cm; D: 29 cm; HY: 2.5–3 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fig. 30 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 83; PHI278125–278126; INikaia 1026–1027
Tarih : M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [KIENAST]

[I]mp(eratori) Caess(aribus) (sic) Fl(avio) Val(erio)
Constantino p(io) f(elici)
vic(tori) semper Aug(usto)
et Fl(avio) Iul(io)
Constantino p(io) f(elici)
vic(tori) semper Aug(usto)
et Fl(avio) Iul(io)
Constanti p(io) f(elici)
vic(tori) semper Aug(usto)
– – –
nobb(ilissimis) Caes(aribus)
– – –

[RRMAM]

Çeviri: Imperator Caesar'lar Flavius Valerius Constantinus'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constantius'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constans'a, dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustus'a … soylu Caesar'lar … [S. ŞAHİN]

48. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

"Both are milestones in the form of a simple cylinder" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Narzanlar köyünün mezarlığında [RRMAM].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM 4 no. 84(A), (B)
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

49. VESPASINIANUS, TITUS VE DOMITIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"… handelt es sich um eine unten abgeschlagene Säule aus Kalkstein. Die Rückseite wurde rauh belassen, während die Vorderseite geglättet ist. Dort ist oben ein Kranz mit langen, geschwungenen Bändern angebracht. Das Inschriftfeld ist durch einen unregelmäßigen Rahmen hervorgehoben, der an den Seiten mit Henkeln (ansata) ausgestattet ist." [ADAK – ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Kayabaşı köyü Gökdere mevkii [ADAK – ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 98 cm; Ç: 41 cm; HY: 2.1–5.1 cm [ADAK – ÖZTÜRK]
Fotoğraf : Fig. 31 [M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK]
Edisyon : ADAK – ÖZTÜRK 2016: 72–73
Tarih : M.s. Mart 78'den sonra [KIENAST]

Imp(erator) Caesar Ves[pa]sianus
Aug(ustus), p(ontifex) m(aximus), tr(ibunicia) pot(estate) VIIII, imp(erator) XVIII,
p(ater) p(atriae), co(n)s(ul) VIII, desig(natus) VIIII;
Imp(erator) Titus Caesar, Aug(usti) f(ilius),
Co(n)s(ul) VI, des(ignatus) VII;
Domitianus Caesar, Aug(usti) f(ilius),
co(n)s(ul) V, des(ignatus) VI,
vias n novo munierunt per
L(ucium) Antonium Nasonem proc(uratorem)
eorum. A Nicaea
XXXXXVIIII
ἀπὸ Νικαίας
νθ΄.

[ADAK – ÖZTÜRK]

Çeviri: Imperator Caesar Vespasianus Augustus, baş rahip, dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, on sekizinci kez Imperator olarak selamlanmış, vatanın babası, sekizinci kez consul olup, dokuzuncu kez consul'lüğe seçilmiş bulunan; Imperator'un sekizinci kez consul olup, dokuzuncu kez consul'lüğe seçilmiş

bulunan oğlu Imperator Titus Caesar kendilerinin procurator'u Lucius Antonius Naso aracılığıyla yolları yeniden onarttılar. Nikaia'dan 59 mil. [M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK]

50. I. VALENTINIANUS VE VALENS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Complete but chipped at the top and bottom. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, on the front face, in relief: a small wreath with ties. Surface: worn. Letters: worn, some clear, others indistinct, variable in size and alignment; broken–bar A" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Kayabaşı köyündeki Gökdere altı mevkiinde [RRMAM].
Ölçüler : Y: 1.99 cm; Ç: 44 cm; HY: 3–7 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fig. 32 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 85; INikaia 1028
Tarih : 28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra [KIENAST]

(A)
– – –
Fl Val Constа[ntio]
et Gal Val Maх[imiano]
[?]

(B)
dd(ominis) nn(ostris)
Valentino
et Valenti
4 pp(iis) ff(elicibus) semper
Aug(ustis).
M(iliare) p(assum)

[RRMAM]

Çeviri: (A) … Flavius Valerius Constantius'a ve Galerius Valerius Maximianus'a (B) Efendilerimiz Valentinianus ve Valens'e dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustuslara. Miliare passum [S. ŞAHİN]

51. PHILIPPUS ARABS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Chipped at top. Hard, pale limestone. At the top of the shaft, in relief: a wreath (without ties ?). The text was inscribed on a prepared surface. Surface:

worn. Letters: worn but clear and legible, variable in size and shape; U for V" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Çayköy'ün mezarlığında Ender VARINLIOĞLU'nun aldığı bir estampajda [INikaia].

Ölçüler : Y: 76 cm; Ç: 56 cm; HY: 4–4.5 cm [INikaia]

Fotoğraf : Fig. 33 [D. H. FRENCH]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 86(A); PHI278114; INikaia 1015

Tarih : M.s. 244 [INikaia; KIENAST]; 244–247 [RRMAM]

B(ona) f(ortuna)
Imperatori Caesa-
ri Marco Iulio
Philippo pio felici
invicto Augusto
pontifici maximo
tribunici(ae) pot(estatis).
a Nicaea mil(ia) LXIIII
vacat ξδ′.

[INikaia]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Iulius Philippus'a, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus'a, en yüce rahip için, hükümdarlığının ilk yılı. Nikaia'dan 64 (Roma) mili. [S. ŞAHİN]

52. PHILIPPUS ARABS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Broken at top. Hard, pale limestone. The shaft is somewhat rectangular in section, i.e. an elongated square with rounded corners. The text was inscribed on a prepared surface. Surface: slightly worn. Letters: worn but clear and legible; broken–bar A" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Çayköy'ün mezarlığında Ender VARINLIOĞLU'nun aldığı bir ıstampajda [INikaia].

Ölçüler : Y: 90 cm; Ç: 44 cm; HY: 4–4.5 cm [INikaia]

Fotoğraf : Fig. 34 [D. H. FRENCH]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 86(B); PHI278113; INikaia 1014

Tarih : M.s. 244 [INikaia; KIENAST]; 244–247 [RRMAM]

– – –
[p]ịus felịx
Aug(ustus). A Ni-
caea mili-

a LXIIII
ἀπὸ Νικαίας
vv ξδ΄.

[INikaia]

Çeviri: … dindar (ve) bahtlı Augustus. Nikaia'dan 64 (Roma) mili. [S. ŞAHİN]

53. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

Tanım bilgisi bulunmamaktadır.
Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Çayköy [RRMAM].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 86€–€
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

54. IULIANUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Broken below. Pale grey limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. Above the inscription, in relief: a wreath" [RRMAM].
Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Himmetoğlu köyünün çevresinde [INikaia].
Ölçüler : Y: 65 cm; Ç: 45 cm; HY: 4.5–5 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 35 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4 no. 87(A); PHI278118; INikaia 1019
Tarih : M.s. Şubat 360–26/27 Haziran 363 [KEINAST]

d(omino) n(ostro)
Fl(avio) Cl(audio) Iuliano
p(io) f(elici) s<e>mper
4 vac. Aug(usto).

[INikaia]

Çeviri: Efendimiz Flavius Claudius Iulianus'a, dindar, bahtlı, sürekli Augustus'a. [S. ŞAHİN]

55. ELAGABALUS ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Broken above r. And below. Hard, grey limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath, with ties, on the sunken face which is enclosed between half–garlands" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Himmetoğlu köyü Jandarma karakolunun önünde [INikaia].
Ölçüler : Y: 2.25 m; Ç: 45 cm; HY: 4 cm [INikaia]
Fotoğraf : Fig. 36 [D. H. FRENCH]
Edisyon : RRMAM III 4, no. 87(B); PHI278121; INikaia 1022
Tarih : M.s. 16 Mayıs 218–11 Mart 222 [KIENAST]; 222 [INikaia]

B(ona) f(ortuna)
Imp(erator) Caes(ar) M(arcus)
Aurel<i>us
4 ⟦[Antoninus]⟧
pius fel[ix]
Aug(ustus). A Nị[cae]-
a miḷ[ia LX– – –]
8 [ἀπὸ Νικαίας]
vv [ξ.΄].

[INikaia]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius Antoninus, dindar, bahtlı Augustus. Nikaia'dan 6… (Roma) mili. [S. ŞAHİN]

56. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

"A simple cyliner. Complete ? Hard, pale limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath (with ties); the inscription was cut on a prepared, smoothed panel" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Bölücekova köyünün yaklaşık 4 km güneybatısında, Turhan AKSOY'un tarlasında, Roma yolunun güneyinde, Himmetoğlu karakolundan getirilmiş [RRMAM]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.
Ölçüler : Y: 1.80 m; Ç: 40 cm; HY: – [RRMAM]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 88(A)
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

57. II. CONSTANTINUS, CONSTANS VE II. CONSTANTIUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner on roughly cut base. Complete but chipped at the top r. Hard, grey limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath with ties; below the wreath the inscription was cut on a

prepared, smoothed panel. Surface: very worn. Letters: faint where worn but clear and legible elsewhere, neat in shape, alignment and arrangement, slightly mvariable in size; broken–bar A, U for V" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Bölücekova köyünde, Roma yolunun kuzeyinde, Himmetoğlu karakolundan getirilmiş [RRMAM].

Ölçüler : Y: 2.65 m; G: 50 cm; D: 60 HY: 3–4 cm [RRMAM]

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 88(B); PHI278116–278117; INikaia 1017–1018

Tarih : M.s. 9 Eylül 337–Nisan 340 [KIENAST]

B(ona [f(ortuna)]
Imp(eratori) Caess(ari) (sic) Fl(avio) Val(erio)
Ç̣ọṇstantino p(io) f(elici)
4 ṿịc̣(tori) semper Aug(usto)
vv et Fl(avio) Iul(io)
Constantio p(io) f(elici)
ṿic(tori) seṃp̣ẹr Aug(usto)
8 vv ẹṭ F̣ḷ(avio) Iul(io)
Ç̣onstạṇti p(io) f(elici)
ṿịc(tori) semper Aug(usto).
– – –

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar'lar Flavius Valerius Constantinus'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constantius'a, dindar, bahtlı, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a, ve Flavius Iulius Constans'a, dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustus'a … [S. ŞAHİN]

58. I. VALENTINIANUS VE VALENS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder on a roughly cut base. Comptlete. Hard, grey limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath, with ties, on the sunken face which is enclosed between halfgarlands; below the wreath the inscriptions was cut on a prepared, smoothed panel. Surface: very worn. Letters: worn and indistinct" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Bölücekova köyünde, Roma yolunun kuzeyinde, Himmetoğlu karakolundan getirilmiş [RRMAM].

Ölçüler : Y: 2.43 m; Ç: 66 cm; HY: 3.5–6.5 cm [RRMAM]

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 88©; PHI278120; INikaia 1021

Tarih : M.s. 28 Mart 364'ten sonra/27 Ağustos 367'den sonra [KIENAST]

[B(ona)] f(ortuna)
v [dd(ominis)] nn(ostris)
Valentiniano
et Valenti
pp(iis) ff(elicibus) semper
[Augg(ustis)]
– – –

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Efendilerimiz Valentinianus ve Valens'e dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustus'lara … [S. ŞAHİN]

59. DIOCLETIANUS, MAXIMIANUS, IOVIANUS, I. VALENTINIANUS VE VALENS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Recently broken at the top. Hard, pale limestone. The shaft is rectangular in section with rounded corners. At the top of the shaft, in relief: a wreath. On the shaft beside the wreath: the first line of texts (1) and (2); below the wreath the remainder of the two texts was cut on a raised, prepared panel with small tabs (0.08 wide) at the side in the manner of a tanula ansata. Surface: worn. Letters: worn but clear and legible, variable in size; (texts 2 and 3) broken–bar A" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Ahmetbeyler köyü Mehmet TOYGAR'ın tarlasında [RRMAM].

Ölçüler : Y: 1.93 m; Ç: 49 cm; HY: 4–9.5 [RRMAM]

Fotoğraf : Fig. 37 [D. H. FRENCH]

Edisyon : RRMAM III 4, no. 89; PHI278115–278119–27812128; INikaia 1016–1020–1029

Tarih : M.s. 21 Mayıs 293–28 Mart 364'ten sonra/27 Ağustos 367'den sonra [KIENAST]

(A)
B(ona) f(ortuna)
⟦[Imp(erator) C(aesar) G(aius) Aur(elius) Val(erius)]⟧
⟦[Diocletianus p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus)]⟧
⟦[et Imp(erator) C(aesar) M(arcus) Aur(elius)]⟧
⟦[Val(erius) Maximianus]⟧
p(ius) f(elix) inv(ictus) Aug(ustus)
ę<t> Fl(avius) Val(erius) Con[stantius]
[eț Gal(erius) Val(erius) Maximianus]
nobb(ilissimi) Ca[esares].

[a Nicaea mil(ia) LXVIIII](?)
ἀπὸ Νε̣ικ̣αίας
12 vac. Ξ̣θ̣΄.

(B)
– – – (?)
[d(omini)] n(ostro)] (?)
Fl(avio) Ioviano
victori
4 semper [Aug(usto)].

(C)
[dd(ominis) nn(ostris)]
Valentinian<o> et
Valenti [pp(iis) ff(elicibus)]
4 seṃper Aug<g>(ustis).

[INikaia]

Çeviri: (A) Uğurlu olsun! Imperator Caesar Gaius Aurelius Valerius Diocletianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Imperator Caesar Marcus Aurelius Valerius Maximianus, dindar, bahtlı, yenilgisiz Augustus ve Flavius Valerius Constantius ve Galeriıs Valerius Maximianus, soylu Caesar'lar. Nikaia'dan 69 (Roma) mili. (B) … (?) Efendimiz (?) Flavius Iovianus'a, muzaffer (ve) sürekli Augustus'a. (C) Efendilerimiz Valentinianus ve Valens'e, dindar, bahtlı (ve) sürekli Augustus'lara. [S. ŞAHİN]

60. TARİHSİZ VE YAZISIZ BİR MİLTAŞI

"A simple cylinder" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Ankara ili Nallıhan ilçesi Subaşı köyü, okulun arkasında [RRMAM].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 90
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

61. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"… ein stark beschädigter, riesiger Meilenstein…" [MAREK].

Buluntu Yeri : Ankara ili Nallıhan ilçesi Sobran köyü [MAREK].
Ölçüler : Y: ca. 1 m; Ç: – HY: – [MAREK]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 91; AE (2000) 1358; MAREK 2000: 130–1, no. 5
Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

Imp(erator) Cae[s(ar) M(arcus) Aureli]us
Antoni[nus Pius] Aug(ustus),
Parthicu[s maxi]mus,
4 Brita[nnicus maxi]mus,
Germ[anicus maxi]mus,
[pontifex maxi]mus,
– – –

[MAREK]

Çeviri: Imperator Caesar Marcus Aurelius Pius Augustus, baş rahip, Parthicus maximus, Britannicus maximus, Germanicus maximus …

62. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cylinder. Broken into three large pieces and a myriad of small fragments. Hard, prey limestone. The top is flat. The surface of the inscribed area was smoothed. Surface and letters: worn" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü, Roma yolunun kuzeyinde; in situ [RRMAM].
Ölçüler : Y: 2.5 m; Ç: 75 cm; HY: 5–5.5 cm [RRMAM]
Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.
Edisyon : RRMAM III 4, no. 92; AE (1984) 889
Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

[B(ona) f(ortuna)]
[Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) A]urellius (sic)
[Antoninus] P̣i̇us Aug(ustus),
4 [Parthic]us maximus,
[Britanni]cus maximus,
[Germa]nicus maximus,
[tribuni]c(ia) pot(estate) XVIIII,
8 [imp(erator) III, co(n)s(ul)] IIII, [p(ater) p(atriae)] proco(n)s(ul).
[a Iuliop]o[li mil(ia) VIIII]
[ἀπὸ Ἰο]υλ[ιοπόλεως]
θ′.

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius Antininus Pius Augustus, baş rahip, Parthicus maximus, Britannicus maximus, Germanicus maximus, on dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, üç kez Imperator olarak selamlanmış, dördüncü kez consul, vatanın babası, proconsul. Iuliupolis'ten 9 (Roma) mili.

63. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Cylindrical grey limestone milestone. Small broken part at the edge of the upper side" [AVCU].

Buluntu Yeri : Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü, modern karayolu ile Atça yolu ile Nallıhan–Ankara yolunun arasındaki sapağın yaklaşık 1.2 km kuzeyinde [AVCU].

Ölçüler : Y: 2.7 m; Ç: 65 cm; HY: 5 cm [AVCU]

Fotoğraf : Fig. 38 [F. AVCU]

Edisyon : IAM 4 in ACM 4 (2021) no. 43; AVCU 2020: 166–7, no. 1

Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

B(ona) [f(ortuna)]
Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Aurelius
Antoninus Pius Aug(ustus),
Parthicus maximus,
Britannicus maximus,
Germanicus maximus,
pontifex maximus,
tribunic(ia) pot(estate) XVIIII,
imp(erator) III, co(n)s(ul)] IIII, p(ater) p(atriae) proco(n)s(ul).
A Iuliopoli vacat ἀπὸ Ἰουλιοπόλεως
VII vacat ζ'.

[AVCU]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius Antininus Pius Augustus, baş rahip, Parthicus maximus, Britannicus maximus, Germanicus maximus, on dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, üç kez Imperator olarak selamlanmış, dördüncü kez consul, vatanın babası, proconsul. Iuliupolis'ten 7 mil. [AVCU]

64. MACRINUS VE DIADUMENIANUS ZAMANLARINA TARİHLİ MİLTAŞI

"Cylindrical grey limestone milestone. Broken form upper and down side. The insription on the shat is very worn, mostly illegible" [AVCU].

Buluntu Yeri **:** Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü, modern karayolu ile Atça yolu ile Nallıhan–Ankara yolunun arasındaki sapağın yaklaşık 1.2 km kuzeyinde [AVCU].

Ölçüler **:** Y: 2.7 m; Ç: 65 cm; HY: 5 cm [AVCU]

Fotoğraf **:** Fig. 39 [F. ONUR]

Edisyon **:** IAM 4 in ACM 4 (2021) no. 45; ONUR 2020: 99–101; AVCU 2020: 167–9 no. 2

Tarih **:** M.s. Ekim 217–Mayıs 218 [ONUR]

vac. Ḅ(ona) f(ortuna)
[Imp(erator)] Caesar M[arcus] ⟦[Opelli-]⟧
⟦[us]⟧ [Se]ṿerus ⟦[Macrinus Pius]⟧
⟦[Felix]⟧ Ạụg(ustus), pontiḟex [maximus],
ṭṛibụnicae poṭestạ(te) Ị, ҫọ(n)s(ul) [II]
[desig]natus, pater pạṭṛịạẹ,
[pro]co(n)s(ul) eṭ Ṃ[arcus] ⟦[Opellius]⟧
[A]ṇtoniṇus ⟦[Diadumenianus]⟧
ṇọḅịḷ[is]simus Caesar, filius
[ei]ụṣ, [p]ṛịnc(eps) ṣụị. A Iuliop[oli]
vacat VIỊ vacat ζ'.

[ONUR]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Opellius Severus Macrinus Pius Felix Augustus, baş rahip, birinci kez tribunica yetkisine haiz, ikinci kez consul'lüğe seçilmiş olan, vatanın babası, proconsul ve Imperator'un oğlu, Marcus Opellius Antoninus Diadumenianus, soylu Caesar, princeps'imiz. Iuliupolis'ten 7 mil. [ONUR]

65. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Broken into three pieces, one large and two small; the top fragment is triangle–shaped. Hard, grey limestone. The top is flat. The surface of the shaft was roughly dressed but the inscribed area was smoothed. Surface and letters: slightly worn. There are two large, ancient rivets, one at the top right–hand corner of the inscribed area, the other at the r. rear of the shaft; they hold the triangle–shaped top fragment to the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri **:** Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü, Roma yolunun modern yolla kesiştiği noktanın 300 m doğusunda, in situ [RRMAM].

Ölçüler **:** Y: 2.75 m; Ç: 70 cm; HY: 6–7 cm [RRMAM]

Fotoğraf **:** Fig. 40 [D. H. FRENCH]

Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 93; AE (1984) 890

Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

[B(ona)] f(ortuna)
Imp(erator) Caes(ar) M(arcus) Aurellius
Antoninus Pius Aug(ustus),
Parthicus maximus,
Britannicus maximus,
Germanicus maximus,
pontifex maximus,
tribunic(ia) potest(ate) XVIIII,
imp(erator) III, co(n)s(ul) IIII, p(ater) p(atriae) proco(n)s(ul).
a Iuliopoli mil(ia) V
ἀπὸ Ἰουλιοπόλεως
ε΄.

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius Antininus Pius Augustus, baş rahip, Parthicus maximus, Britannicus maximus, Germanicus maximus, on dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, üç kez Imperator olarak selamlanmış, dördüncü kez consul, vatanın babası, proconsul. Iuliupolis'ten 5 (Roma) mili.

66. CARACALLA ZAMANINA TARİHLİ MİLTAŞI

"A simple cyliner. Broken into three pieces, one large and two small; the top fragment is triangle–shaped. Hard, grey limestone. The top is flat. The surface of the shaft was roughly dressed but the inscribed area was smoothed. Surface and letters: slightly worn. There are two large, ancient rivets, one at the top right–hand corner of the inscribed area, the other at the r. rear of the shaft; they hold the triangle–shaped top fragment to the shaft" [RRMAM].

Buluntu Yeri : Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü, vadinin 150 m batısında, Kayabükü–Kösebükü yolunun 1.70 km kuzeyinde, in situ, Miltaşı Roma Hamamları'nda 184 envanter numarasıyla sergilenmekte [RRMAM].

Ölçüler : Y: 2.60 m; Ç: 83 cm; HY: 5.5–6 cm [RRMAM]

Fotoğraf : Fotoğraf bulunmamaktadır.

Edisyon : RRMAM III 4, no. 94; AE (1984) 891

Tarih : M.s. 214/215 kışı–10 Aralık 216 [KIENAST]

[B(ona) f(ortuna)]
Imp(erator) Cạ[es(ar) M(arcus) Aurellius] (sic)

Ạnṭ[oninus Pius Aug(ustus)],
Ṗaṛṭḥi[cus maximus],
Britannicus ma[ximus],
Germanicus maxi[mus],
pontifex m[a]x[imus],
tribunic(ia) potesṭ(ate) X[VIIII],
imp(erator) III, co(n)s(ul) IIII, p(ater) p(atriae) prọ̣ç[o(n)s(ul)].
a Iuliopoli ἀπὸ Ἰουλιο[πόλεως]
vac. VIII vac. η΄. vac.

[RRMAM]

Çeviri: Uğurlu olsun! Imperator Caesar Marcus Aurelius Antininus Pius Augustus, baş rahip, Parthicus maximus, Britannicus maximus, Germanicus maximus, on dokuzuncu kez tribunica yetkisine haiz, üç kez Imperator olarak selamlanmış, dördüncü kez consul, vatanın babası, proconsul. Iuliupolis'ten 8 (Roma) mili.

2. KÖPRÜLER

1. MOEDO ORIENTIS KÖPRÜSÜ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Selçik köyü Karabağlar mevkii [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : ÖZTÜRK 2021: 5–8
Tarih : M.s. IV. yüzyılda yıkılmış olabileceği düşünülmektedir [ÖZTÜRK]

"Yayınlarda yer almayan bu köprüye ait birkaç temel kalıntısı, ancak su seviyesinin en aza indiği dönemlerde kısa süreli olarak görülebilmektedir" [ÖZTÜRK].

2. GÖKSU KÖPRÜSÜ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Göksu çayının ağzında [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : ÖZTÜRK 2021: 5.
Literatür : KEP. 167–8; DUP. 9.
Tarih : Doğu Roma–Osmanlı [ÖZTÜRK]

"Göksu çayının ağzında Doğu Roma ve Osmanlı dönemi izler bulunan yıkılmış bir köprü" [ÖZTÜRK].

3. MAURICIUS KÖPRÜSÜ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Taşkesen mevkii [ÖZTÜRK]
Ölçüler : U: ca. 180 m: G: – [ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 126, no. 78.
Tarih : Ms. 527–602 [ÖZTÜRK]

"En az on en fazla 12 kemerli 180 m uzunluğunda, Sakarya Nehri'nde 7–8 m yukarıda bulunan ve karada iki ayağının harçla güçlendirilmiş temelleri ve Sakarya Nehri'nde yıkılmış kaya blokları bulunan Roma köprüsü" [ÖZTÜRK].

4. GÖYNÜK KÖPRÜSÜ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Göynük deresinin ağzında [VON DIEST]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : VON DIEST 1898: 18.
Tarih : Roma imparatorluk Çağı?

“Von der Brücke über den Gönük–Su bei Kasandjilar führt am Sakaria–Ufer ein Pfad weiter…” [VON DIEST].

5. IULIUPOLIS KÖPRÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Ankara ili Nallıhan ilçesi Çayırhan köyü
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** Edisyon bulunmamaktadır.
Tarih **:** Tarih bilgisi bulunmamaktadır.

Böyle bir antik köprüye ulaşılamamıştır; ancak TESTIMONIA M65’in ardından Roma yolunun devam edebilmesi için bir köprü olmak zorundadır.

3. YOL KALINTILARI

1. HYRIBOLUM YOL KALINTISI

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gölcük ilçesi [VON DIEST]
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** VON DIEST 1898: 10.
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı? [VON DIEST]

"…aber verwachsene Römerstrasse über Eribolon…" [VON DIEST]

2. ORHANİYE–SARIAĞIL YOL KALINTISI

Buluntu Yeri **:** Bursa ili İznik ilçesi Orhaniye mahallesi ve Sarıağıl mahallesi arasında? [FRANÇOIS et alii].
Ölçüler **:** U: –; G: ca. 6 m [FRANÇOIS et alii]
Edisyon **:** FRANÇOIS et alii 1993: 70
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı [FRANÇOIS et alii]

"… vers le sud–est, une route pavée qui a par endroits 6 m de largeune borne milliaire tronquée, sans inscription…" [FRANÇOIS et alii].

3. ARAPUÇTU YOL KALINTISI

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Arapuçtu, Fındıklı mevkii [ÖZTÜRK].
Ölçüler **:** U: ca. 70 m; G: ca. 4 m [ÖZTÜRK]
Edisyon **:** ÖZTÜRK 2021: 3–5; INikaia II: 55.
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı [ÖZTÜRK]

"Yolun içinde araba tekerlerleklerinin oluşturduğu derin izler görünmekte; ancak yol, 70 m sonra aniden kesilmekte ve topraklı bir alan başlamaktadır. Kayaların açılmasıyla yapılan yolun hemen hemen başlangıç noktasında olasılıkla bir gözetleme kulesine ait temel izleri yer almaktadır" [ÖZTÜRK].

4. PAŞALAR YOL KALINTISI

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Osmaneli ilçesi Paşalar mevkii, VON DIEST'in bahsettiği taşların bulunduğu yer tespit edilemedi [RRMAM].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** RRMAM III 4, no. 71; VON DIEST 1898, 18
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı? [VON DIEST]

"…ist in beiden Richtungen auf mehrere kilometer in 8–10 Schritt breiter Pflasterung erhalten…" [VON DIEST].

5. DOĞANCILAR YOL KALINTISI

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Doğancılar köyü [INikaia].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** INikaia II: 60
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı? [INikaia]

"Taş döşeli eski bir yolun izleri Doğancılar mezarlığında, yani 1012 numaralı miltaşının hemen ön tarafında görülmektedir" [INikaia].

4. YAZITLAR

1. LUCULLUS'UN MARCUS STATIUS IULIANUS VE S. RUFUS TARAFINDAN ONURLANDIRILMASI

"Stela lapidis marmorei, anaglypho repraesentante virum et aquialam ornata, prope oppidum Gebze inventa, nunc in museo Constantinopolitano collocata" [TAM].

Buluntu Yeri : Kocaeli ili Gebze ilçesi [TAM]
Ölçüler : Y: 71 cm; G: 40 cm; D: 10 cm; HY: 1.2 cm [TAM[
Edisyon : TAM IV 1; SEG XV 776; SEG II 666; IGR II 256
Literatür : SEG LXIV 1268; SEG XX 20; SEG IV 726
Tarih : M.s. III. yüzyıl [SEG LXIV]

Ἀγαθῇ τύχῃ. Μᾶρκος Στάτιος Ἰουλιανὸς καὶ Σ...-
λιος Ῥοῦφος στρατιῶται σπείρης ἕκτης ἱππικ[ῆς]
οἱ ἐπὶ τῶν σ<τ>ατιώνων τῶν ἄκτων καὶ νουμέρων καὶ οἱ
4 [μ]ουλίωνες οἱ ἐπεστῶντες συνωρίᾳ εὐχαριστοῦσιν Λευ-
[κο]ύλλῳ Ἡδύος ἐπιμελητῇ κτηνῶν Καίσαρος.

[TAM]

2. PEISISTRATOS VE AİLESİNİN MEZARI

"Drei zusammengehörige Marmorplatten" [INikaia].

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Elbeyli mahallesinin güneyinde, yani antik Nikaia nekropolisinden İznik Müzesi'ne getirilmiş olup envanter numarası bulunmamaktadır [INikaia].
Ölçüler : (C): Y: 90 cm; G: 1.75 m; D: 30 cm; HY: 4–7.5 cm [INikaia]
Edisyon : PHI277953; INikaia 275; DALEGGIO D'ALESSIO 1964: 196–8; L. ROBERT – J. ROBERT, BE 59.60 (1946) no. 189; SCHNEIDER 1943: 40, no. 19
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı?

(A)
Πεισίστρατος
Πεισιστράτου
τοῦ Πεισιστρά-
του ζήσας ἔτ-
4 η να΄. χαῖρε.
Πεισίστρατος
Ἀττικοῦ γερουσιαστὴς
ζήσας ἔτη με΄. χαῖρε.

(B)
Πεισίστρατος Πεισιστράτου
v τοῦ Βιτεύου είατρὸς
vv ζήσας ἔτη νε΄. χαῖρε.
Ἀντιοχὶς Ἀντιόχου ἡ καὶ
Ἀντωνία ζήσασα ἔτη ξς΄. χαῖρε.
v Γλύκων Πεισιστράτου ζήσας
v ἔτη γ΄. χαῖρε.

(C)
Ἀπολλόδοτος
Πεισιστράτου
ζήσας ἔτη λε΄.
vv χαῖρε.
Ἀπολλόδοτος
Πεισιστράτου
είατρὸς ζή-
σας ἔτη κς΄
vv χαῖρε.

[PHI]

Çeviri: (A) Peisistratos'un (torunu), Peisistratos oğlu Peisistratos elli bir yıl yaşadı. Hoşça kal! Attikos oğlu gerusiastes Peisistratos elli beş yıl yaşadı. Hoşça kal! (B) Biteuas'ın torunu, Peisistratos oğlu Peisistratos elli beş yıl yaşadı. Hoşça kal! Antiokhos kızı Antiokhis (Antonia) altmış altı yıl yaşadı. Hoşça kal! Peisistratos oğlu Glykon üç yıl yaşadı. Hoşça kal! (C) Peisistratos oğlu Apollodotos otuz beş yıl yaşadı. Hoşça kal! Peisistratos oğlu hekim Apollodotos yirmi altı yıl yaşadı. Hoşça kal! [S. ŞAHİN]

3. PHILOTHEOS VE EŞİNİN MEZARI

"Beyaz renkli kireçtaşıdan yapılmış bir mezar stelinin üst parçası. Üst kısmı tamamen kırılmış olan eser, kare prizması şeklinde bir bloktan oluşmaktadır. Sağ ve sol kısmı düzlenmiş; arka kısmı ise kaba bırakılmıştır. En üst fascia'da 3, orta fascia'da 2, en al faskia'da 1 olmak üzere 6 satırlık yazıt okunabilmektedir" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Salamçeşme mevkii [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 1.06 m; G: 92 cm; D: 1.14 m; HY: 1.3–3.3 cm [ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 74–5, no. 23; ÖZTÜRK et alii 2018: 240–1
Tarih : M.s. II. yüzyıl [ÖZTÜRK]

[Φι]λόθεος Γηρίου γερουσιαστὴς
[τὸ μνημεῖ]ον κατεσκεύασεν ἑαυτῷ ζῶν
[καὶ τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ Ἀ]ριστενέτη ἔτη vacat ν′ χαῖρε.
[ÖZTÜRK]

Çeviri: Gerias oğlu Philotheos bu mezarı hayattayken kendisine ve elli yıl yaşayan eşi Aristenete'ye yaptırdı. Hoşça kal! [H. S. ÖZTÜRK]

4. ADI BİLİNMEYEN BİR İMPARATORA AİT YAZIT

"Arab–utckdu, l'Arabe a voté" [MENDEL]. Yazıtın bir yol yapımı ya da tamirine dair bir yazıt olabilme ihtimali vardır [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü Arapuçtu mevkii [MENDEL]. Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 67–9, no. 23; MENDEL 1900: 395
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı [ÖZTÜRK]

Imp(erator) [Caesar]
divi [
[ÖZTÜRK]

5. MAURICIUS'UN MONOGRAMI

"Kireçtaşından dörtgen bir blok üzerinde monogram" [ÖZTÜRK].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Selçik köyü Taşkesen mevkii. Sakarya Nehri'nin ortasındaki adacık üzerinde, köprü ayaklarının dibinde [ÖZTÜRK]
Ölçüler : Y: 96 cm; G: 90 cm; D. 1.65 m; HY: 6–15 cm [ÖZTÜRK]
Edisyon : ÖZTÜRK 2022: 126–8, no. 78; ÖZTÜRK 2021: 13–4, no. 3; ÖZTÜRK 2020: 124–5, no. 6
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı [ÖZTÜRK]

Μα(υ)ρ(ι)κ(ί)ου.
[ÖZTÜRK]

Çeviri: Mauricius'un. [ÖZTÜRK]

6. ADI BİLİNMEYEN KİŞİ VEYA KİŞİLERİN MEZARI

"Architravaufaatz aus graeum Kalkstein einer monumentalen Basis" [INikaia].

Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Osmaneli ilçesi Medetli köyü Mehmet ACAR'ın evinin bahçesinde [INikaia] Yazıtın kayıp olduğu bölgede yüzey araştırması yapan H. S. ÖZTÜRK tarafından söylenmektedir.
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** ÖZTÜRK 2022: 112–3, no. 63; PHI278236; INikaia 1247
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı [ÖZTÜRK]

– – –
ζῶντες κατεσκέο[υασαν – – – γερου-]
σιαστῇ τῷ πατρὶ ζήσαν[τι ἔτη –΄]
[PHI]

Çeviri: Filanca kişiler hayattayken … yıl yaşayan gerusiastes babalarına (bu mezarı) yaptırdılar. [S. ŞAHİN]

7. P. ANTEROS'UN GERUSIA TARAFINDAN ONURLANDIRILMASI

"Allseitig gebrochenes Fragment vor einem Haus…" [INikaia].
Buluntu Yeri **:** Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Doğancılar köyü [INikaia].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** PHI278211; INikaia 1203; L. ROBERT – J. ROBERT, Et. Anat. 240 (non vidi); MENDEL 1900: 405, no. 86
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı?

– – –
– – –ὴ γε]-
[ρου]σία ἐτ[εί]-
[μ]ησ[ε]ν Π. Ἀ[ν]-
4 [τέρ]ωτα, Π. Τα-
[– – –]ου Ἀχαϊκοῦ
[πραγ]ματευτήν,
[ἀν]αστρεφόμεν[ον]
8 [– – –] ἐν τῷ [ἐμπο]<ρί>ῳ(?) Α
[– – –]Κ[– – –]ΛΙΑΠ[– – –]
– – –
[INikaia]

Çeviri: … Gerusia, P. Anteros'u, P. Ta[– – –]os Akhaikos'un [emporion'da ?] (Pazaryerinde) ticarî işlerini yürüten [ve – – –] (kişiyi) onurlandırdı. [S. ŞAHİN]

8. Sa…deanos(?) Demos'unun Onurlandirma Yazit Fragmani

"Kireçtaşından sol köşe hariç tüm köşeleri kırık bir onurlandırma yazıt fragmanı; sol yan tarafta bir bitki motifi yer almaktadır" [Öztürk].

Buluntu Yeri : Bolu ili Göynük ilçesi Kilciler köyü [Öztürk].
Ölçüler : Y: 51.4 cm; Ç: 45.3 m; HY: 2.9–4.4 cm [Öztürk]
Edisyon : Öztürk 2016: 466, no. 1
Tarih : M.s. II. yüzyıl [Öztürk]

[– – – ὸ]
δῆμος Σᾳ[– – –]
δέανος ὑπ[ὲρ– – –]
Κιννάμου.[
ΛΟΥ οἰκονό̣[μου]
αὐτοῦ ΠΑ.[
εὐεργέτου̣[
ΝΟΣ ὑπο Α.[

[Öztürk]

Çeviri: Sa…deanos demos'u euergetes filancanın oikonomos'u Kinnamos için … (bu yazıtı dikti) [H. S. Öztürk]

9. Zeus İçin Sunu

"Altar aus Kalkstein. Das obere profil ise leicht beaschaedigt; die Inschrrift stark verwittert" [INikaia].

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Sarıhocalar köyünden Gölpazarı'na giden yolun kenarındaki antik mezarlıkta [INikaia].
Ölçüler : Y: 1.20. m; G: 48 cm; D: 46 cm HY: 3.5 cm [INikaia]
Edisyon : PH278145; INikaia 1057
Tarih : M.s. III. yüzyıl [INikaia]

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Διὶ ὀ̣σ̣ί̣ῳ ἐπηκόῳ
Κοσμιανὸς οἰκο-
νόμος ὑπὲρ τῶν
δεσποτῶν
εὐχήν.

[INikaia]

Çeviri: Uğurlu olsun! Ulu ve (duaları) işiten Zeus'a adağı, efendilerinin hayrına çiftlik kâhyası Cosmianus (sundu). [S. ŞAHİN]

5. HÖYÜKLER

1. KARADİN HÖYÜK

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Karadin köyünün güneyinde.
Ölçüler : Ölçü bilgisine ulaşılamamıştır.
Edisyon : TIB 13 s.v. "Schinae"; INikaia II: 55
Tarih : Tunç Çağı–Geç Doğu Roma Çağı [TIB 13]

"Der kleine, bronzezeitliche Siedlungshügel wurde in röm. Zeit wieder besiedelt u. in mittel– oder spätbyz." [TIB].

2. ÇAKILARASI TEPESİ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü [EFE].
Ölçüler: Y : 5.5 m; Ç: 70 m [EFE]
Edisyon : NİKOLAYİDİS 2016: 28–9, no. 3; EFE 1992: 566
Tarih : Geç Kalkolitik Çağ–Klasik Çağ [EFE]

"Çakılarası Tepesi; köyün yaklaşık 4 km. kadar batısında, Çiftlik Köyü'nün ise hemen kuzeydoğsunda doğal bir tepe üzerinde yer almaktadır. 70 m. çapında ve 5.5 m. yüksekliğinde olup üzerindeki malzeme Geç Kalkolitik, İTÇ I dönemlerini kapsamaktadır. Klasik Dönem malzemesi özellikle yamaçta görülmüştür" [NİKOLAYİDİS].

3. GÖKTEPE HÖYÜK

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Düzmeşe köyü [ÖZTÜRK].
Ölçüler : Y: 23 m; Ç: 40–60 m [EFE et alii]
Edisyon : ÖZTÜRK 2021: 4; NİKOLAYİDİS 2016: 29, no. 4; EFE et alii 2015: 499
Tarih : İlk Tunç Çağı–Klasik Çağ [EFE et alii]

"Göktepe Höyük; büyük bir kısmı yol tarafından kesilmiş olan doğal tepenin kuzey ve doğu yamaçlarında yer almaktadır. Ova seviyesinden yüksekliği 23 m. ve üzerindeki düzlük 60x40 ebatlarındadır. Malzemenin dağılımı değerlendirildiğinde yerleşmenin yaklaşık 120x100 m. ebatlarında bir alana yayılmış olduğu görülmektedir. Erozyon ve tarım nedeniyle tahrip görmüştür. Kuzey yamacında yangın tabakası saptanmıştır. Malzeme yoğun şekilde İTÇ II ve İTÇ III evrelerini kapsarken, Klasik Dönem malzemesi de görülmüştür" [NİKOLAYİDİS].

4. KAZANCI HÖYÜK

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Kazancı köyü Kavakderesi mevkii [NİKOLAYİDİS].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : NİKOLAYİDİS 2016: 28, no. 2
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı ve öncesi [NİKOLAYİDİS]

"Köyün kuzey yönünde Sakarya nehrinin kenarında doğal bir tepenin batı yamacında yer almaktadır. Kuzey–güney doğrultuludur. Batı eteğinde tarım faaliyetleri yürütüldüğü için höyüğün bir bölümü formunu büyük ölçüde kaybederek düzleşmiştir. Yüzeyde yoğun olarak Roma Dönemi ve daha öncesine tarihlenen keramik parçaları gözlenmiştir" [NİKOLAYİDİS].

5. ÜYÜK HÖYÜK

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Üyük köyü [TIB 13]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : TIB 13: 1072; EFE et alii 2014: 499; INikaia II: 11; FRENCH 1981: 23
Tarih : İlk Tunç Çağı–Geç Doğu Roma Çağı [EFE et alii]

"Hüyük (Siedlungshügel); Reste einer Umfassungsmauer aus Bruchstein, Mörtel u. Ziegeln, Gebrauchskeramik; buz. Keramik auch Feldern der Umbegung" [TIB].

6. İKİ HÖYÜK VE ÇEVRESİ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Aktaş Köyü Beşevler mevkii [ÇELİK et alii]
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : NİKOLAYİDİS 2016: 35–6, no. 22; ÇELİK et alii 2006: 130
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı [ÇELİK et alii]

"İki höyük ve çevresi, Roma İmparatorluk Dönemi yerleşimine aittir" [ÇELİK et alii].

7. SULUK HÖYÜK

Buluntu Yeri : Bilecik ili Gölpazarı ilçesi Arıcaklar köyü [NİKOLAYİDİS]
Ölçüler : Y: 10–15 m; Ç: 500 m [NİKOLAYİDİS]
Edisyon : NİKOLAYİDİS 2016; 36, no. 23
Tarih : Helenistik Çağ–Roma İmparatorluk Çağı [NİKOLAYİDİS]

"Suluk Höyük; oval formda yaklaşık 500 m. çarpında ve 10–15 m. yüksekliğindedir. Höyüğün tepe kısmı tarımsal faaliyetlerle tahrip olmuştur. Yüzeyde yapılan inceleme sonucunda çok sayıda Helenistik Dönem, Roma Dönemi ve Geç Antik Çağ'a ait

kaliteli keramik parçaları tespit edilmiştir. Muhtemelen yerleşimin üst yapı katına ait olan taşların höyüğün üst kısmında bir araya toplandığı gözlemlenmiştir" [NİKOLAYİDİS].

6. TÜMÜLÜSLER

1. MALTEPE TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** İstanbul ili Maltepe ilçesi [BORA].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** BORA 2015: 125; DOMINIAN 1917 (non vidi)
Tarih **:** Tarih bilgisi bulunmamaktadır.

"Maltepe'de 'taş aletler' içeren tümülüsler ve tepelerin varlığına ilgili eserine DOMINIAN değinmiş, ancak herhangi bir sayı veya yapıları hakkında bilgiye yer vermemiştir" [BORA].

2. GEBZE TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gebze ilçesi muhtemelen Pavli Tepe mevkii [BORA].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** BORA 2015: 136; FIRATLI 1959: 70 (non vidi)
Tarih **:** Tarih bilgisi bulunmamaktadır.

"İstanbul–İzmit arasında, Marmara sahili güzergâhı üzerinde varlığı belirtilen ilk Tümülüs, muhtemelen E5 karayolunun güneyinde, ihtimalle günümüzde Pavli Tepe olarak anılan yükselti üzerinde yer almaktaydı. Fakat günümüzde yapılaşmaya ve sanayiye açık bir bölge olduğundan söz konusu tümülüsün herhangi bir izine rastlamak mümkün değildir" [BORA].

3. TURGUT MAHALLESİ TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili İzmit ilçesi Turgut mahallesindeki antik kentin dışında, batı nekropolisi sınırları içinde [MELLINK].
Ölçüler **:** Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon **:** BORA 2015: 142–4; MELLINK 1973: 191; ŞAHİN 1937: 22; MANSEL 1973: 149 (non vidi); FIRATLI 1959 (non vidi)
Tarih **:** M.ö. II. yüzyıl–M.s. I. yüzyıl [ŞAHİN]

"… a tumulus with tomb chamber is reported by Dr. Nezih FIRATLI. The chamber is barrel–vaulted and rectangular in plan with a short dromos and stone door. In the chamber were three sarcophagi, two along the long walls, one at right angles along the rear wall" [MELLINK].

4. KANLIBAĞ TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili İzmit ilçesi Kadıköy mahallesi Kanlıbağ mevkii Antik Nikomedeia'nın doğu nekropolisinde [BORA].
Ölçüler **:** Y: 1.98 m; G: 1.83 m; U: 2.09 (mezar odası) [BORA]
Edisyon **:** BORA 2015: 154–9
Tarih **:** Erken Helenistik Çağ– M.s. II. yüzyıl [BORA]

"1967 yılında ev temeli açma çalışmaları sırasında tespit edilmiştir. Yapının toprak yığma tepesi, tarımsal faaliyetler nedeniyle tamamen düzleşmiştir" [BORA].

5. İHSANİYE TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gölcük ilçesi İhsaniye Stad caddesinin batısında [BORA].
Ölçüler: Y : 12–15 m; Ç: 50 m [BORA]
Edisyon **:** BORA 2015: 174–5
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı?

"Tümülüs özel bir arazi içerisinde bulunduğundan dolayı, birtakım şahsi tasarruflara maruz kalmış ve üzerinde su deposu gibi müştemilatlar inşa edilmiş, tarımsal faaliyetler dolayısıyla formu bozulmuştur" [BORA].

6. HİSAREYN TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri **:** Kocaeli ili Gölcük ilçesi Hisareyn köyü Yusuntarla mevkiinin güneybatısında [BORA].
Ölçüler **:** Y: 1.2–1.8 m; Ç: 12 m [BORA]
Edisyon **:** BORA 2015: 175–6
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı?

"Gölcük–Nimetiye köy yoluna bakan yüksekçe bir tepenin ve kuzey–kuzeybatıya doğru yükselen bir tarlanın doğu yamacındadır. Taş dolgunun içerisinde ve etrafında yoğun miktarda pişmiş toprak kiremit ve çeşitli kaba keramik parçalarına rastlanmıştır" [BORA].

7. DÖRTTEPELER TÜMÜLÜSÜ I

Buluntu Yeri **:** Bursa ili İznik ilçesi Elbeyli köyü Dörttepeler mevkii [BORA].
Ölçüler **:** Y: 2.43 m; G: 2.05 m (mezar odası) [BORA]
Edisyon **:** BORA 2015: 247–52
Tarih **:** Roma İmparatorluk Çağı? [BORA]

"Şist kayacından oluşan doğal bir yükseltiye inşa edilen mezar odası ve dromosun üzeri toprak ile örtülmüş durumdadır" [BORA].

8. DÖRTTEPELER TÜMÜLÜSÜ II

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Elbeyli köyü Dörttepeler mevkii [BORA].
Ölçüler : Y: 9 m; Ç: 35 m [BORA]
Edisyon : BORA 2015: 252–62
Tarih : M.ö. III. yüzyıl [BORA]

"Etrafı duvarla çevrili köy mezarlığında bulunan tepenin bir dromos, mezar odasına inen basamaklı bir orta bölüm ve bir mezar odası barındırdığı tespit edimiştir" [BORA].

9. HESPEKLİ TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Elbeyli köyü Hespekli mevkii [BORA].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : BORA 2015: 262–3
Tarih : Tarih bilgisi bulunmamaktadır.

"Bir tümülüse ait mermer (?) blok taşlardan yapılmış bir mezar odasının varlığına değinilmekte ve 1992 yılında tescil bilgilerine rastlanmaktadır" [BORA].

10. ÇAM KORULUĞU TÜMÜLÜSÜ

Buluntu Yeri : Bursa ili İznik ilçesi Elbeyli köyü Çam Koruluğu mevkii [BORA].
Ölçüler: Y : 1.5 m; Ç: 10 m [BORA]
Edisyon : BORA 2015: 263
Tarih : Geç Roma İmparatorluğu Çağı? [BORA]

"… toprak yığma bir tümülüs kalıntısına dair kayıtlar bulunmaktadır. 'Dede Mezarı' olarak bilindiği iletinen alan, kaçak kazılar dolayısıyla yoğun tahrip görmüş ve arşivlere 'Tümülüs Kalıntısı' olarak yansımıştır" [BORA].

11. OSMANELİ (DİĞER) TÜMÜLÜSLERİ

Buluntu Yeri : Bilecik ili Osmaneli ilçesi Kaşıkçı, Kazancı ve Büyükyenice köyleri [BORA].
Ölçüler : Ölçü bilgisi bulunmamaktadır.
Edisyon : BORA 2015: 265
Tarih : Roma İmparatorluk Çağı? [BORA]

"Roma Dönemi (?) tümülüsler söz konusudur. Sayıları konusunda da bir netlik söz konusu olmamakla birlikte Osmaneli'nin köylerinde en az üç adet tümülüsün varlığı ortaya konabilir" [BORA].

EKLER

TABLOLAR

Tablo 10: Itinerarium Burdigalense

Yerleşim Adı	Yerleşim Türü	Numarası	Önceki Mesafe (Roma mili / km)
Calcedonia	mansio	571.7–10	
Nassete	mutatio	571.11	7 / 10.36
Pandicia	mansio	572.1	7 / 10.36
Pontamus	mutatio	572.2	13 / 19.24
Libissa	mansio	572.3	9 / 13.32
Brunga	mutatio	572.6	12 / 17.76
Nicomedia	civitas	572.7	9 / 13.32
Hyribolum	mutatio	573.1	10 / 14.8
Libum	mansio	573.2	11 / 16.28
Liada	mutatio	573.3	12 / 17.76
Nicia	civitas	573.4	9 / 13.32
Schinae	mutatio	573.5	8 / 11.84
Mido	mansio	573.6	7 / 10.36
Chogeae	mutatio	573.7	6 / 8.88
Thateso	mutatio	573.8	10 / 14.8
Tutaio	mansio	573.9	9 / 13.32
Protunica	mutatio	573.10	11 / 16.28
Artemis	mutatio	573.11	12 / 17.76
Dablae	mansio	574.1	6 / 8.88
Ceratae	mansio	574.2	6 / 8.88
Fines	mutatio	574.4	10 / 14.8
Dadastano	mansio	574 5	6 / 8.88
Trans Monte	mutatio	574.6	6 / 8.88
Milia	mutatio	574.7	11 / 16.28
Iuliopolis	civitas	574.8	8 /11.84

Tablo 11: Itinerarium Antonini

Yerleşim Adı	**Numarası**	**Önceki Mesafe (Roma mili / km)**
Calcedonia	139.2	4 / 5.92
Panticio/Pantecio	139.3	15 / 22.2
Pantecio	231.1	
Libissa/Lybissa	140.1	24 / 35.52
Nicomedia	140.2	22 / 32. 56
Libo	140.3	21 / 31.08
Nicia	141.1	23 / 34.04
Moedo Orientis	141.2	16 / 23.68
Tottaio	141.3	28 / 41.44
Dablis	141.4	28 / 41.44
Cenon Gallicanon	141.5	18 / 26.64
Dabastana	142.1	21 / 31.08
Iuliopolim	142.2	26 / 38.48

Tablo 12: Tabula Peutingeriana

Yerleşim Adı	Haritadaki Yeri (Segmentum)	Sonraki Mesafe (Roma mili / km)
Calcedonia	ix 1	37 / 54.76
Livassa	ix 2	23 / 34.04
Nicomedia	ix 2	12 / 17.76
Eribulo	ix 2	33 / 48.84
Nicea	ix 2	40 / 59.2
Tateabio	ix 3	23 / 34.04
Dablis	ix 3	40 / 59.2
Dadastana	ix 3	38 / 56.24
Iuliopoli	ix 3	

Tablo 13: Itineraria ve Miltaşları (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı)

Miltaşı	Itin. Burd.		Itin. Ant.		Tab. Peut.	
	Calcedonia		Calcedonia		Calcedonia	
M1		7 mp.				
	Nassete			15 mp.		
		7 mp.				
	Pandicia		Pandicio			37 mp.
M2		13 mp.				
	Pontamus			24 mp.		
M3–10		9 mp.				
	Libissa		Libissa		Livassa	
		12 mp.				
	Brunga			22 mp.		23 mp.
M11(?)–14		9 mp.				
	Nicomedia		Nicomedia		Nicomedia	
		10 mp.				12 mp.
	Hyribolum			21 mp.	Eribulo	
		11 mp.				
	Libum		Libo			
		12 mp.				
	Liada			23 mp.		33 mp.
M15–16		12 mp.				
	Nicia		Nicia		Nicea	
M17–18		8 mp.				
	Schinae			16 mp.		40 mp.
M19–20		7 mp.				

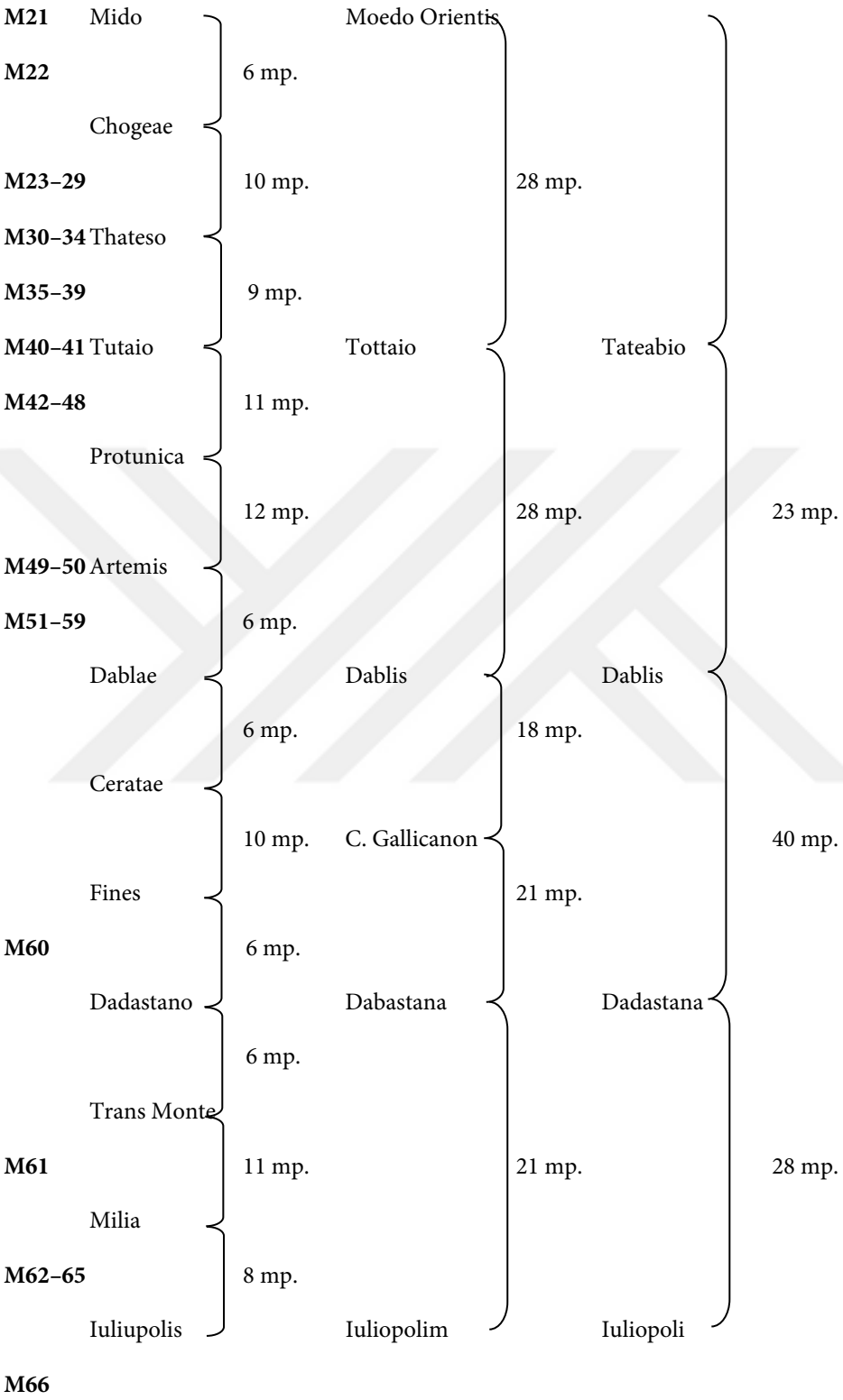
M21
Mido
Moedo Orientis
M22
6 mp.
Chogeae
M23–29
10 mp.
28 mp.
M30–34
Thateso
M35–39
9 mp.
M40–41
Tutaio
Tottaio
Tateabio
M42–48
11 mp.
Protunica
12 mp.
28 mp.
23 mp.
M49–50
Artemis
M51–59
6 mp.
Dablae
Dablis
Dablis
6 mp.
18 mp.
Ceratae
10 mp.
C. Gallicanon
40 mp.
Fines
21 mp.
M60
6 mp.
Dadastano
Dabastana
Dadastana
6 mp.
Trans Monte
M61
11 mp.
21 mp.
28 mp.
Milia
M62–65
8 mp.
Iuliupolis
Iuliopolim
Iuliopoli
M66

Tablo 14: Gezginlerin Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı)

Seyyahlar	Rotalar
BUS. 1550–1560	Scutaria → Cartali → Gebise → Nicomedia → Kasockli → Nicaea [BUS. 53–5]
DERN. 1553–1555	Üsküdar → Caldean → Chartophilon → Geuise → Nicomedia → Kasikli → Obelisk → Nice [DERN. ii 207–9; 213–6]
TAV. 1676	Scutaret → Cartali → Gebise [TAV. ii 5–7]
PEYS. 1745	Scutari → Kalkhedon → Byrias → Kartalimene → Pandikhium → Gevize → Tarjca → Bozukhisar → Dil → Braca → Nikomedia [PEYS. 6–18]
OTTER. 1748	Scutare → Kadikieu → Kartal → Pendik → Guegnebize → Taouchandgik → İzmid → Iznik → Lefkiè [OTTER. 37–43; 48]
OLIV. 1807	Scutari → Calcédoine → Pantık → Tuzla → Guebeseh [OLIV. vi 73–6; LUTHER 1989: 106]
HAM. 1818	Skutari → Maldepe → Pendik → Gebise → Nicomedie → Kasikli → Obelisk → Nicäa [HAM. 175–181]
DUP. 1819	Scutari → Chalcédoin → Karta → Gueïbizè → Nicomédie → Djenisli → Nicée → Lapkiè → Indjèpoungar → Guieulbazar [DUP. 1–7; 9–12]
MAC. 1829	Scutari → Maltepe → Kartal → Pendik → Turla → Dschepizeh → Dil → Nicomedia [LUTHER 1989: 106]

Kep. 1831	Scutari → Cartal → Pantichium → Ghebseh → Damleh → Dil → Ismid → Isnik → Lefkeh [Kep. 134–43; 167–8]
Mich. & Pouj. 1835	Scutari → Libyssa → Nicomédie → Nicée → Lefkeh [Mich. & Pouj. 557–9]
Pouj. 1840	Kartal → Pendicapeum → Dil → Geubzé → Nikomédie → Nicée → Lefkeh [Pouj. 157; 186–8]
Ara. 1887	Scutary → Calcedoine → Maltepè → Cartalunium → Gueibizè → Nicomedie [Ara. 59–61; 149–51]
Diest. 1898	Nicomedia → Eribolum → Bagtchedjik → Obelisk → Elbeilik → Nicaea → Karadin → Giöksümühle → Djambaskaja → Levkeh → Kassandjilar → Gönüksu → Mededli → Gölbasar → Atjilar [Diest. 10–8]

Tablo 15: Kartografların Çizdiği Rotalar (Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı)

Haritalar	Rotalar
FER. 1731	Scutari → Gesbise → Nicomedia
VAU. 1751	Chalcedonia → Pantichium → Pontamus → Lybissa → Astacus → Nicomedia → Eribulum → Nicaea
BOW. 1766	Skudar → Isnikmid → Isnik
LEAKE. 1822	Scutari → Kartal → Pantiki → Gebse → Ismid → Obelisk → Isnik
Duk. 1830	Skutari → Kadukui → Kartal → Pantiki → Maldusem → Ismid
ARROW. 1840	Scutari → Kartal → Pantiki → Tuzla → Gebse → Maldysem → Karaki → Jarimdji → Izmid → Kazakli → Iznik
PLATE. 1849	Skutari → Pendik → Geibuzeh → Herekeh → Izmid → Iznik
COL. 1856	Scutari → Geibuzeh → Izmid
JT. 1861	Scutari → Pandiki → Gebizeh → Ismid → Isnik
DUF. 1863	Scutari → Chalcèdoine → Maltepe → Geibousé → Jarimdekeh → Izmid

Weim. 1865	Üsküdar → Pandik → Gebizeh → Ismid → Isnik
Kiep. 1912	Scutari → Chalcedon → Narsitae → Pantichium → Trarium → Dacibyza → Libyssa → Brunga → Arbilla → Nicomedia → Eribolum → Libum → Liada → Nicaea
Stan. 1914	Scutari → Kartal → Gebizeh → Hereke → Ismid → Isnik

Tablo 16: Miltaşlarında Adı Geçen İmparatorlar ve Tarihî Olaylar

Miltaşı No.	İmparatorlar ve Hüküm Süreleri	Miltaşlarının Tarihi (M.s.)	Tarihî Olaylar
M19	Vespasianus (1 Tem. 69–23 Haz. 79) Titus (24 Haz. 79–13 Eyl. 81) Domitianus (14 Eyl. 81–18 Eyl. 96)	Mart 78'den sonra	1– Vespasianus'un imparatorluk geneli yol çalışmaları. [ADAK – ÖZTÜRK 2016: 74–9]
M49	Vespasianus (1 Tem. 69–23 Haz. 79) Titus (24 Haz. 79–13 Eyl. 81) Domitianus (14 Eyl. 81–18 Eyl. 96)	Mart 78'den sonra	1– Vespasianus'un imparatorluk geneli yol çalışmaları. [ADAK – ÖZTÜRK 2016: 74–9]
M11	Traianus (28 Ocak 98–7 Ağu. 117)	115–21 Şub.–10 Ara. 116	1– M.s. 27 Ekim 113, Parth seferi, 2– M.s. 7 Ocak 114, Antiokheia'ya gelmesi, 3– M.s. 21 Şubat 116, Parthicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 116–7]
M14	Traianus (28 Ocak 98–7 Ağu. 117)	115–21 Şub.–10 Ara. 116	1– M.s. 27 Ekim 113, Parth seferi, 2– M.s. 7 Ocak 114, Antiokheia'ya gelmesi, 3– M.s. 21 Şubat 116, Parthicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 116–7]
M28	Traianus (28 Ocak 98–7 Ağu.	115–21 Şub.–10 Ara. 116	1– M.s. 27 Ekim 113, Parth seferi,

	117)		2– M.s. 7 Ocak 114, Antiokheia'ya gelmesi, 3– M.s. 21 Şubat 116, Parthicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 116–7]
M12	Septimius Severus (9 Nis. 193–4 Şub. 211) Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217) Geta (Eyl./Ekim (?) 209–Ara. 211 (?))	195 ortaları–197 sonları	1– M.s. 195, Septimius Severus'un ilk Parth seferi, 2– M.s. 197–198, ikinci Parth seferi, 3– M.s. 198, Parthicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 28 Ocak 198, Victoria Parthica. [KIENAST et alii 2017[6]: 149–51]
M31	Septimius Severus (9 Nis. 193–4 Şub. 211)	197–199	1– M.s. 197–198, ikinci Parth seferi, 2– M.s. Ocak 198, Parthicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 149–51]
M35	Septimius Severus (9 Nis. 193–4 Şub. 211)	197–199	1– M.s. 197–198, ikinci Parth seferi, 2– M.s. Ocak 198, Parthicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 149–51]
M13	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217) Elagabalus (16 May. 218–11 Mart 222)	214/215 kışı–10 Ara. 216/16 May. 218–11 Mart 222	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 215 yazı, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. / 1– M.s. 218/9 kışı, Elagabalus'un Nikomedeia'da konaklaması. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8; 165–6]

M26	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M60	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M61	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M62	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 4 Şub. 211, Parthicus maximus unvanını alması, 2– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 4– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M63	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M65	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması,

			3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M66	Caracalla (4 Şub. 211–8 Nis. 217)	214/215 kışı–10 Ara. 216	1– M.s. 214/215 kışı, Nikomedeia'da konaklaması, 2– M.s. 216, Antiokheia'da konaklaması, 3– M.s. 216, Parth seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M27	Macrinus (11 Nis. 217–8 Haz. 218) Diadumenianus (Nis. 217–Tem. 218)	11 Nis. 217–218	1– M.s. Nis/May. (?) 217, Macrinus'un Parthları yenmesi, 2– M.s. 218 ortaları, Kalkhedon'dan Antiokheia'ya intikali. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M64	Macrinus (11 Nis. 217–8 Haz. 218) Diadumenianus (Nis. 217–Tem. 218)	11 Nis. 217–218	1– M.s. Nis/May. (?) 217, Macrinus'un Parthları yenmesi, 2– M.s. 218 ortaları, Kalkhedon'dan Antiokheia'ya intikali. [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8]
M55	Elagabalus (16 May. 218–11 Mart 222)	16 May. 218–11 Mart 222	1– M.s. 218/9 kışı, Nikomedeia'da konaklaması. 2– M.s. 222, Damnatio memoriae [KIENAST et alii 2017[6]: 156–8; 165–6]
M2	III. Gordianus (Ocak/Şub. (?) 238–244)	9 May. (?)– 9 Ara. 238	1– M.s. 242 yazının başları, Küçükasya'dan geçmesi, 2– M.s. 243 baharı, Sâsânî seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 187–9]
M5	III. Gordianus (Ocak/Şub. (?)	9 May. (?)– 9 Ara. 238	1– M.s. 242 yazının başları, Küçükasya'dan

	238–244)		geçmesi, 2– M.s. 243 baharı, Sâsânî seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 187–9]
M7	III. Gordianus (Ocak/Şub. (?) 238–244)	9 May. (?)– 9 Ara. 238	1– M.s. 242 yazının başları, Küçükasya'dan geçmesi, 2– M.s. 243 baharı, Sâsânî seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 187–9]
M16	III. Gordianus (Ocak/Şub. (?) 238–244)	9 May. (?)– 9 Ara. 238	1– M.s. 242 yazının başları, Küçükasya'dan geçmesi, 2– M.s. 243 baharı, Sâsânî seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 187–9]
M18	III. Gordianus (Ocak/Şub. (?) 238–244)	9 May. (?)– 9 Ara. 238	1– M.s. 242 yazının başları, Küçükasya'dan geçmesi, 2– M.s. 243 baharı, Sâsânî seferi. [KIENAST et alii 2017[6]: 187–9]
M6	Philippus Arabs (244–Eyl./Ekim 249)	244	1– M.s. 244, Persicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 190–1]
M51	Philippus Arabs (244–Eyl./Ekim 249)	244	1– M.s. 244, Persicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 190–1]
M52	Philippus Arabs (244–Eyl./Ekim 249)	244	1– M.s. 244, Persicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 190–1]
M8	Aemilianus (Tem./Ağu.–Eyl./Ekim 253)	Tem./Ağu.–Eyl./Ekim 253	1– M.s. Tem./Ağu.–Eyl./Ekim 253, tribunica yetkisine haiz olması. [KIENAST et alii 2017[6]: 203–4]

M3	Gallienus (Eyl./Ekim 253–Eyl. 268) Saloninus (258 sonbaharı–260 sonbaharı)	258 sonbaharı–260 sonbaharı	1– M.s. 257'te Victoria Parthica, 2– M.s. 265'te (?) Gallienus'un Persicus maximus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 209–13]
M4	Tacitus (275 sonları–276 ortaları)	Kas./Ara. (?) 275–Tem. (?) 276	1– M.s. 276'da Küçükasya'ya gelmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 241–3]
M10	Tacitus (275 sonları–276 ortaları)	Kas./Ara. (?) 275–Tem. (?) 276	1– M.s. 276'da Küçükasya'ya gelmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 241–3]
M23	Bilinmiyor	II./III. yüzyıl	
M1	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M9	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması,

			4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M17	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	285/286; 21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M24	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305) Marcellus (28 May. 366'tan sonra)	21 May. (?) 293–1 May. 305/28 May. 366'dan sonra	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. 5– M.s. 28 May. 366, Marcellus'un Kalkhedon'da kendini imparator ilan etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60; 318]

M29	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	285/286; 21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M39	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	285/286; 21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M43	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305)	285/286; 21 May. (?) 293–1 May. 305	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması,

			4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60]
M59	Diocletianus ve Maximianus (20 Kas. 286–1 May. 305) Iovianus (27 Haz. 363–17 Şub. 364) I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–9 Ağu. 378)	21 May. (?) 293–28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 20 Kas. 294, Nikomedeia'da onuncu yıl kutlamaları, 2– M.s. 295 (?), Diocletianus'un Persicus maximus unvanını alması, 3– M.s. 298 (?), ikinci kez Persicus maximus unvanını alması, 4– M.s. 1 May. 305, Diocletianus'un Nikomedeia'da tahttan feragat etmesi. 5– M.s. 27 Tem. 363–17 Şub. 364 tarihleri arasında Iovianus'un Tigris'ten Ankyra üzerinden Konstantinopolis'e gelmesi, 6– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 7– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 257–60; 312; 313–7]
M25	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)	9 Eyl. 337– Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler. 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]

M33	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361) Marcellus (28 May. 366'tan sonra)	9 Eyl. 337–28 May. 366'dan sonra	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması, 3– M.s. 28 May. 366, Marcellus'un Kalkhedon'da kendini imparator ilan etmesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M34	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)	9 Eyl. 337–Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M38	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361) I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–Ağu. 378)	9 Eyl. 337–28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması, 3– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 4– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302; 313–7]
M44	II. Constantinus (9 Eyl. 337–	9 Eyl. 337–Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da

	Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)		Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M45	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)	9 Eyl. 337–Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M47	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)	9 Eyl. 337–Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M57	II. Constantinus (9 Eyl. 337–Nisan 340) Constans (9 Eyl. 337–18 Ocak 350) II. Constantius (9 Eyl. 337–3 Kas. 361)	9 Eyl. 337–Nis. 340	1– M.s. 338, Mesopotamia ve Antiokheia'da Sâsânîlerle mücadeleler, 2– M.s. 338, II. Constantius'un Persicus unvanını alması. [KIENAST et alii 2017[6]: 296–302]
M54	Iulianus (Şub. 360–26/27 Haz.	Şub. 360–26/27 Haz. 363	1– M.s. Haz.–Tem 362, Antiokheia'ya gelmesi.

	363)		[KIENAST et alii 2017[6]: 309–10]
M21	I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–Ağu. 378) Gratianus (24 Ağu. 367–25 Ağu. 383)	28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 2– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 313–7]
M46	I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–Ağu. 378)	28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 2– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 313–7]
M50	I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–Ağu. 378)	28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 2– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 313–7]
M58	I. Valentinianus (25 Şub. 364–17 Kas. 375) Valens (28 Mart 364–Ağu. 378)	28 Mart 364'ten sonra/27 Ağu. 367'den sonra	1– M.s. 373, Valens'in Sâsânî seferi, 2– M.s. 9 Ağu. 378, Hadrianopolis Muharebesi. [KIENAST et alii 2017[6]: 313–7]
M20	II. Valentinianus (22 Kas. 375–15 May. 392) I. Theodosius (19 Ocak 379–17 Ocak 395) Arcadius (383–1 May. 408) II. Theodosius (408–28 Tem. 450)	382–408	1– II. Theodosius'un Sâsânî seferi.

GRAFİK

Grafik 1: Kronolojik Olarak İmparatorlara Göre Miltaşı Sayıları

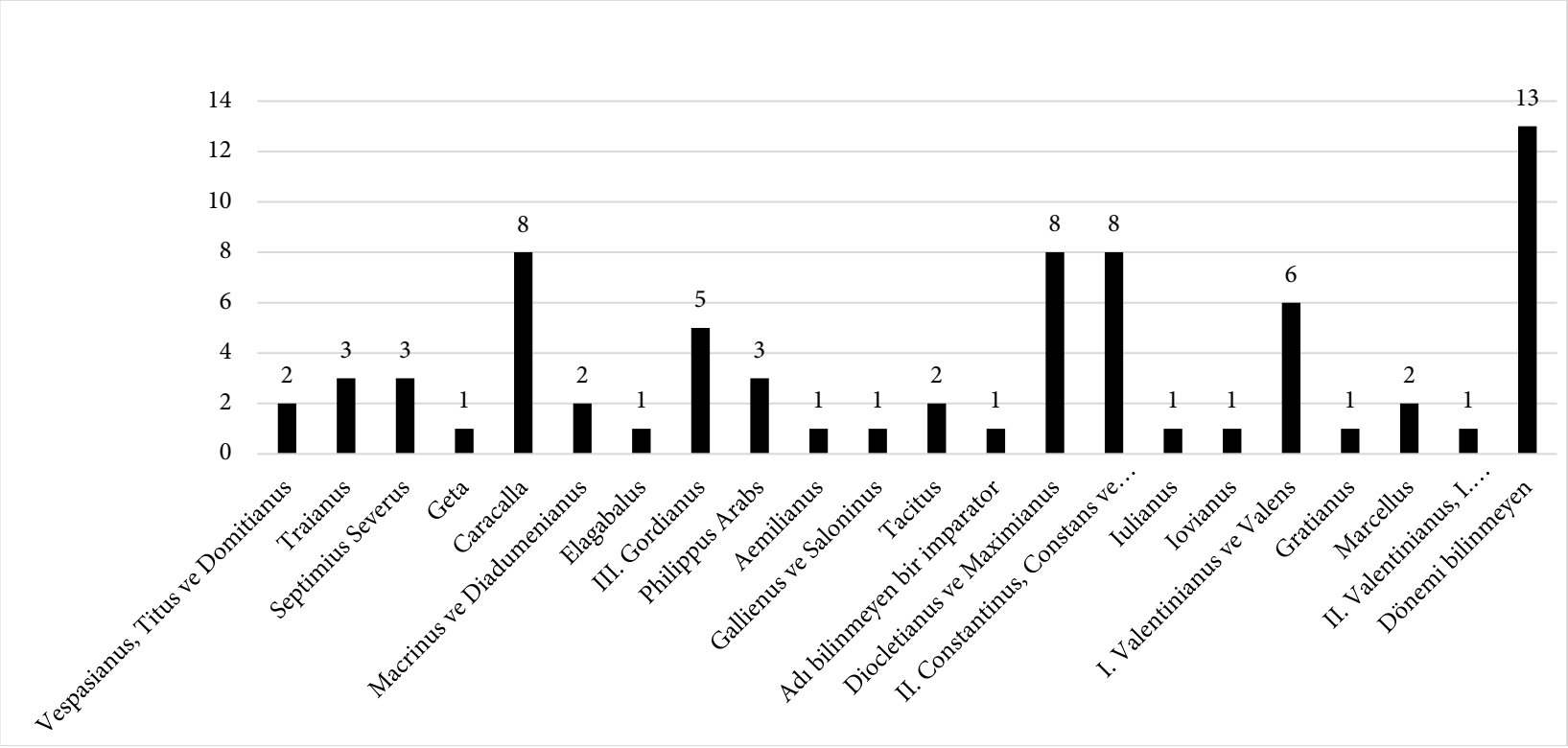

HARİTALAR

Harita 1: Tabula Peutingeriana

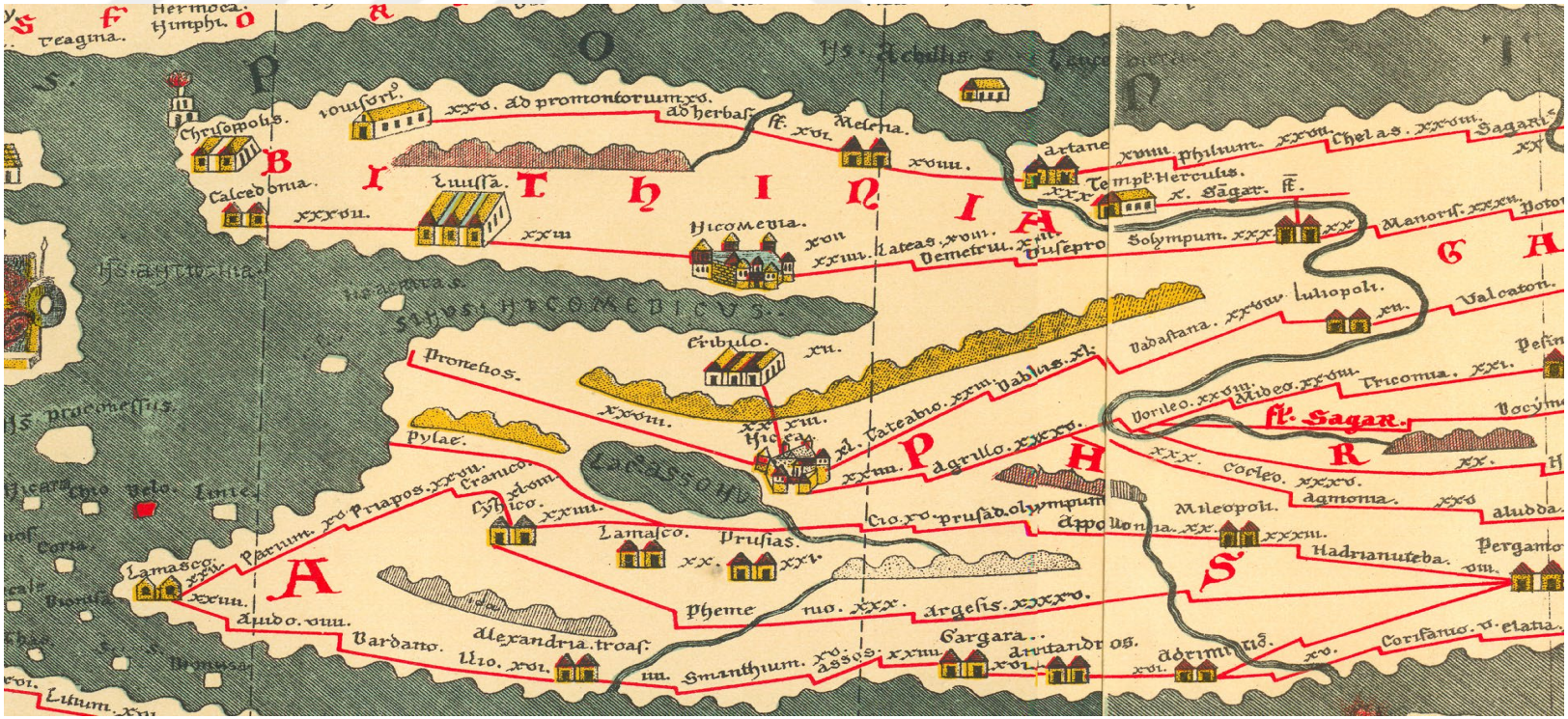

Tabula Peutingeriana. Bithynia, ix 2–3.

Harita 2: Küçükasya'daki Roma Yolları

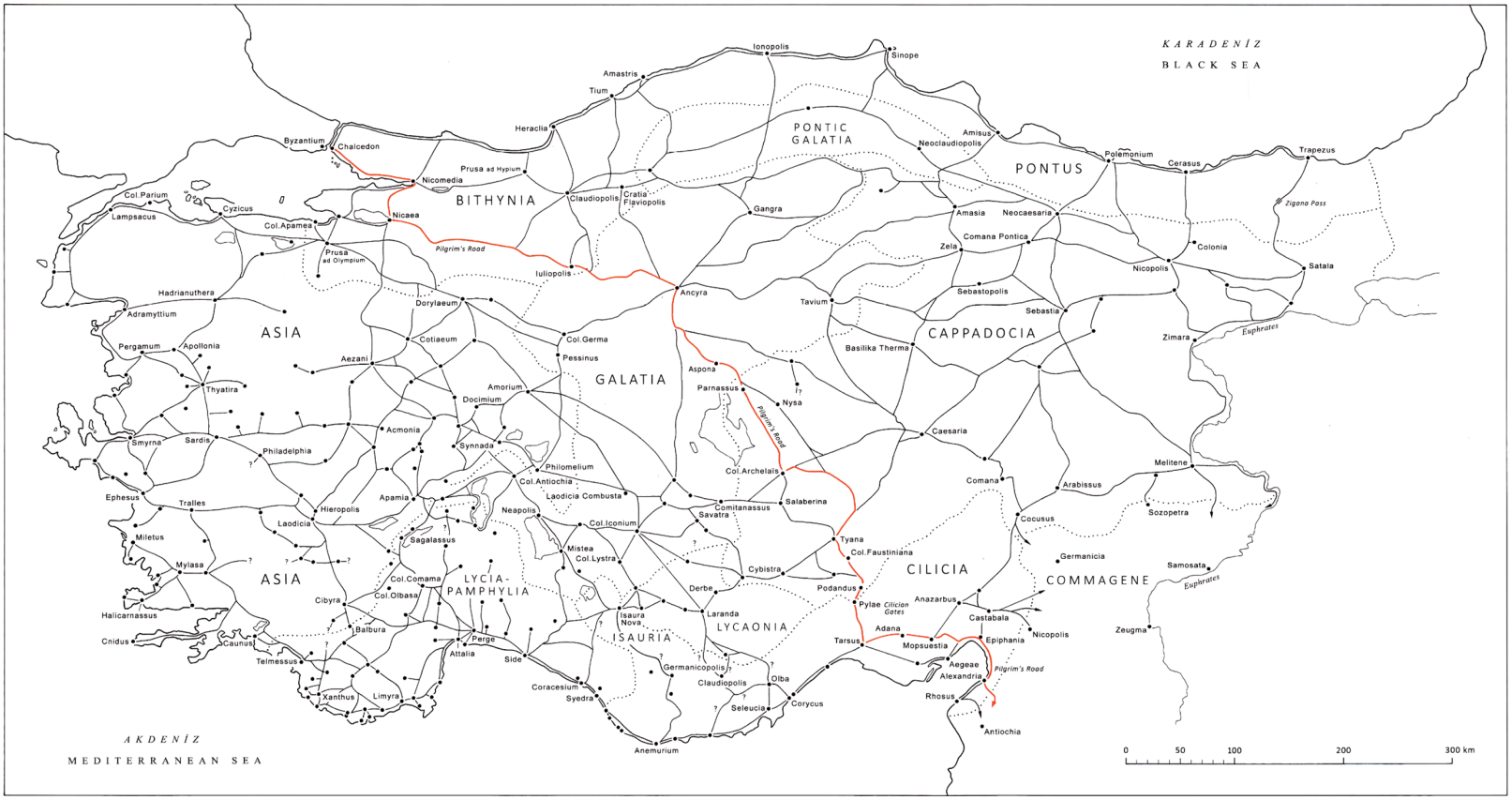

RRMAM IV 1: 85.

Harita 3: Kalkhedon–Nikomedeia Güzergâhı

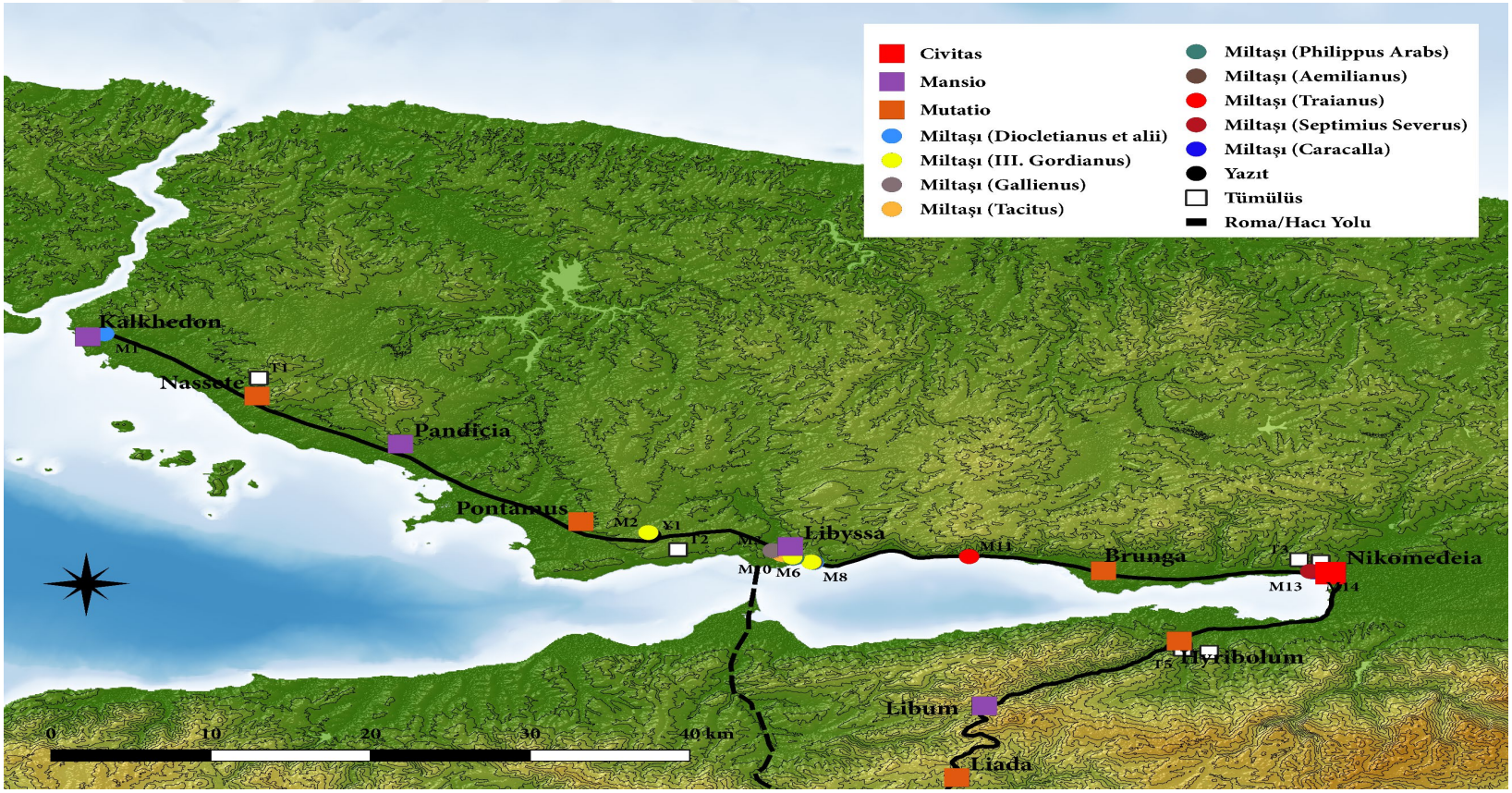

DEM Verisi Kaynağı: NASA EarthData; Batimetri Verisi Kaynağı: EMODnet (Verileri İşleyip Haritayı Hazırlayan: N. Ü. ORAL)

Harita 4: Nikomedeia–Nikaia Güzergâhı

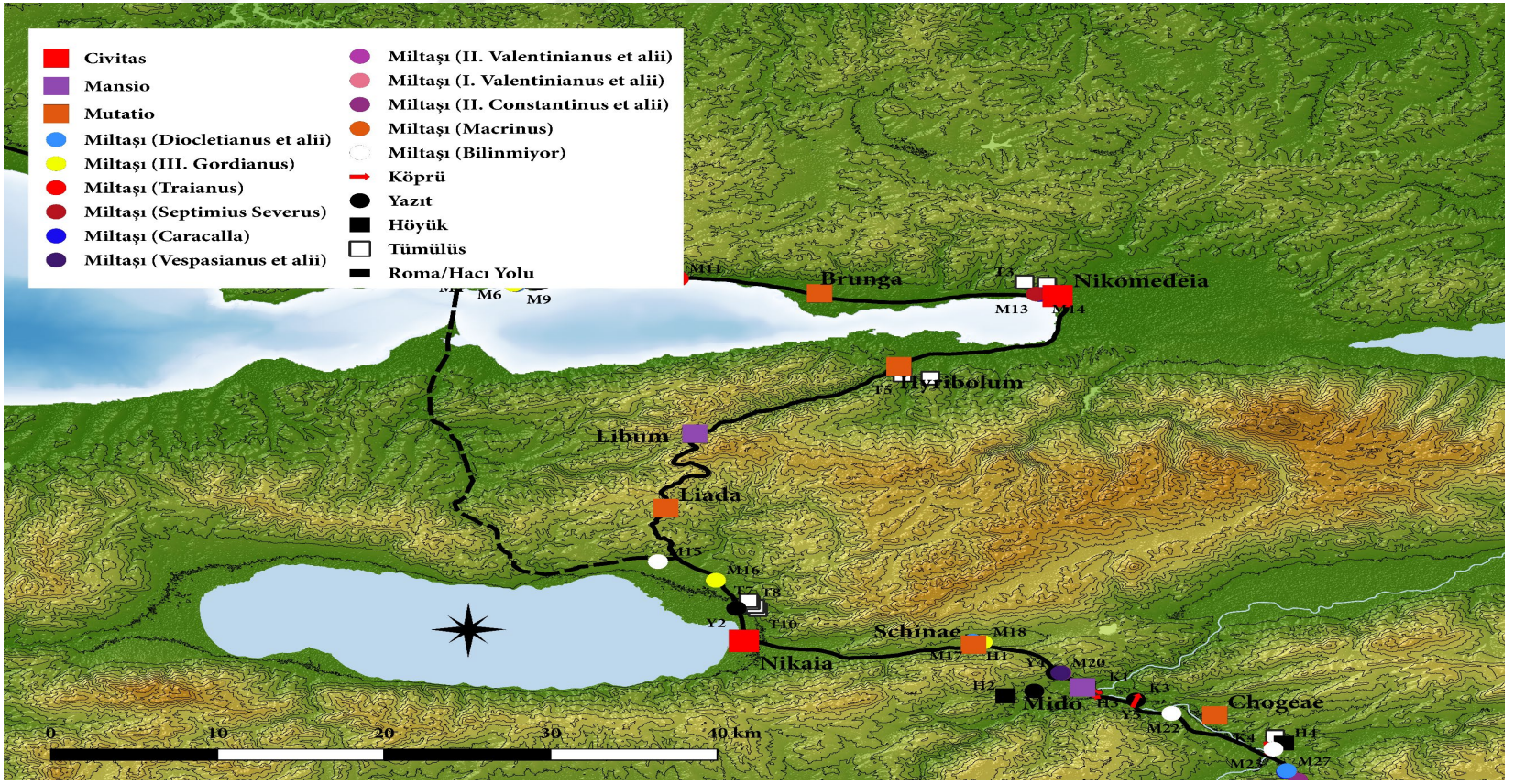

DEM Verisi Kaynağı: NASA EarthData; Batimetri Verisi Kaynağı: EMODnet (Verileri İşleyip Haritayı Hazırlayan: N. Ü. ORAL)

Harita 5: Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı, Kısım A

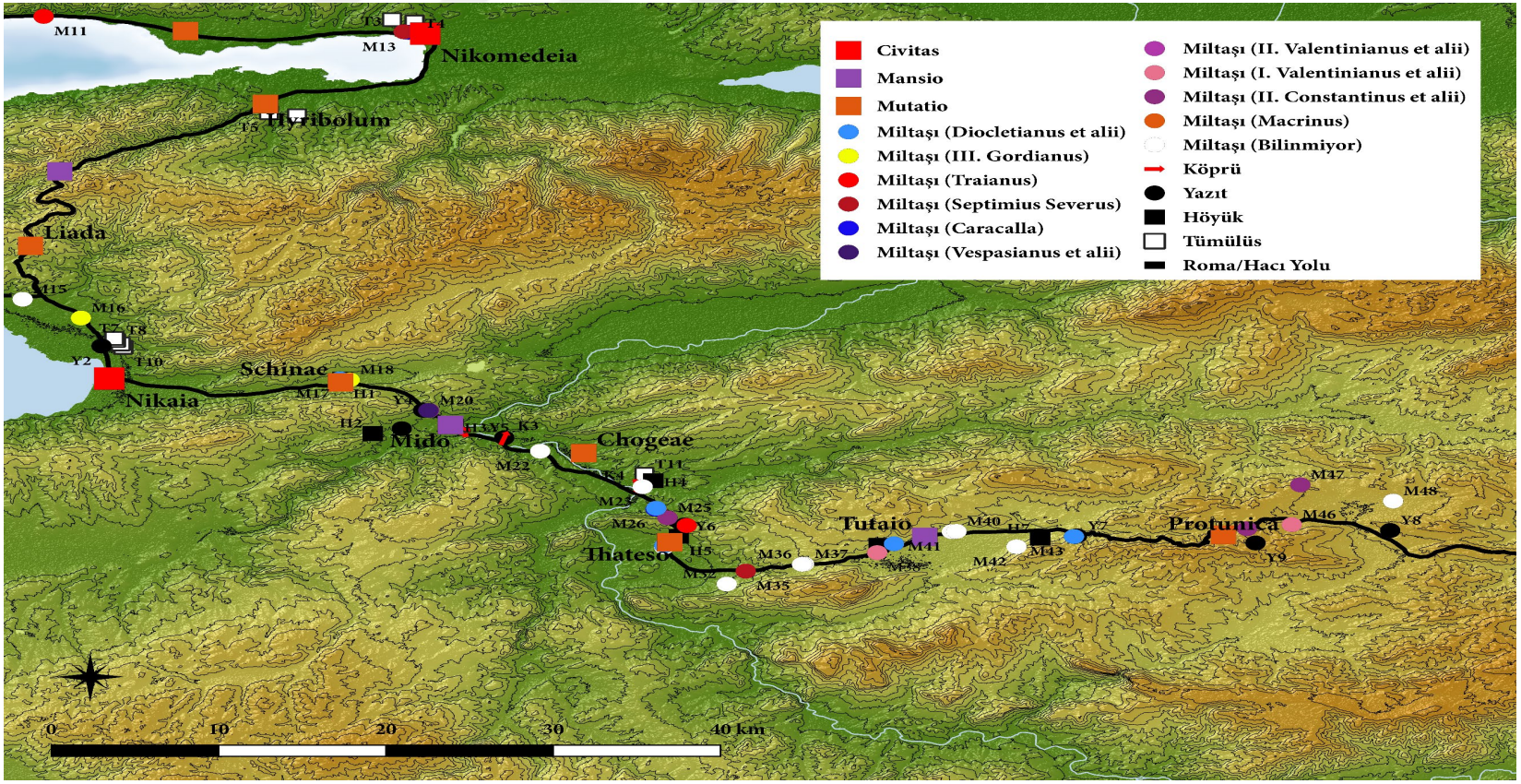

DEM Verisi Kaynağı: NASA EarthData (Verileri İşleyip Haritayı Hazırlayan: N. Ü. ORAL)

Harita 6: Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı, Kısım B

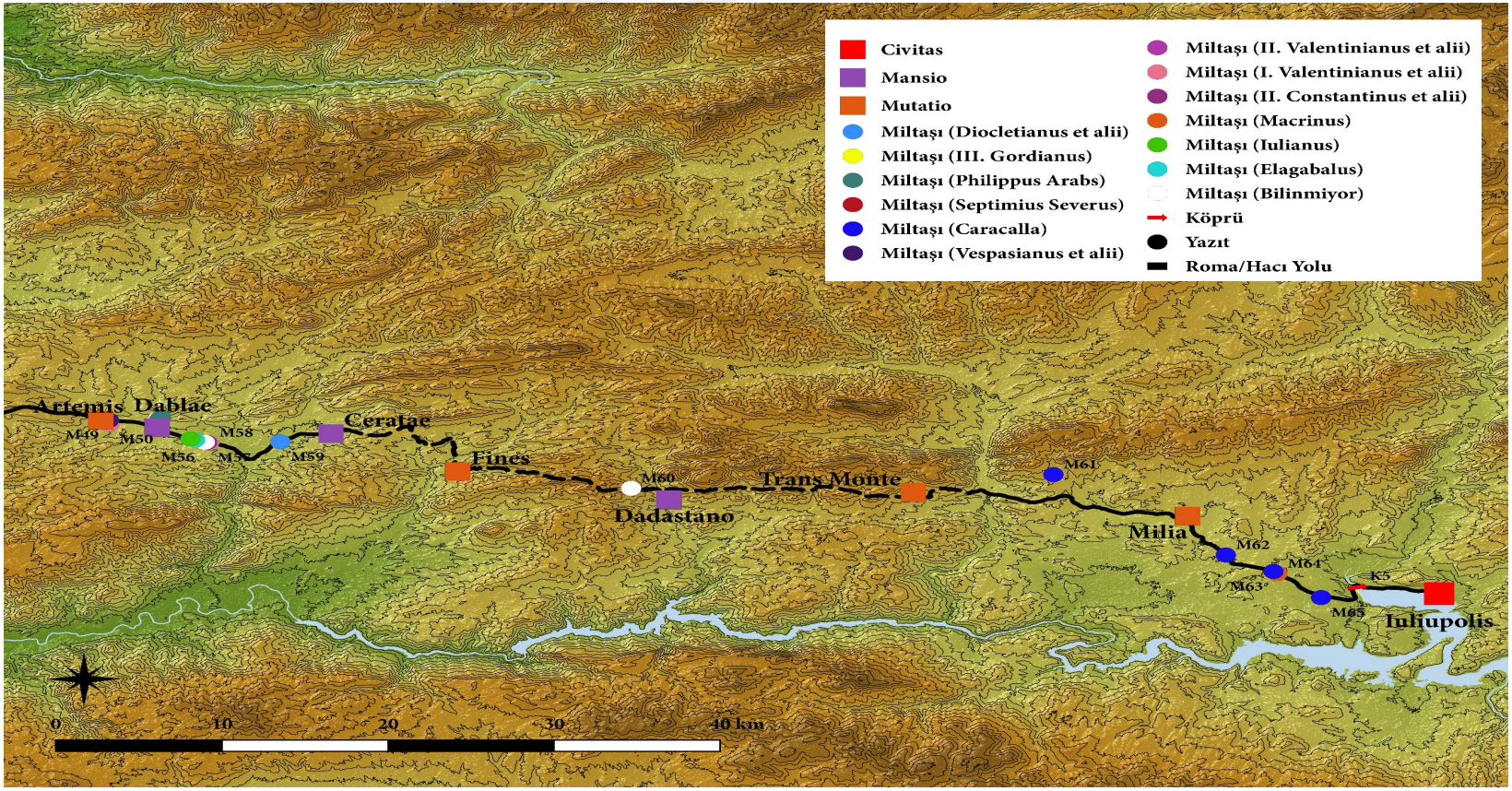

DEM Verisi Kaynağı: NASA EarthData (Verileri İşleyip Haritayı Hazırlayan: N. Ü. ORAL)

Harita 7: Kalkhedon–Nikomedeia–Nikaia–Iuliupolis Güzergâhı

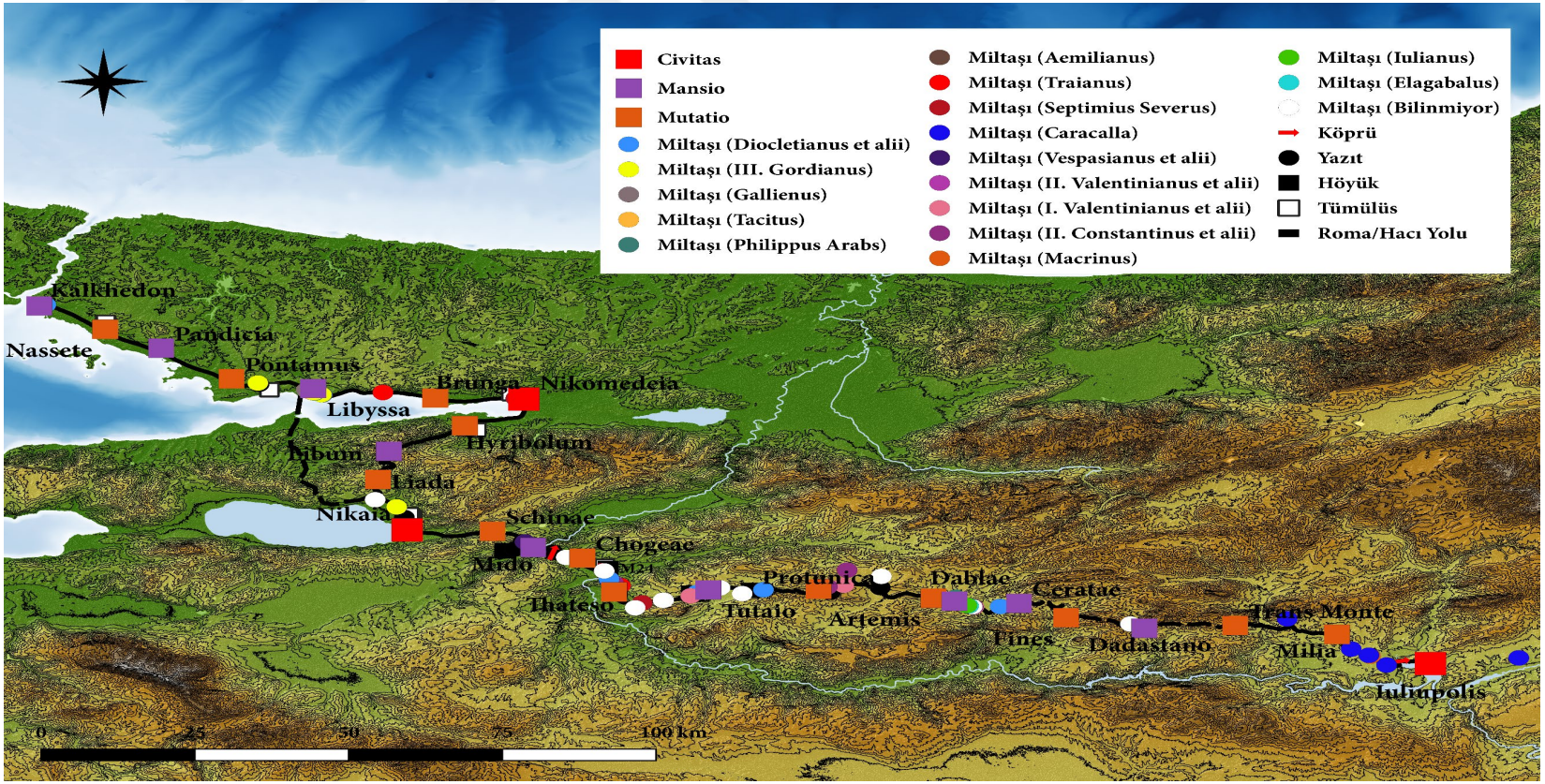

DEM Verisi Kaynağı: NASA EarthData; Batimetri Verisi Kaynağı: EMODnet (Verileri İşleyip Haritayı Hazırlayan: N. Ü. ORAL)

FİGÜRLER

Fig. 1: Gallienus ve Saloninus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden]

Fig. 2: Tacitus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden]

Fig. 3: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden]

Fig. 4: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden]

Fig. 5: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arrşivinden]

Fig. 7: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arrşivinden]

Fig. 6: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arrşivinden]

Fig. 8: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arrşivinden]

Fig. 9: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı [INikaia II 1: add. no. 15, L. XXVI a]

Fig. 11: III. Gordianus Zamanına Tarihli Miltaşı [H. S. ÖZTÜRK'ün arşivinden]

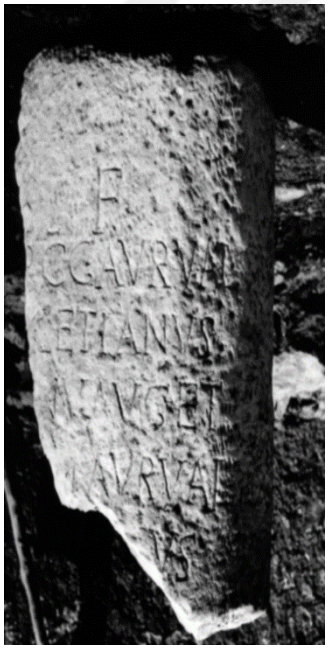

Fig. 10: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.43]

Fig. 12: Vespasianus, Titus ve Domitianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2021: 11]

Fig. 13: II. Valentinianus, I. Theodosius, Arcadius ve II. Theodosius Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 25]

Fig. 14: I. Valentinianus, Valens ve Gratianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2021: 12]

Fig. 15: Tarihsiz Bir Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 75]

Fig. 16: Adı Bilinmeyen Bir İmparatora Ait Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 61]

Fig. 17: Diocletianus, Maximianus ve Marcellus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 59]

Fig. 19: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 57]

Fig. 18: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.45]

Fig. 20: Macrinus ve Diadumenianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ÖZTÜRK 2022: Fig. 58]

Fig. 21: Traianus Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.46]

Fig. 23: Tarihsiz Bir Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.47]

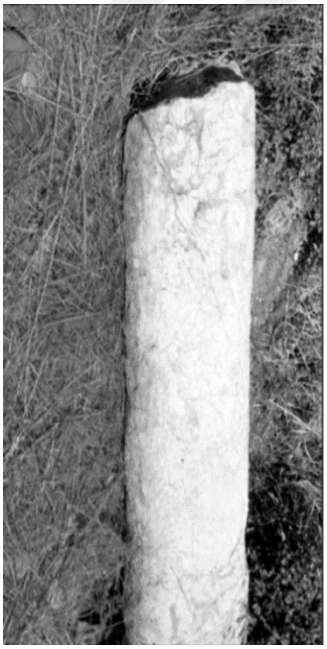

Fig. 22: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.48]

Fig. 24: Tarihsiz Bir Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.49]

Fig. 25: Septimius Severus Zamanına Tarihli Miltaşı [INikaia II 1: no. 1008, L. VI]

Fig. 27: Tarihsiz Bir Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.51]

Fig. 26: I. Valentinianus, Valens, II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.50]

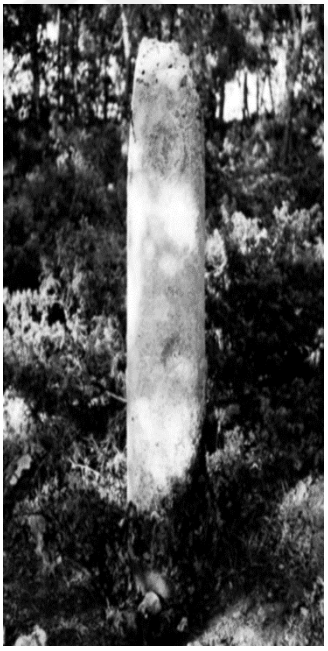

Fig. 28: Diocletianus ve Maximianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.52]

Fig. 29: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.53]

Fig. 31: Vespasianus, Titus ve Domitianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ADAK – ÖZTÜRK 2016: 73]

Fig. 30: II. Constantinus, Constans ve II. Constantius Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.54]

Fig. 32: I. Valentinianus ve Valens Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.56]

Fig. 33: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.57]

Fig. 34: Philippus Arabs Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.58]

Fig. 35: Iulianus Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.59]

Fig. 36: Elagabalus Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.60]

Fig. 37: Diocletianus, Maximianus, Iovianus, I. Valentinianus ve Valens Zamanlarına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.61]

Fig. 38: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı [AVCU 2020: 166]

Fig. 39: Macrinus ve Diadumenianus Zamanlarına Tarihli Miltaşı [ONUR 2020: 100]

Fig. 40: Caracalla Zamanına Tarihli Miltaşı [RRMAM III 4: 7.1.62]